

Husker du vor skoletid?

- at gå i øvelsesskolen i Jonstrup

Af Signe Holm-Larsen og Jette Kirstein

Forlaget Jonstrupsamlingens Venner

Husker du vor skoletid - at gå i Øvelsesskolen i Jonstrup

Signe Holm-Larsen og Jette Kirstein

1. udgave 1. oplag 2019

© 2019 Forlaget Jonstrupsamlingens Venner og forfatterne

Layout, grafik og omslag: David Holst

Fotos: Connie Nielsen, hvor andet ikke er anført

Anskuelsestavler: Digitaliseret af og gengivet med tilladelse fra skolehistorie.au.dk

Omslagsfoto: Anskuelsestavle nr. 15

Redaktion: Signe Holm-Larsen

Research: Jette Kirstein og Marianne Hvid

Tryk: Rosendahls a/s

Vandtårnsvej 83 A

2860 Søborg

Udgivelsen er støttet af VELUX FONDEN. VELUX FONDENS støtte er ydet under fondens fundatsbestemmelse, der giver mulighed for at støtte aktive ældre. Kvalitative og redaktionelle vurderinger i forbindelse med udgivelsen er varetaget af forlaget og forfatterne.

ISBN 978-87-971646-0-0

Indhold

Forord.....	5
Vor skoletid i Jonstrup.....	7
Hvad er en øvelsesskole?.....	9
Bestemmelser om øvelsesskoler.....	11
Træk af Jonstrup øvelsesskoles historie.....	15
1790-1807 på Nørrebro i København.....	15
1809-94 i Jonstrup.....	16
1895-1956 i Jonstrup.....	19
Øvelsesskolen – landets ældste?.....	21
Skolens fysiske rammer, lokaleforhold og faciliteter.....	23
Skolens elever og organisation.....	27
Elev- og klassetal.....	27
Hvor kom eleverne fra?.....	30
Skolevejen.....	31
Skoletidens organisering.....	32
Karakterer, vidnesbyrd og prøver.....	33
Revselsesret og disciplin.....	35
Praktikundervisningen.....	36
Seminaristerne og børneskolens elever.....	39
Skolen og lokalsamfundet.....	41
Skolens liv i Jonstruptiden.....	43
Bestemmelser omskolefag.....	43
Dansk, læsning og skrivning.....	48
Regning, matematik.....	52
Fysik/kemi.....	53
Religion.....	55
Historie, geografi og naturhistorie.....	56
Sang og musik.....	59
Håndarbejde, sløjd og husgerning.....	61
Gymnastik.....	64
Øvrige fag.....	66
Frikvarterer, skoleudflugter og lejrskoler mv.....	67
Skolens ledere og lærere.....	69
Øvelsesskolens ledere 1898-1956.....	69
Nogle af skolens lærere.....	71
Seminariet under 2. verdenskrig.....	75
Øvelsesskolens og seminariets sidste år.....	77
Bogens tilblivelse.....	79
Litteratur mv.	81
Stikordsregister.....	89

Forord

Øvelsesskolen i Jonstrup er en af de ældste, eksisterende øvelsesskolebygninger i Danmark. Skolen er bygget i 1898 og fungerede som lokal børneskole for Jonstrup og omegn og som praktikskole for seminaristerne ved Jonstrup Statsseminarium frem til sommeren 1955, hvor seminariet flyttede til Lyngby, mens øvelsesskolen fortsatte som praktikskole endnu et år. Øvelsesskolebygningen fremstår her i 2019 i det ydre - stort set - som da den blev taget i brug i 1898.

Formålet med bogen er at fortælle Jonstrup Øvelsesskoles historie. Skolen var som statslig øvelsesskole en helt særlig skole. Det var den, fordi den er kongeriget Danmarks første øvelsesskoleinstitution, idet den blev oprettet i tilknytning til det første dansksprogede seminarium Blaagaard Seminarium, som i 1809 flyttede til Jonstrup og videreførte sin øvelsesskole der. Men ikke alene var skolen den ældste danske øvelsesskoleinstitution; den havde 1898-1956 også til huse i et af Danmarks ældste skolehuse, bygget til øvelsesskoleformål og stadig benyttet til skolebrug.

Skolen var også særlig, fordi den i lighed med øvelsesskolerne ved de fire andre statsseminarier var drevet af seminariet, men styret og finansieret af staten – ikke af sognet som egnens andre skoler. Skolen var privilegeret ved, at undervisningen i et vist omfang foregik i seminariets faglokaler og blev varetaget af seminariets lærere, hvis undervisning var baseret på stærk faglig vidensbaggrund og – for manges vedkommende – også formidlingsglæde. Der gav andre vilkår for læring og dannelse, end der var i landsbyskolerne med deres enelærere, som på godt og ondt kunne præge et skoledistrikts børn i årtier.

Kært barn har mange navne – allerede her i forordet er skolen betegnet som "Jonstrup Skole" og "øvelsesskolen". Øvelsesskoler er igennem tiden også blevet kaldt børneskoler, prøveskoler, seminarieskoler og praktikskoler m.v. Af kilderne fremgår, at man i officielle skrivelser, fx indberetninger til ministeriet, har brugt betegnelsen "øvelsesskole", mens man lokalt refererede til beliggenheden og kaldte skolen for Jonstrup Skole, jf. Kirke Værløse Skole og Lille Værløse Skole. Internt på seminariet skelnede man i højere grad efter alder, nemlig mellem seminarieeleverne og børneskolens elever. Her i bogen er de forskellige betegnelser benyttet svarende til konteksten.

Også Jonstrup Skole havde et skoledistrikt, som i 1800-tallets landbosamfund måtte rekruttere bredt for at få elever nok i skolen. Jonstrup Skole virkede altså lokalt, men blev styret og finansieret nationalt. Derfor beskrives i bogen også de lovmæssige rammer, der var gældende for seminarierne og deres øvelsesskoler.

Mens der foreligger en del beretninger om det gamle Jonstrup Statsseminarium, er øvelsesskolens historie forholdsvis ubeskrevet. Det vil vi med denne bog forsøge at råde bod på, fordi øvelsesskolens lange historie giver et bevaringsværdigt indblik i skolens betydning for seminariet og lokalsamfundet. Vi har dels hentet stof i historiske kilder, dels indsamlet erindringer blandt tidligere elever i øvelsesskolen. På baggrund heraf fremstår et indtryk af, hvordan skolens liv udfoldede sig i timerne, frikvartererne og fritiden – af dagligdagen i øvelsesskolen og af livet på skolen i hverdag og fest.

Bogen bygger bl.a. på en række workshops med tidligere elever fra seminariets og øvelsesskolens sidste periode fra ca. 1935 til lukningen i 1956. Deltagernes udsagn er her samlet tematisk i en mosaik af erindringer, som alle er farvet af den person, som husker og fortæller. Denne metode er i sagens natur subjektiv, men tilsammen fremstår nogle træk alligevel som centrale for livet i Jonstrup Skole.

Deltagernes beretninger er indsat i en uddannelseshistorisk ramme, som hviler på såvel trykt som utrykt materiale, især fra Jonstrupsamlingens arkiver. Blandt kilderne er således Jonstrupbogen, som er Jonstrupsamfundets årsskrifter, skiftende

forstanderes indberetninger til ministeriet, seminariets jubilæumsbøger og anden uddannelseshistorisk litteratur mv.

Bogen er et led i markeringen af Jonstrupsamlingens særudstilling oktober 2019 om øvelsesskolen. For dens tilblivelse skal her sendes en varm tak til workshop-deltagere, som har udvist stor tålmodighed i erindringsindsamlingsprocessen, og til Jonstrupsamlingens frivilligkreds. Også stor tak til David Holst for layout og grafik, til AU Campus Emdrup, hvor specialkonsulent Jens Bennedsen har været en stor hjælp med bl.a. at fremskaffe billedmateriale i form af anskuelsestavler og historiske fotos, samt til Furesø Arkiver, hvor arkivar Bjarne Birkbak har været til stor støtte med såvel tekstmæssig som billedmæssig dokumentation. En særlig tak til Velux Fonden for økonomisk støtte til trykning af bogen.

Bogen er udgivet af Jonstrupsamlingens Venner som et led i foreningens formidling af den nationale og lokale uddannelseshistorie. Projektet har været koordineret af Signe Holm-Larsen og Jette Kirstein, formand og næstformand i Foreningen Jonstrupsamlingens Venner.

Forfatterne

Vor skoletid i Jonstrup

*Husker du vor skoletid?
Husker den så nøje!
Du gik i en kjole hvid!
Jeg i stumpet trøje.*

Sådan skrev Axel Kjerulf i 1914 til Walter Kolles melodi i "Det var på Fred'riksberg" – en sang, som får én til at tænke tilbage på ens egen skoletid. Og det var netop den stemning, som prægede erindringsmøderne om tiden i øvelsesskolen i Jonstrup; se mere i kapitlet om bogens tilblivelse s. 79.

Enhver skole er levet liv – for de fleste et sted, hvor man godt nok lærer dansk, regning og en masse andre fag, men også langt mere end det. Skolen er et dannelsessted, hvor man lærer at omgås andre i medgang og modgang. Måske netop derfor er skoletiden en periode, som står levende i manges erindring, på godt og ondt og med lys, lugt og larm. Det er denne bog et tydeligt eksempel på. Mange gange har det ved workshopmøderne lydt: "Husker du ...?", og deltagerne var straks tilbage i deres egen skoletid og klassens fællesskab.

Klassefoto af 7. b 1952

Foto og tekst fra Conny Lundquist, som sidder 1. række yderst til venstre; derpå følger Sonja, lærer Thomas Grünfeld, Margit og Gurli. I 2. række ses fra venstre: Henrik, Arnt, Hans, John og Verner og i 3. række Peder, Orla, John A., Kurt og Ib.

Deltagerne i erindringsindsamlingen har gået i Jonstrup Skole i perioden 1934-56 og repræsenterer dermed 21 af bygningens i alt 58 år som øvelsesskole.

Workshopdeltagernes tid i Jonstrup Øvelsesskole

Navn	Klassetrin	1934-35	1935-36	1936-37	1937-38	1938-39	1939-40	1940-41	1941-42	1942-43	1943-44	1944-45	1945-46	1946-47	1947-48	1948-49	1949-50	1950-51	1951-52	1952-53	1953-54	1954-55	1955-56
Frida	1.-7.																						
Jan																							
Merete	1.-3.																						
Torben	1																						
Conny	4.-7.																						
Bodil	1.-4.																						

Deltagernes år i Jonstrup Skole overlapper kun delvis hinanden. Derved kan ændringer følges over tid i fx indhold, traditioner og fysiske rammer. Oversigten omfatter deltagere, som deltog i flere workshopmøder, og et telefoninterview.

I forbindelse med workshopmøderne blev tidligere elever fra øvelsesskolen opfordret til at nedskrive, hvad de huskede om deres skolegang. Det gav en blandet mosaik og et billede af både livet i skolen, og hvad der har gjort indtryk. Erindringer kan knytte sig til mange forskellige forhold. Nogle husker særlige øjeblikke i undervisningen, men flere minder knytter sig til kammerater, lærere og fællesskabet. Alt i alt en broget mosaik af minder. Her kommer nogle smagsprøver:

Jeg husker, at ...

- "Skoledagen begyndte med, at vi stillede op to og to i rækker foran klasselokalet. Når vi stod pænt, kom vi ind i klassen, hvor vi stod ved siden af vores plads. Så sang vi morgensang og bad Fadervor. Så måtte vi sætte os, og dagens arbejde kunne begynde." (Frida)
- "Jeg syntes i det store og hele - som jeg husker det - at vores lærere var dygtige og kompetente" (Jan).
- "Vi var 15 i klassen. 16 lige i begyndelsen, men der var en etbenet dreng, der snart holdt op. Jeg havde den opfattelse, at han døde. Kun to elever kom fra Jonstrup, nogle fra Måløvvej og en del kom helt fra Herlev, bl.a. Leif, som jeg nåede at besøge flere gange. Vi sad ved enkeltborde" (Torben).
- "Sidste dag før jul lavede vi julepynt med frk. Krog, mens hun læste op. Der var også en tegnekonkurrence med nissemotiver, hvor jeg vandt en præmie. Det gjorde Merete også. Jeg tegnede nisser i sne med kælk, og Merete nisser på loftet i et gennemskåret hus. Jeg lavede også en elefant til at hænge på juletræet. Den brugte vi de næste 20 år eller længere" (Torben).

Og alle huskede, at der hvert år omkring d. 9. april kom et storkepar og flyttede ind i reden på seminariet - de sidste år kom dog kun den ene - skoletid er meget mere end fag og skemaer.

Livet på øvelsesskolen er også belyst ved interviews med tre tidligere elever på øvelsesskolen: Einar Olsen (1896-ca. 1974) fra Paradisgården, som gik i øvelsesskolen fra

1903, Frida Jarner, født Olsen, også fra Paradisgården, og Bente Harboe, datter af seminarieinspektør Wolffsen. Fælles for dem er, at alle tre tænker tilbage på deres skoletid med stor glæde og husker deres lærere som dygtige, muntre og omsorgsfulde (Olsen 1972 s. 31-37, Jarner 1990 s. 20, Harboe 2005).

Mange husker også, at både de faste Jonstrupbeboere og seminarieeleverne nød godt af, at der var flere forretninger i seminariets nærhed. Åmandens hus var en lille købmandsforretning lidt nord for seminariet. Nogle husker, at deres mælkemærker kunne indløses her. Sigurd Gudiksen nævner, at indehaveren omkring 1950 var Carlo Dahl, og at her kunne seminaristerne klare deres daglige småforbrødenheder med hensyn til fx tobak og øl mv. – også efter åbningstid!

Længere oppe ad Jonstrupvej lå så Købmand Olsens købmandsgård sammenbygget med Fru Svendsens pensionat. Der kom også en kørende slagter fra Kirke Værløse til området en gang imellem. Jonstrup var i hele sin periode som skoleby et samfund, der i betydelig udstrækning levede sit eget liv, gemt lidt væk fra alfarvej.

Hvad er en øvelsesskole?

En øvelsesskole er en grundskole, hvor de lærerstuderende har praktik og øver sig i at undervise børn. Der har allerede fra 1792 – året efter seminariets start – været en øvelsesskole ved det blaagaard-jonstrupske Statsseminarium. Begrebet har sit udspring i bestemmelserne for seminarierne, idet lærerstuderende som led i deres undervisning skulle have mulighed for i praksis at øve sig i at undervise børn.

Skiftende bestemmelser for læreruddannelsen i Jonstrup Statsseminariums levetid

- 1818 Seminarireglementet fastsatte de første fælles bestemmelser for dansk læreruddannelse; de tre vigtigste fag var religion, modersmål og matematik med henholdsvis 7, 6, og 6 ugentlige timer.
- 1857 Den første seminarielov gjorde læreruddannelsen treårig på alle seminarier med undervisning i 14 fag og statsseminarierne fratages retten til at eksaminere andre end egne elever. En uafhængig eksamenskommission skulle eksaminere privatister og elever ved private seminarier.
- 1867 Lov om en forandret Ordning af Skolelærereksamen, idet statsseminarierne blev frataget eksamensretten, og eksamenskommissionen blev fælles for stats- og friseminarierne.
- 1894 Lov om Seminarier og Prøver for Lærere og Lærerinder i Folkeskolen m.m. Afskaffede den centrale lærereksamen, ligestiller statsseminarier og statsanerkendte private seminarier og fastlagde. Desuden afskaffedes statsseminariernes forstanderes dobbeltembeder som både forstandere og sognepræster. Hertil kom krav om, at der knyttes en børneskole/øvelsesskole til seminarierne.
- 1930 Uddannelsen blev 4-årig, og der blev indført optagelsesprøve i stedet for krav om et års forudgående praktisk skolegerning samt et obligatorisk fremmedsprog og specialelæsning.
- 1947 Med baggrund i periodens lærermangel blev der skabt mulighed for oprettelse af en 2½-årig studenterlinje som supplement til den ordinære læreruddannelse.
- 1954 Uddannelsen blev opdelt i en 4-årig normallinje med præparandklasse og studenterlinjen forlænget til 3 år; desuden indførtes som noget nyt ét selvvalgt linjefag og en "egnethedserklæring" for lærergerningen.
- 1966 Præparandklassen bortfaldt, og stx/hf blev adgangskrav; uddannelsen blev 3½-4-årig. Mødepligt bortfaldt og erstattet af flere eksamener; også forskolelærerinduddannelsen, indført 1892, bortfaldt.
- 1975 De pædagogiske specialer A, B og C blev slået sammen til ét speciale med en obligatorisk del og en selvvalgt specialedel.
- 1985 Uddannelsen blev 4-årig for alle, og årsprøven bortfaldt.
- 1982-89 11 lærerseminarier blev nedlagt eller sammenlagt, så der var 18 tilbage; Jonstrup Statsseminarium indgik i det nye Blaagaard.

De overordnede rammer for læreruddannelse, inkl. praktikundervisning eller praktisk skolegerning, som det hed dengang, er at finde i lovgivningen om læreruddannelse, som blev indledt med Reglement af 10. februar 1818 for samtlige skolelærerseminarier i Danmark. (Holm-Larsen 2012, s. 153-160]. Specifikke bestemmelser om øvelsesskoler kom til med seminarieloven fra 1894.

Læreruddannelseslovenes funktionsperiode er blevet kortere og kortere med tiden. Seminarireglementet havde en levetid på 39 år, men fra midten af 1900-tallet faldt ændringerne stadig tættere. Det fortsatte også efter Jonstrup Seminariums tid med ændringer i 1991, 1997, 2000, 2002, 2006 og 2007, indtil læreruddannelsesloven blev ophævet i 2012 og erstattes af en bekendtgørelse under professionsbachelorloven. Herefter kan ændringer i læreruddannelsen klares administrativt og uden at blive behandlet i Folketinget.

Før der eksisterede en formel læreruddannelse skulle personer, der søgte ansættelse som "skoleholdere" eller lærere, aflægge en prøve eller fremlægge anden dokumentation for, at de kunne undervise og i øvrigt besad tilstrækkelige faglige kundskaber til lærergerningen.

Helt tilbage til Christian 6's Skoleforordning af 23. januar 1739 ses et krav om, at skoleholdere inden ansættelse skulle bestå en lærerprøve hos den lokale præst og provst, og heri indgik ikke blot prøve i faglige kundskaber, men den vordende skoleholder skulle også demonstrere, at han kunne undervise børn. (Nellemann 1966, s. 52).

Lignende krav indgår også i Almueskoleloven af 1814 § 46 og § 47.

Bestemmelser om øvelsesskoler

Foruden Jonstrup var der i de første årtier blot fire andre statsseminarier, nemlig Skaarup på Fyn fra 1803, Ranum fra 1848 i Nordjylland (overflyttet fra Snedsted, oprettet 1812), Gedved ved Horsens fra 1862 og Lyngby ved Grenaa fra 1813. I 1829 tilføjedes Tønder Seminarium (oprettet 1787 i hertugdømmet Slesvig med undervisning på tysk) og i 1918 også Ribe Seminarium (oprettet 1899) også som statsseminarier samt Jelling (oprettet 1841 og kort efter statsseminarium). Hertil kom Haderslev, som blev dansk i 1920 efter genforeningen.

Styringsmæssigt var der for hvert statsseminarium i de første mange årtier udpeget en seminariedirektion bestående af stiftamtmanden, biskoppen og den lokale distriktsprovst, idet dog Jonstrup 1814-40 stod direkte under Kancelliet. Tilsynsbestemmelserne blev ændret i 1903, idet seminariedirektionen blev afskaffet, og tilsynet blev herefter varetaget af biskoppen alene, for tiden var endnu ikke moden til at kappe det gejstlige tilsyn helt. Administrativt hørte Jonstrup dog fortsat direkte under ministeriet (Boisen Schmidt 1992 s. 82). Ledelsen af det enkelte seminarium blev varetaget af en forstander/førstelærer; hertil var knyttet op til fem lærere, afpasset efter elevantallet (Jørgensen 1985 s. 253, Larsen 1893 s. 112).

I 1934 skete en præcisering af tilsynsbestemmelserne for statslige øvelsesskoler og samarbejdet med de kommunale skolemyndigheder, og det blev bl.a. muligt at oprette forældreråd, sådan som det var indført for folkeskolen med skoletilsynsloven af 1933. I 1936 henvendte en kreds af vågne og interesserede forældre sig så til Værløse Sogneråd for at få afholdt valg til forældreråd ved Jonstrup Skole. Sognerådsformand på denne tid var seminariets naturfagslærer Chr. Hauch, der var velkendt med øvelsesskolens styrelsesforhold. Han oversendte derfor spørgsmålet til skolekommissionen, som han også selv var medlem af. Skolekommissionen videresendte sagen til afgørelse i "det høje Undervisningsministerium". I følgeskrivelsen meddelte man samtidig, at "de underskrevne Forældres Antal ikke udgør Halvdelen af det samlede Antal Forældre med Børn i Øvelsesskolen, og at alle Underskriverne bor i Ballerup Kommune". Skolekommissionsformanden mindede samtidig om, at "Ordningen af Skoleforholdene mellem Ballerup og Værløse Kommune, som det vil være Ministeriet bekendt, kun er midlertidig" (Furesø Arkiver A 2725). Om det midlertidige havde Ballerups borgmester Ove Hansen en anden opfattelse, jf. s. 29. Tilbage står, at den aktuelle sag blev kørt helt efter gældende tilsynsregler.

Med 1934-bestemmelserne fik skolekommissionen øget indflydelse på øvelsesskolens virksomhed og behandlede ved sit møde 12. juni 1941 derfor indstilling til "Lederstillingen ved Jonstrup Øvelsesskole. Forstander Georg Christensen var til Stede og fremlagde Ansøgerne for Skolekommissionen og udtalte sin Mening om Ansøgernes Kvalificationer" (Furesø Arkiver A 2725). Sådanne ansættelsessager havde indtil da på statsseminarier været en forstanderkompetence efter samråd med ministeriet. Og ved skolekommissionsmødet 8. juni 1944 indstillede man Fru Lily Schmidt Nielsen som nr. 1 til "det nye Lærerindeembede ved Jonstrup Statsseminariums Øvelsesskole

Lidt senere samme år ved skolekommissionsmødet 9. september 1941 ses en anden sagstype, som involverede Værløse Kommune. Det drejede sig om seminarieforstander Georg Christensens ansøgning til skolekommissionen om godkendelse af aftenskoleundervisning på seminariet og et kommunalt tilskud på "mindst 50 Øre pr. Undervisningstime". Som en indirekte opfordring til velvillig sagsbehandling nævnes i ansøgningen også – diskret og elegant – at kommunen ikke ville blive belastet af udgifter til lokaler, lys og varme, fordi undervisningen skulle foregå på et statsseminarium, som i forvejen var statsfinansieret (Furesø Arkiver A 2725).

Aftenskoleundervisningen på Jonstrup Seminarium vinteren 1941-42

Hold 1: Historie. Fra 3.11 1941 til 1.2.1942. Mandage kl. 19.30-21.20. I alt 20 timer.
Gennemgang af Danmarks nyere Historie med Læsning og skriftlige Udarbejdelser.
Ledet af Øvelsesskoleleder Johs. Reiff.

Hold 2: Fysik. Fra 5.11 1941 til 3.2.1942. Onsdage kl. 19.30-21.20. I alt 20 timer.
Elektriciteten i Dagliglivet. Samtaler, Forsøg og Beregningsopgaver.
Seminarielærer G. Schmidt Nielsen.

Hold 3: Kv. Haandgerning. Fra 6.11 1941 til 4.2.1942. Torsdage. I alt 40 timer
Strikning, Syning. Lærerinde Fru Inga Boesen.

Hold 4: Kv. Gymnastik. Fra 4.11 1941 til 8.2.1942. Tirsdage.
Fru L. Schmidt Nielsen.

Hold 5: Regning. Fra 31.10 1941 til 31.1.1942. Fredage kl. 19.30-21.20. I alt 20 timer.
Praktisk Regning, Hovedregning og skriftlige Opgaver. Lærer H. Wolffsen.

At aftenskolen rent faktisk kom i gang, ved vi fra erindringsindsamlingen.

I seminarireglementet fra 1818 er øvelsesskoler ikke nævnt specifikt, men børneundervisningen er nærværende i målsætninger og eksamenskrav.

Uddrag om børneundervisning fra Seminarie-reglementet af 1818

- Af § 20 c fremgår, at seminaristen skal kunne "veilede og styre Børnenes Synge-Øvelser".
- I § 21 d er beskrevet, at seminaristen "ved practisk Prøve med Børn tilstrækkeligen godtgjøre, at han har en, saavel ved naturligt Anlæg som ved Øvelse erlanget, uundværlig Færdighed" i at kunne undervise.
- Hvad angår gymnastikundervisningen, omhandler både § 22 b og c, at seminaristen selv skal "have bragt det i Legemsfærdighed dertil, at han kan forevise Børnene, og give dem et beskueligt Begreb om de Legems-Øvelser, han vil lære dem og øve dem i at udføre" samt at han skal "forstaae, practisk ved Underviisningen at anvende de theoretiske Regler; og besidde den fornødne Leilighed til at styre Øvelserne, og Opmærksomhed til at opdage og rette Feilene ved Udførelsen af disse med en Samling af Børn".
- Af § 33, stk. 1, fremgår eksamensdisciplinerne, og i punkt 17 er nævnt "Catechisation og andre practiske Prøver paa at undervise Børn".
- Hvordan prøven foregår, er beskrevet i § 44, stk. 1, punkt c, nemlig ved, at seminaristen fremlægger "en Disposition, han under strængt Opsyn af Lærerne har forfattet over det Stykke, der atter ved Nummertrækning er ham opgivet til ved den catechetiske Prøve at gennemgaae med Børnene for Censorerne; hvorpaa han gennemgaaer med de tilstedeværende Børn det ham ved Nummertrækning opgivne Stykke, desuden et Par Begreber, eller Sætninger, til særskilte Forstandsovelser, samt et Par Hovedregnings-Stykker, alt til Prøve paa hans Underviisningsgaver og Methode".

Selvom seminarireglementet ikke indeholder eksplicitte krav om en øvelsesskole, er børnenes læring nærværende i lovgivernes bevidsthed. Forstander Jacob Saxtorph på Jonstrup var en af hovedmændene bag udarbejdelsen af reglementet, og han vidste af egen erfaring, at praktisk skolegerning var en nødvendig del af læreruddannelsen. Som administrator vidste han også, at nærhed mellem seminarium og børneskole var en fordel, så da seminariet flyttede til Jonstrup, sørgede han for, at børneskolen flyttede med, blot med elever fra et andet skoledistrikt.

I 1800-tallet voksede antallet af privatseminarier og deres elevtal, så der blev efterhånden brug for mere detaljerede bestemmelser om læreruddannelsens form og indhold, herunder også om vægtning af de pædagogiske fag og praktikmuligheder.

Med inspiration fra udlandet blev det med 1894-loven fastsat, at der skulle oprettes eller tilknyttes øvelsesskoler til alle lærerseminarierne – statslige såvel som private (Braad 2008 s.101ff).

Øvelsesskolen lovfæstes med 1894-lovens § 1, stk. 3

Ved ethvert Seminarium skal der findes en i et tilstrækkeligt Antal Klasser delt Børneskole, i hvilken Eleverne oplæres i praktisk Skolegerning under Seminarieforstanderens Overtilsyn. Det kan enten være den stedbilige Børneskole, dreven for kommunal Regning med Tilfud fra Staten, eller en for Seminariets Regning oprettet og dreven Børneskole, eventuelt med Tilfud fra Kommunen. Planen for Elevernes Uddannelse i praktisk Skolegerning lægges af Seminariet under Godkendelse af Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet.

Rammerne for øvelsesskolerne er her defineret klart, ikke alene hvad angår børneskolens organisation og tilsyn, men også ejerforhold og økonomi.

Forud for 1894-lovens vedtagelse havde der været iværksat et større udredningsarbejde med inspiration fra både ind- og udland, hvor man i bl.a. Norge, Sverige, Finland, Preussen, Frankrig og Østrig i perioden 1865-90 havde etableret øvelsesskoler i direkte tilknytning til seminarierne. (Braad 2008, s.101 ff). Med lovens § 1 stk. 3, indførtes tilsvarende regler i Danmark, og kravet om seminarieøvelsesskoler holdt i ca. 100 år indtil 1990'ernes decentraliseringsbølge. Også strukturen var langtidsholdbar, idet øvelsesskolen var underlagt "Seminarieforstanderens Overopsyn" og skulle være opdelt i et "tilstrækkeligt Antal Klasser".

I Jonstrup betød det en gradvis udbygning til en 8-klasset skole, jf. s.27-30. Det var altså disse bestemmelser, som Jonstrup Statsseminarium skulle leve op til med skolebygningen fra 1898, hvor Rudolph Benzon, der i 1896 kom fra en lærerstilling i Ærøskøbing, blev ansat som førstelærer, dvs. i praksis skolens første leder. I kilderne ses flere stavemåder af hans fornavn – her er fulgt folketællingernes stavemåde med -ph.

I den næste danske seminarielov, lov nr. 130 af 15.4.1930, fik øvelsesskolerne med § 3 en selvstændig paragraf.

1930-lovens § 3 om øvelsesskoler

§ 3.

Stk. 1. Ved ethvert Seminarium skal der findes en i et tilstrækkeligt Antal Klasser delt Børneskole, hvori Seminariets Elever indøves i praktisk Skolegerning efter en Plan, der lægges af Seminariet og godkendes af Undervisningsministeren. Øvelsesskolens Første-Lærer har under Overtilsyn af Seminariets Forstander Ledelsen af Elevernes praktiske Uddannelse.

Stk. 2. Skolen kan enten være en for Seminariets Regning oprettet og drevet Børne-Skole, eventuelt med Tilskud fra Kommunen, eller den stedlige Kommuneskole eller en Del af samme med Tilskud fra Staten. I sidste Tilfælde skal Seminariet efter Overenskomst med Kommunen have væsentlig indflydelse paa Undervisningens Omfang og Ordning.

Stk. 3. Seminariets Lærere er efter Forstanderens Bestemmelse forpligtede til at overtage Timer i Børneskolen i deres Fag, og de kommunale Skolemyndigheder er forpligtede til at overlade Seminariets Lærere Besørgelsen af Timer i den kommunale Øvelsesskole.

Paragraffens opdeling er klar: Stk. 1 omhandler skolens formål og organisation, mens stk. 2 tydeliggør samarbejdsrelationerne mellem stat og kommune på området. Stk. 3 er nyt og lægger op til et tættere samarbejde mellem seminarierne og kommunerne.

I Jonstrup havde der siden 1890'erne været hverdagsundervisning (Efterretninger 1898-99). Med seminarielærernes forpligtelse til ikke alene at undervise seminarister, men også børn, søgte man primært at sikre, at seminarielærerne kunne fastholde et virkelighedstro billede af børnene, deres familier og de udfordringer, dimittenderne efterfølgende skulle kunne hamle op med.

Samtidig fik børnene lov til at møde seminarielærere, der kunne formidle stoffet ud fra et stærkt fagligt fundament – at dette rent faktisk havde stor betydning, kom i erindringsindsamlingen tydeligt frem i omtalen af bl.a. historielæreren Vermund G. Laustsen (1905-66), som betegnes som ”stor og frodig, og (han) havde humor”. Han huskes også af Ib Nielsen, som omtaler ham som ”en dygtig lærer og fortæller og med humor. En person i historien døde ikke, nej, han trak grønsværen op over hovedet” (Nielsen 1999 s. 36f). Se også side 73.

At seminarielærerne også skulle undervise i øvelsesskolen i deres respektive fag, og at praktikken kunne foregå på kommunale skoler, havde længe været praksis både ved øvelsesskolen i Jonstrup og ved flere andre øvelsesskoler – ikke altid uden kompetencestridigheder mellem stat/seminarium og de lokale skolemyndigheder. En løsning kom i 1987, hvor alle øvelsesskoler blev kommunale – men jo altså længe efter Jonstrup Øvelsesskoles ophør (Støttrup Jensen 2013 s.102f).

Med seminarieloven af 1954, dvs. kort før seminariets flytning til Lyngby, blev det præciseret, at praktikundervisningen fortrinsvis skulle foregå i seminariets øvelsesskole (stk. 2), samt at øvelsesskoler ved almindelige lærerseminarier skulle være mindst 7-klasse (stk. 3). Denne lov holdt i 12 år.

I læreruddannelsesloven af 1966 blev reglerne yderligere specificeret og fik deres eget kapitel V med paragrafferne 18, 19 og 20. Til udmøntning af loven nedsatte undervisningsministeren 28. marts 1968 et udvalg vedrørende seminarieplanlægning, som afgav betænkning året efter. Her omhandler kapitel 4 øvelsesskolernes størrelse og børnegrundlag, og der var i udvalget ”enighed om, at der må tillægges muligheden for tilstedeværelsen af en fast øvelsesskole afgørende betydning”. Man ønskede, at ”et seminarium kun har én fast øvelsesskole, at denne ikke er mindre end en 3-sporet og ikke større end en 4-sporet fuldt udbygget folkeskole”, men ministeriet var ikke enig og anså det ikke ”for principielt udelukket, at et seminariums faste øvelsesskole er større end en 4-sporet fuldt udbygget folkeskole, eller at et seminarium har mere end én fast øvelsesskole”. Udvalget mente også, at faste øvelsesskoler ”skal ligge i umiddelbar nærhed af seminariet, det vil sige i hvert fald inden for ”et frikvarters gangafstand”. Alt sammen krav, som var lettere at opfylde i byområder end på landet, og som implicit forudsatte kommunesammenlægningerne i 1970. Det betød også, at Jonstrup Statsseminarium med flytningen til Lyngby og den nybyggede kommunale øvelsesskole, Trongårdsskolen, var på forkant af de nye tider.

Træk af Jonstrup Øvelsesskoles historie

En øvelsesskole henter sin berettigelse i at danne ramme for seminaristernes erfaringer med at lære at undervise undervejs i uddannelsen. Det gælder også Jonstrup Statsseminarium. For at kunne følge ændringerne i øvelsesskolens historie, er det godt at kende seminariets historie, hvoraf 146 år foregik i Jonstrup 1809-1955.

Mange samfundsmæssige forandringer fandt sted i denne periode, både politisk, økonomisk og teknisk. Seminariekomplekset var afhængigt af centrale bevillinger, men ikke mindst konkurrencen med de øvrige seminarier om at tiltrække elever bidrog til at fastholde de skiftende forstanderes fokus på opdateringer af både skolens undervisning og de fysiske rammer.

Seminariekompleksets bygningshistorie afspejler denne udvikling. Den er i det følgende belyst i tre perioder: starten på Nørrebro, etableringen i Jonstrup i 1800-tallet og resten af seminariets Jonstrup-tid.

1790-1808 på Nørrebro i København

Blaagaard Seminarium blev besluttet i 1789, oprettet i 1790, og undervisningen påbegyndt i 1791 på Blaagaard Slot. Efter at Blaagaard brændte ved Københavns bombardement 1807, var seminaristerne hjemløse et års tid indtil flytningen til Jonstrup.

Blaagaard slotspark gik helt ned til Peblingesøen

Kobberstikket, der findes i Jonstrupsamlingen, er en gave til Carl Adolph von Plessen (1678-1758), som var en tysk-dansk statsmand og godsejer. Von Plessen blev tidligt knyttet til Christian 5.s yngre søn Carl som hans hofmarskal og i 1708 også hans overkammerherre. Von Plessens gode forhold til prinsen omfattede også hans søster, Prinsesse Sophie Hedevig, som ved sin død i 1735 testamenterede Blaagaard til ham. Ved hans død i 1758 arvede hans broder C.L. von Plessens børn alt.

Allerede fra 1792 blev der knyttet en lille øvelsesskole til seminariet, hvor de ældste årgange af seminarister kunne øve sig i at undervise, efter at man det første år havde klaret sig ved, at børn fra Blegdamsskolen et par gange om ugen var gået over på seminariet for at blive undervist.

Eleverne skulle gå i skole 20 timer ugentlig i øvelsesskolen, som var åben kl. 10-16 (Markussen 2005, s. 81-82). Hovedfaget var religion, som var første fag på alle seks skoledage. Vigtige fag var også skrivning og regning, hvor hver klasse var opdelt i to afdelinger – der skulle kunne differentieres! Undervisningen var tilrettelagt som et formiddags- og eftermiddagsskema, dog kun formiddagsmodul onsdag og lørdag. Eftermiddagsmodulet begyndte kl. 14 med "syllaberen" (stavning) og almenyttige kundskaber; kl. 15-16 fulgte så læseøvelser.

Der var i starten 12 elever, men antallet voksede hurtigt, og allerede i 1795 blev børnene delt i to klasser. Ved århundredskiftet var i alt 158 børn blevet undervist her, 128 drenge og 30 piger. Seminariets førstelærer J.C.G. Claussen (1750-1801) og andenlærer H.W. Riber (1760-96) havde tilsynet med børneskolen; fire seminarister fra 2. klasse var undervisere, og i 1794 blev en af dem ansat som 2. lærer.

I øvrigt var der af Kancelliet bl.a. stillet krav om, at seminaristerne skulle aflægge prøve på deres duelighed som undervisere i børneskolen – altså en egentlig praktikeksamen – for at bestå lærereksamen skulle de passe undervisningen på både seminariet og i børneskolen, have opsyn med børnene i frikvarterne og udvise en passende optræden.

Der var desuden et praktiksamarbejde med den nærliggende skole ved Vajsenhuset. Da det brændte i 1795, blev beboerne genhuset på Blaagaard og børnene undervist på øvelsesskolen. Det blev overvejet at gøre denne ordning permanent, men bl.a. Biskop Balle modsatte sig med den begrundelse, at Vajsenhus-børnene ikke skulle være "prøveklude" for seminaristerne, og Vajsenhusets inspektør var især betænkelig, "efterdi Vajsenhusets Piger vare i den kritiske Alder og Seminaristerne i den fyrgige Alder". (Boisen Schmidt 1992 s. 36, Larsen 1899 s. 78).

1809-94 i Jonstrup

Seminariets bygninger var så ødelagt efter englandskrigen i 1807, at der måtte findes andre lokaler. Det blev først en midlertidig genhusning, hvorefter det blev besluttet, at seminariet skulle flytte på landet med den begrundelse, at livet blandt landbobefolkningen svarede mere til de vilkår, de kommende lærere skulle virke i, og samtidig kom seminaristerne langt væk fra storbyens forlystelser og fristelser.

Seminariet flyttede ind i den nuværende hovedbygning fra 1781, der var klædefabrik indtil 1786, hvor den gik fallit og siden blev overtaget af staten. Før flytningen til Jonstrup blev hovedbygningen i 1808-09 ombygget til undervisning, beboelse og bespisning af seminaristerne, forstander- og lærerboliger samt klasseværelser til øvelsesskolens elever, og seminariet rykkede i 1809 ind i de nye rammer. Ifølge Jonstrup-historikeren J.P. Jørgensen gik det således til (Jørgensen 1925, s. 36ff):

Indflytningen på Jonstrup

"En Sensommerdag sidst i september 1809 skred et større Vogntog fra Københavns Nørrebro ud ad Frederikssunds Landevej. Det var "Blaagaards Sønner", der med deres Lærere som husvilde maatte forlade den store, larmende Hovedstad og drage ud paa Landet til det stille, venlige Jonstrup. De forreste Vogne var optaget af Lærerfamilierne og deres Bohave; derefter fulgte en Vognrække, der medførte Seminariets Inventarium: Kathedre, Borde, Bænke, Senge, Kommoder o.m.a., og ovenpaa Læssene troned "Blaagaards sønner". Uden for Ballerup By drejede Vogntoget til højre ind paa Markvejen over Overdrevet og forbi Fugleburhuset til Toppen af Maaløv Kratbakke, og herfra øjnede de Vejfarende endelig Rejsens Maal, Jonstrup Gaard, der laa for dem dernede i Dalen med sine hvide Mure og sit røde Tag. Det var, som om den venligt bødte dem hjerteligt Velkommen."

Da øvelsesskolen kom til Jonstrup, blev det egnens tredje børneskole. Der var allerede to landsbyskoler i Værløse anneksogn, nemlig Kirke Værløse Skole, som formentlig går helt tilbage til 1500-tallet, og rytterskolen i Lille Værløse fra 1723 (Damsgaard-Sørensen 1989, s. 9 ff.). 1814-lovgivningen for landsbyordnede skoler hjemlede en toklasset skole, hvor flere årgange blev undervist sammen i hhv. yngste og ældste klasse. Jonstrup Øvelsesskole var ligeledes toklasset – en rimelig organisationsform, set i lyset af skolens begrænsede elevgrundlag.

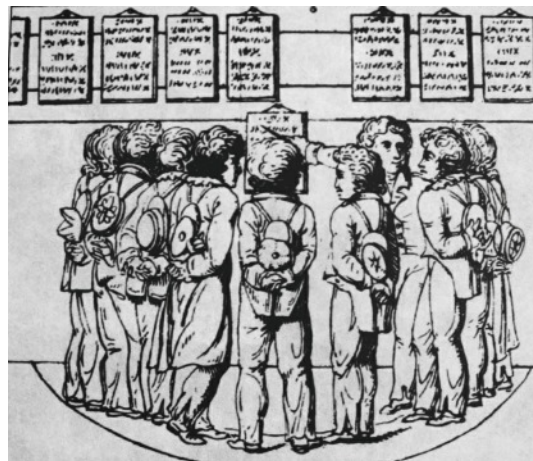
Da Frederik 6. ønskede den indbyrdes undervisning, som han i nogen tid havde været tiltrukket af, gjort landsdækkende, skete det ved et krav om, at ansættelse som lærer var betinget af, at ansøgere kunne dokumentere kendskab til den indbyrdes undervisning (plakat af 26. februar 1828).

Set ud fra et metodesynspunkt var den indbyrdes undervisning rigid og fastlåst, og den blev da også hurtigt genstand for alvorlig kritik. På Jonstrup Statsseminarium førte det til, at den dygtige forstander Jacob Saxtorph, som havde opbygget seminariet i Jonstrup fra grunden, i 1819 ønskede luftforandring og blev rektor ved Odense Katedralskole. Hans efterfølger Jens Ernst Wegener var langt mere positiv over for metoden.

Da metoden var pladskrævende, og da de økonomiske fordele voksede i takt med elevantallet, godkendte Danske Kancelli i 1826, at øvelsesskolens elever og seminaristernes praktikundervisning blev overført til den nærliggende Maaløv Skole, hvor seminariets gymnastiklærer Vilhelm Gehl var enelærer, så praktikundervisningen også her kunne finde sted under en skolelærers "stadige Veiledning". Her forblev øvelsesskolen i en 10-årig periode 1826-36 (Jensen 1841 s. 68-69).

I 1836 godkendte Danske Kancelli, at øvelsesskolen blev genåbnet med max. 24 elever fra omegnen. Seminariets ledelse fandt imidlertid hurtigt, at dette elevgrundlag var for begrænset for praktikundervisningen og søgte derfor om tilladelse til at udvide elevantallet i øvelsesskolen. Det blev godkendt i 1840, og elevantallet voksede efterhånden til 40-50 elever. Skoledistriktet blev samtidig udvidet til også at omfatte Måløv Krat, en del af nabosognet Måløv (Tidemand 1890 s. 91).

Den indbyrdes undervisning

Denne undervisningsmetode indebar ikke bare pararbejde, eller hvad en nutidig tankegang ellers kunne forestille sig. Den fulgte en nøje fastlagt og detaljeret forskrift – og så var den billig i lærerløn. Den havde Frederik 6's bevågenhed og blev derfor den dominerende undervisningsmetode i landsbyskolen i første halvdel af 1800-tallet, lige fra oprettelsen af den første forsøgsskole i 1816 til, at antallet af skoler, som gjorde brug af metoden, toppede i 1849. Ved denne metode kunne én lærer bistået af ældre elever som hjælpelærere, såkaldte bihjælpere, undervise et stort antal elever samtidig.

Den indbyrdes undervisning blev i praksis udfaset i løbet af 1850'erne, men først officielt afskaffet ved bekendtgørelse af 30.9.1865. Fra Jonstrup Øvelsesskole ved vi dog fra Valdemar Mortensen, der som yngste søn af seminarielærer Hans Mortensen (1825-1908) gik på skolen ca. 1877-85 og dimitterede herfra i 1890, at rester af metoden var i brug i hans skoletid i 1880'erne: "Saa fandtes i Skabet nogle Blikskilte, hvori der var

slaaet et B; de uddeltes til dem, der som "Bihjælpere" hjalp de mindre duelige med Læsningen" (Mortensen 1956 s. 21).

En utilsigtet, men varig konsekvens af den indbyrdes undervisning blev dog, at "lærerne såvel på seminariet som på skolen hævdede metodefrihed som et umisteligt gode" (Larsen 1899, s. 14 ff. og Boisen Schmidt 1992, s. 42). Man kan i den givne sammenhæng undres over brugen af det forholdsvis moderne begreb "metodefrihed", som i citatet er benyttet i en senere tids bakspejlsrefleksioner.

Metodefrihed eller ej – fra Jens Jensens tid og frem var holdningen på Jonstrup, uanset at både Jensen og hans efterfølgere indtil mellemkrigstiden var teologer og tilsynet gejstligt, at seminariet op igennem 1800-tallet fastholdt ikke at ville være hverken grundtvigiansk eller tilhørende andre kirkelige retninger. Man ønskede at stå holdningsmæssigt frit. Denne grundindstilling medførte, at der også i øvelsesskolen var stor rummelighed i valg af undervisningsindhold og -metoder.

Jonstrup Statsseminarium omkring 1850

På dette – det ældst kendte stik af seminariet, tegnet af Niels Aagaard Lützen – ses den grundmurede hovedbygning med to korte sidefløje og mindre bindingsværkshuse midt i seminariets 36 tønder land store areal.

Jens Jensen fik allerede i sine første forstanderår rettet op på seminariets ry og gjort Jonstrup til et af landets toneangivende seminarier. Herefter var det på tide at tænke på bygningskompleksets fysiske rammer.

I 1858 blev der nord for hovedbygningen opført en gymnastiksalbygning, som udover gymnastiksal også rummede sovesale til seminaristerne og sanglokale mv. Det var på dette tidspunkt en stor forbedring, men bygningen brændte allerede i 1888. Dens nødvendighed var dog så soleklar, at den straks efter blev genopført og ved denne lejlighed suppleret med læseværelser til seminaristerne i de øverste etager, tårnuret over de monumentale tvillingeindgange samt de to karakteristiske trappetårne i gavlene – som bygningen fremstår også i dag.

Jens Jensen fik gennemført, at en nyuddannet lærer blev underviser ved skolen sammen med seminariets faglærere. Det fungerede i hele hans forstandertid frem til 1868, men blev herefter opgivet. Jens Jensens afløser V.A.V. Driebein, der var forstander 1868-78 havde gerne fortsat ordningen og skrev således i en udateret indberetning til Kultusministeriet: "Det er en Selvfølge, at det ikke kan være til Gavn for Børnene, at to Elever vexelvis besørge Undervisningen, om det end sker under en Lærers Tilsyn og Ledelse. Jeg kan ikke undlade gjentagende at udtale det ønske, at Forholdet maa kunne ordnes her som ved de andre Statsseminarier, saaledes at Skolen faaer sin egen lærer, og at Seminariets Elever under deres Nærværelse i Skolen i det Væsentlige inskrænkes til at være Ascultanter, medens mindre Hold af Børn efter Tur afgives til Seminarieelevernes Øvelse i Skolegjerning." (Tidemand 1890 s. 93-94). Denne form for praktik, hvor den faste lærer underviser, mens praktikanterne lytter og observerer, kan stadig mødes i praktikundervisningen, om end mere erfaringsbaserede praktikformer har været foretrukket i mange år.

Også Driebeins efterfølger Odin Wolff Tidemand, forstander 1878-1895, beklagede over for Kirke- og Undervisningsministeriet, at der ikke var tilknyttet en fast skolelærer til øvelsesskolen, således som der var ved de fire andre statslige øvelsesskoler. Ønsket blev gentaget i kraftigere vendinger i en henvendelse fra november 1872 og i senere breve, men uden resultat indtil 1896, hvor Rudolph Benzon blev ansat som den første faste skolelærer ved øvelsesskolen og dermed dens daglige leder.

1895-1956 i Jonstrup

Efter forstanderskiftet i 1895 fra O. Tidemand til Stig Bredstrup kom der ekstra gang i byggeriet for at sikre tidssvarende fysiske rammer. I 1897 blev der derfor nordøst for hovedbygningen opført en elevbygning med to- og firemands værelser mv., og sovesalene blev nedlagt. Allerede året efter i 1898 opførtes så den nuværende øvelsesskolebygning nord for hovedbygningen; den blev indrettet med to klasselokaler samt en lærer- og en lærerindebolig.

Øvelsesskolebygningen fra 1898 i dag

Staten afsatte på finansloven for 1898 i alt 17.200 kr. til en ny øvelsesskolebygning. Bygningen bestod af "2 lyse og rummelige klasselokaler" og boliger til en lærer med familie og en lærerinde. Skolen blev indviet 7. Oktober 1898 af provst Hans Koch, medlem af Directiønnen for Jonstrup Statsseminarium; han var i øvrigt vel bekendt med seminariets forhold, bl.a. fra hans visitats i børneskolen d. 5. maj 1896. (Efterretninger 1898-99, s. 13 og 1895-96 s. 16).

riets forhold, bl.a. fra hans visitats i børneskolen d. 5. maj 1896. (Efterretninger 1898-99, s. 13 og 1895-96 s. 16).

Bygningen fremstår i dag i det ydre stort set som i 1898, og den er da også med god grund erklæret bevaringsværdig. Indvendig er bygningen blev ændret adskillige gange, og det samme gælder omgivelserne.

Øvelsesskolens elever og lærere 1898

Et skolefoto var og er en begivenhed i en skoles hverdag. Det gemmes i mange år, så alle har det pæne tøj på og pigerne måske en sløjfe i håret. Et foto krævede dengang lang eksponeringstid, men det er lykkedes næsten alle børnene at sidde helt stille så længe. Alle elever skal helst med på billedet, så børnene har nok også set hen til netop den dag at komme i skole og ikke blive holdt hjemme for at skulle arbejde i marken eller i tørvæne eller passe syge søskende. Skolens daglige leder Rudolph Benzon sidder midt på 2. række ved siden af forskolelærerinde Abelone Olesen og gymnastiklærer oversergent Jensen – på den tid hentede seminariet stadig sine idrætslærere i militæret, og de underviste også i børneskolen.

Seminariets sanitære forhold var dog stadig ikke tidssvarende – ikke mindst i tider, hvor smitsomme sygdomme hærgede Europa. I 1912 fik seminariet derfor indlagt vand fra eget vandværk og etableret badefaciliteter ved gymnastiksalen. I 1919 blev der indlagt elektricitet, så petroleumslamperne kunne blive afløst af elektrisk lys.

Fotografering i skolegården 1918

Stig Bredstrup og lærerne er fotograferet foran filterhuset til seminariets vandværk fra 1912 og foran mindestøtten for Jens Jensen med hans portrætrelief, som stod i gården fra hans afgang som forstander i 1868 og frem til 1955. Af beretningen "Jonstrup Statsseminarium gennem 175 år" fremgår, at selve relieffet i 1966 var overflyttet til det nye Jonstrup i Lyngby (Pedersen 1966 s. 11).

I tiden efter 1. verdenskrig var der, også selvom Danmark ikke var part i krigen, mangeltider, så først i 1931-32 blev der indrettet toiletfaciliteter i alle bygninger. Samtidig blev der som noget dengang helt nyt indrettet faglokaler til fysik, kemi, sløjd og tegning. De blev brugt af både seminariet og øvelsesskolen.

Jonstrup Statsseminarium 1937

Midt i billedet ses hovedbygningen, fotograferet fra sydvest. Syd for venstre fløj ligger portnerboligen med en lille have foran. Bag fløjen ligger øvelsesskolen med de to klasseværelser i stueetagen og lærerboliger på 1. sal. Let nordøst for hovedbygningens højre fløj ligger elevbygningen næsten gemt bag de høje træer, mens gymnastiksalbygningen lukker mod nord og gør gården til et samlet hele. Forstander Jacob Saxtorph forestod anlægget af seminariet, parken og Filosofgangen ved indflytningen i 1809. Imellem den bugtede landevej og hovedbygningen lå der til ind i 1900-tallet stalde, svinehus, hønsehus, møddinger og retirader – en passende introduktion til et seminarium på landet! Oplysninger og datering er hentet hos R.C. Mortensen, der voksede op på seminariet som søn af Hans Mortensen, var redaktør af de første 19 bind af Jonstrupbogen og navngav skovsøen "Afrodites Øje".

1930'erne var en depressionstid, også i Danmark, og det blev ikke bedre under og lige efter 2. verdenskrig. Da det igen begyndte at gå fremad, kom den kolde krig og udbygningen af flyvestation Værløse, som fik seminariets ledelse til at beslutte sig for en flytning i 1955-56; se mere herom s. 77-78.

Øvelsesskolen – landets ældste?

Øvelsesskolens smukke bygning fra 1898, hvor arkitekten var kongelig bygningsinspektør Vilhelm Valdemar Petersen (1830-1913), og dens status som bevaringsværdig rejser spørgsmålet, om der er tilsvarende øvelsskolebygninger bevaret rundt i landet – et spørgsmål, som ikke umiddelbart kan besvares.

Et blik på det danske seminarielandskab viser imidlertid, at 1894-lovens eksplícite krav om øvelsskole har betydet, at der i de følgende år blev igangsat flere nye øvelsskolebyggerier ved seminarier – private såvel som statslige – idet staten ydede tilskud til byggerierne.

Men samtidig voksede også andre skoler frem. Et eksempel blandt flere er N. Zahles Seminariskole fra 1895 i Linnésgade 8 ved Nørreport. Her er der tale om indflytning i en skolebygning fra ca. 1881, etableret af komtesse Thusnelda Moltke (1842-1928), som i 1868 fulgte Natalie Zahles Almuelærerindehold. Det var frk. Zahle, som foreslog hende at oprette en Borgerskole for Piger; den voksede og flyttede 1881 til Linnésgade 8 på Nørrevold. Komtesse Moltke og hendes medbestyrerinde Elise Bay oprettede tillige en drengeskole. Da N. Zahle i 1895 havde brug for lokaler til seminariskolen, flyttede Moltke og Bay til Østersøgade (Lehmann 1927, gengivet efter Kasper Esmann, N. Zahles Skole). Seminariskolen er således en af landets ældste skolebygninger, som stadig anvendes til skolebrug, dog bygget som almindelig skole og ikke øvelsesskole.

Kort efter, i 1896, blev der bygget øvelsesskole til Silkeborg Seminarium, hvis daværende forstander P.J.M. Vinther bidrog ved udformningen af seminarieloven fra 1894. Bygningerne er nu overtaget af den private Kornmod Realskole (Sigurd Skyum 1986 s. 43-45).

En fortegnelse over mere end 800 skoler med eksamensret til realeksamen i perioden 1854-1963 er opstillet af Christian Larsen og Erik Nørr, men da øvelsesskoler som fx Jonstrup Skole ikke pr. definition førte op til realeksamen, kan der heller ikke her findes endelig dokumentation for øvelsesskolars alder (Larsen og Nørr 2010 s. 309-364).

Tilbage står, at øvelsesskolen i Jonstrup er blandt landets ældste øvelsesskolebygninger, som er bygget til formålet og stadig i brug som skole. Det er tankevækkende og en udfordring, at Jonstrupsamlingen som museum for kongeriget Danmarks første lærerseminarium og det første læreruddannelsessted, hvor undervisningssproget var dansk, i dag har til huse i den 121 år gamle øvelsesskolebygning.

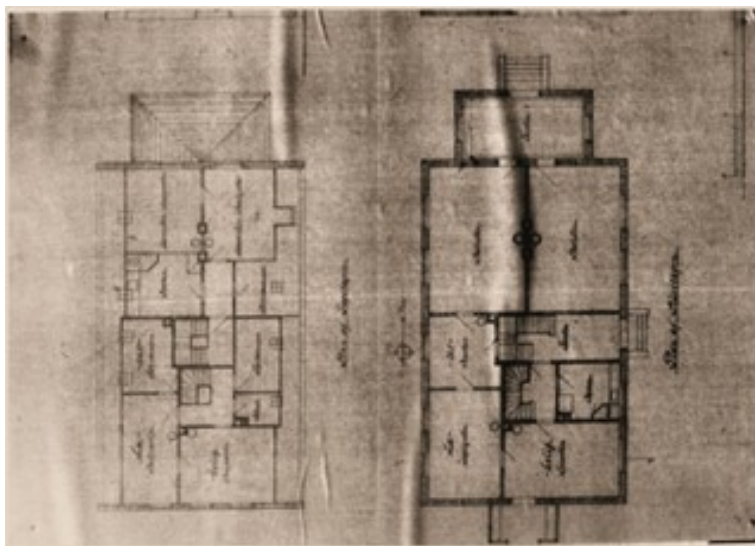
Skolens fysiske rammer, lokaleforhold og faciliteter

Omkring 1880 var skolen toklasset. Eleverne kom fra omegnen og blev undervist i et lokale i hovedbygningens østfløj "med 3 Fag Vinduer mod Øst ud til Forstanderens Have". Øverst på væggene var der et bræt med påmalede tal. Der var lange, faste borde og bænke. Kakkellovnen var en firkantet etageovn med billeder og ornamenter. Mellem katedret og vinduet stod et orgel med fire stemmer og fodpedal til at træde bælgen (Mortensen 1956 s. 28).

Med øvelsesskolebygningen fra 1898, beregnet til ca. 60 børn, kunne skoledistriktet udvides. I skoleåret 1898-99 frekventerede 60-70 børn skolen, og samtidig blev der indført hverdagsundervisning med 3-4 timer dagligt. I 1899 ansattes forskolelærerinde frk. Abelson Olsen, tidligere skolebestyrerinde fra Ry, så skolen kunne blive fireklasset. (Efterretninger 1897-98, s.14.)

Omkring 1900 havde øvelsesskolen ca. 80 elever. (Bredstrup 1914, s. 10).

Grundplan fra 1906 over øvelsesskolens stueetage og 1. Sal.

Til højre ses stueetagen med to klasseværelser og Rudolph Benzons bolig og til venstre 1. sal med to lærerboliger. Jonstrupsamlingen er i dag indrettet i den sydlige lejlighed, som var lærerindebolig, mens den nordlige lejlighed, som bl.a. var beboet af familien Wolffsen, nu benyttes af andre kommunale brugergrupper. Jonstrupsamlingens forstue er indrettet i det tidligere sydlige trapperum.

Derfra går man ind i samlingens største rum, som før var lærerindens soveværelse. I det tidligere gæsteværelse vises i dag samlingens aktuelle særudstilling, mens arkivet er indrettet i det tidligere kloset og pigekammeret, og seminaristhybelen er placeret i et tidligere pulterrum. Som det ses, har plantegningen været hyppigt brugt.

Ved Stig Bredstrups pensionering i 1929 blev Arne Møller ny forstander her. Det var en svær tid for seminarierne, og også Jonstrup var nedlægningsstruet. Seminarielærer Chr. Hauch var i disse år sognerådsformand i Værløse Kommune og i 1934 også medlem af skolekommissionen. At usikkerheden omkring seminariets fremtid forplantede sig til øvelsesskolen, blev tydeligt ved skolekommissionsmødet d. 24. april 1934. Mødet sluttede med en bekymret drøftelse af skoleforholdene i kommunen, hvor man i Hareskov ganske vist kunne se frem til en indvielse af Hareskov ny Skole i "en nær fremtid", men samtidig blev det nævnt, "hvor vanskeligt det var paa nærværende Tidspunkt at ordne Skoleforholdene for den øvrige Del af Sagnet, da man ej vidste, om Jonstrup Statsseminarium i nær Fremtid vilde blive flyttet til Vordingborg " (Furesø Arkiver A 2725).

Nedlægningstruslen var affødt af et stigende dimittendtal og et faldende børnetal i 1920'erne, hvad der fik den socialdemokratiske undervisningsminister 1929-35 Frederik J. Borgbjerg (1866-1936) til i 1931 at foreslå, at statsseminarierne i Jonstrup, Skaarup, Ranum og Ribe blev nedlagt. Forslaget vakte voldsomt røre i kredsene ved de lukningstruede seminarier og bragte for Jonstrups vedkommende både den afgående forstander Stig Bredstrup, Jonstrupsamfundet og lærerkollegiet på barrikaderne. Det fyldte meget i Jonstrupbogen i årene 1934-37. Politisk modstand bevirkede imidlertid, at forslaget på det nærmeste blev afblæst og alene resulterede i lukning af Femmers Seminarium (Skovgaard-Petersen 2005 s. 270-73).

Stig Bredstrup havde imidlertid ikke sluppet sit gamle seminarium helt, men fortsatte som formand for Jonstrupsamfundet. I sin egenskab heraf kunne han uden om den nye forstander i 1934 på vegne af Jonstrupsamfundet sende en protest til Folketinget imod nedlægningsplanerne – til held for denne beretning om øvelsesskolen, for her blev der gjort status over seminariet og dets bygningshistorie, jf. det følgende uddrag om øvelsesskolen (Bredstrup et al. 1934 s. 5-6).

Uddrag om øvelsesskolen af Jonstrupsamfundets forsvarsskrift 1934

”Jonstrup Seminariums gamle Akilleshæl: Svaghederne ved Elevernes praktiske Uddannelse eksisterer – takket være Nutidens Samfærdselsmidler – ikke mere. For øvrigt er Problemet vedrørende denne Uddannelse ikke helt enkelt og ligetil. En Øvelsesskole vil, naar den ikke er meget stor paa Grund af den megen Elevundervisning let blive unaturlig og mindre heldig for Børnene – og er den stor, bliver den i flere Henseender mindre heldig for Seminarieeleverne.

Jonstrup Seminariums Øvelsesskole har været og er lille, men for Tiden voksende. I ca. 15 Aar har en god treklasset Skole i Maaløv også været Øvelsesskole, og de sidste Aar har tillige Ballerup Kommuneskole, en 7-klasset Skole med Parallelklasser, været benyttet dertil. Der er vist intet af vore andre Seminarier, der har budt deres Elever større og mere alsidige Uddannelsesmuligheder i Praktik.

I Øjeblikket er der sikre Muligheder for en ret stor Børneskole ved selve Seminariet. I 1933 blev der mellem Maaløv og Jonstrup bygget en Koloni for ca. 50 Familier af arbejdsløse. Denne faar Seminarieskolen som nærmeste Skole. – Hærens Flyveskole flyttes nu til Værløselejren, hvis Omraade hører til Seminariets Skoledistrikt; herved faar den faste Befolkning en kendelig Forøgelse. – Kirke Værløse Skole skal aflastes, ved at en Del Børn henvises enten til Jonstrup eller til Lille-Værløse. Kommunen har tilbudt det første.

Hvad enten man foretrækker den ene eller den anden Form for Seminarieelevernes praktiske Uddannelse, er der af Hensyn til denne ikke mere nogen som helst Grund til at nedlægge Jonstrup Statsseminarium.”

Protesten bar frugt, og Jonstrup Seminarium blev ikke nedlagt i denne omgang.

På Jonstrup resulterede opgøret i et forstanderskifte i 1937, hvor Arne Møller ”byttede gårde” med Georg Christensen fra Haderslev. Det betød en nyorientering på Jonstrup med øget fokus på børnepsykologi (Johansen 1936 s. 34f; Boisen Schmidt s. 91-93).

Om skolens drift i disse år fortæller eleverindringerne, at der med de flere elever og klasser i 1940'erne og frem blev behov for flere klasselokaler. Udover de bygninger, der eksisterer den dag i dag, har der også været undervisning i en træbarakbygning med to klasselokaler. Thomas Grünfeld husker, at barakken, der lå nordvest for øvelsesskolen ud mod Jonstrupvej, havde tilnavnet ”Tyskerbarakken” og var af samme type som Jonstrup flygtningelejr.

Tyskerbarakken med to klasseværelser

Tyskerbarakken blev opført i 1944-45, mens seminariet og skolen var besat af tyskerne, og undervisningen foregik i Ballerup. Den rummede to klasselokaler og har været brugt til undervisning i almindelige skolefag samt til bl.a. håndarbejde og tegning. Til venstre ses øvelsesskolens nordlige hjørne og til højre Åmandens Hus. På vejens modsatte side ses i baggrunden bl.a. Bringehusene fra begyndelsen af 1950'erne. Døren i gavlen førte ind til pedellens redskaber. Indgangen til de to skoleklasser og skolens depot var midt på barakkens sydlige langside. Bygningen var opvarmet af to kakkellovne fra gulv til loft, hvor der blev fyret med brænde og tørv. Thomas Grünfeld tilføjer, at "forholdene var primitive, men skolen var afholdt og foretrukket af mange. Vi havde altid betalende elever, bl.a. fra Herlev". Foto: AU's skolehistoriske fotosamling.

Herman Wolffsen beskriver skolens lokaliteter således (Wolffsen 1952 s. 9):

Sammenhæng mellem børneskolens indhold og rammer

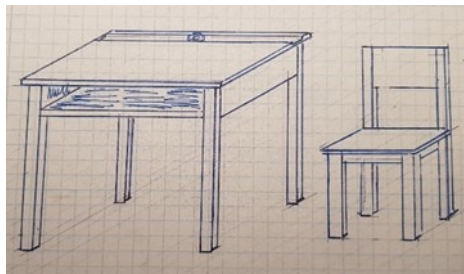
"Skolen råder over de to gamle klasselokaler fra 1898, to klasseværelser i seminariets hovedbygning og to i den foran omtalte barak, så rammerne om skolen er meget beskedne for en seminarieskole, som burde være en mønsterskole, også hvad bygningerne angår. Der skulle gerne være nogen sammenhæng mellem det, eleverne i pædagogiktimerne lærer om skolehygiejniske foranstaltninger, og virkeligheden i den skole, hvor de får en del af deres praktik."

Ingen tvivl om at Wolffsen, som selv var uddannet på Jonstrup, opfattede øvelsesskolen som en helt særlig skole, en mønsterskole. Ingen af workshopdeltagerne erindrede dog barakken som så dårlig og kold, som her beskrevet af Wolffsen.

Lokaleanvendelsen har varieret gennem perioden. I årene op til 2. verdenskrig, husker Jan, at 1.-3. klasserne blev undervist i den gule hovedbygning, mens de store klasser havde klasseværelser i bygningen ud til Jonstrupvej, så "her kunne vi 'nyde', når

tyskerne marcherede på Jonstrupvej, indtil de overtog vores skole, og vi blev smidt ud". I hovedbygningens 1. sal befandt sig bl.a. faglokalerne, mens der i kælderen også var pumper til vandværket i skolegården.

Skolemøblerne i 1. klasse 1955-56

Torben Nielsen Fristrup har tegnet denne skitse af bord og stol i 1. klasse i Jonstrup Skoles sidste år. Han fortæller, at eleverne sad ved enmandsborde af lakeret træ med sortbejdset bordplade. Bordpladen havde en blyantsrille bagerst og vist nok et hul til blækhus. I de ældre klasser var der tilsvarende borde i større udgave.

På dette tidspunkt havde man godt nok stået besættelsen nogenlunde helskindet igennem, men nationen og Folketinget rustede sig til den kolde krig, og ledelsens opmærksomhed var rettet mod flyttemuligheder til roligere områder.

Skolens elever og organisation

Fra starten ved oprettelsen af Blaagaard Seminarium i 1789 var praktik et omdrejningspunkt i læreruddannelsen. Der blev derfor i 1792, kun et år efter seminarieundervisningens begyndelse, etableret en lille øvelsesskole til seminariet med én klasse med 12 elever. Det var ikke mange, men i betragtning af at der på dette tidspunkt blot var 14 seminarister, var det et tilstrækkeligt grundlag til at gennemføre praktikken.

Allerede i 1795 blev der etableret to klasser med oprykning fra yngste til ældste klasse omkring 10 års alderen, selvom det først med skoleanordningen af 1814 blev et lovkrav, at almueskolen skulle være toklasset (Nellemann 1966 s. 84).

I forbindelse med seminariets flytning til Jonstrup i 1809 lagde Den store Skolekommissionen, som stod bag oprettelsen af seminariet, vægt på, at der skulle oprettes en øvelsesskole ved seminariet med børn fra den nærmeste omegn, Bringe by og Jonstrupvang.

Magtfulde personer i den første store skolekommission 1789-1814

Det første initiativ i Den Store Skolekommission var at grundlægge dansk læreruddannelse ved at igangsætte det blaagaard-jonstrupske seminarium. Kommissionen

C.D.F. Reventlow
1748-1827

Nicolai E. Balle
1744-1816

E.H. Schimmelmann
1747-1831

havde stor beslutningskraft: Christian Ditlev Reventlow var præsident i Rentekammeret fra 1789 og statsminister fra 1797 indtil tilbagetrækning i 1813, Balle var biskop over Sjælland 1783-1808 og Schimmelmann var finansminister 1789-1813 og udenrigsminister 1824-31.

Ved skolens etablering opstod der imidlertid en vis uenighed om, hvem der skulle have ansvar og tilsynspligt med skolen. Den lokale amtsskoleledelse mente, at tilsynspligten med undervisningen og børnenes fremgang tilhørte deres kompetenceområde, men Danske Kancelli meddelte, at tilsynet var deres, idet amtsskolekommissionen og den lokale sognepræst var velkomne til besøge skolen, men ikke kunne blande sig i skolens virksomhed. Havde de bemærkninger til skolens virksomhed, måtte de henvende sig til seminariets tilsynsmyndighed, som på dette tidspunkt var Den store Skolekommission og Danske Kancelli. (Tidemann 1890 s. 90).

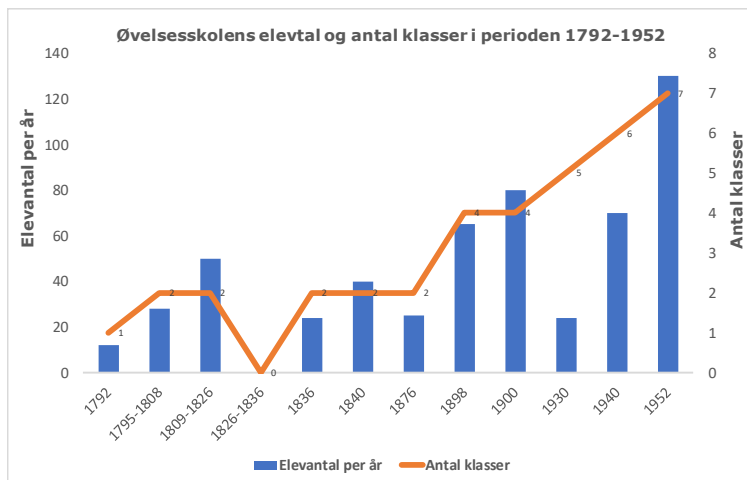
Det centrale tilsyn løsnedes dog efterhånden, og fra 1934 tiltog det lokale samarbejde med sognerådet og skolekommissionen i Værløse, dog fortsat med ministeriet som overordnet myndighed, jf. s 11.

Elev- og klassetal

Elevtallet i Jonstrup Skole var svingende. I perioden 1809-26 havde skolen højst 50 elever fordelt på to klasser, i 1836 var der blot 24 elever. Elevtallet blev senere udvidet, og længe udviste det både opgangs- og nedgangstendenser (Jensen 1841 s. 68).

Elev- og klassetal fulgte skoleåret. Efter 1937-loven begyndte skoleåret i folkeskolen 1. april, men i gymnasiet brugte man det såkaldte sommerskoleår med start 1. august. Denne ordning smittede i efterkrigsårene af i grundskolen, især i forstads- og købstadsområder; i 1954 blev den således også brugt i Værløse (Furesø Arkiver A 2725).

Elevantal og klassetrin gennem årene

Mens elevantallet svingede en del i øvelsesskolens levetid i takt med ændringer i befolkningsgrundlaget, var der en mere stabil udvikling i klassesdelingen, så jo flere elever, jo mere specificeret klassetrinsopdeling. Øvelsesskolen var i hele perioden étsporet. (Larsen 1899 s. 77f, Jørgensen 1926 s. 40f, Jensen 1841 s. 68f, Tidemand 1890 s.90f, Bredstrup 1914 s. 14, Efterretninger 1897-98 og efterfølgende år, Christensen 1946 s. 3f og Wolffsen 1952 s. 9).

Den største udvidelse foregik i 1930'erne, hvor Måløvhøj blev udbygget, og hvor hæren udvidede aktiviteter og personale på flyvepladsområdet.

Måløvhøj bebygges

Måløvhøj fik stor betydning for skolens eksistens, da det betød en tilvækst på ca. 70 elever til skolen i 1939. Bebyggelsen stod færdig i slutningen af 1930'erne, og i 1934 flyttede Hærens Flyveskole til Jonstrup. Foto: Jan Greve Olsen.

Måløvhøjbebyggelsen var et arbejdsløshedsprojekt, udsprunget af 1930'ernes store arbejdsløshed. Projektet havde til formål at motivere familier ramt af arbejdsløshed til at flytte fra det indre København til udkantsområder, hvor de på gunstige vilkår kunne få stillet både byggegrund og materialer til rådighed, hvis de alene eller i fællesskab med andre byggede hus og anlagde have med husdyrhold, så de på den måde kunne være i hvert fald delvis selvforsynende. De ca. 70-100 skolesøgende børn fra de 50 ens huse blev tilmeldt Jonstrup Skole, vel at mærke med fuld finansiering fra statens side.

At Ballerup fik en aftale i stand med staten om, at børnene fra Måløvvej-området kunne gå på den statslige øvelsesskole i Jonstrup uden beregning, skyldtes ifølge Ove Hansen, daværende borgmester i Ballerup Kommune, at Undervisningsministeriet i slutningen af 1930'erne tilbød Ballerup Kommune, "at børn i den undervisningspligtige alder og boende i nærheden af seminariet kunne modtage undervisning i seminariets børneskole". Ordningen var vederlagsfri for Ballerup Kommune, idet staten afholdt alle udgifter, og Ballerup Kommune skulle blot forpligte sig til, at distriktets børn skulle gå i Jonstrup Skole – et godt tilbud, man i Ballerup Kommune hverken kunne eller ville afslå.

Ordningen kom i stand efter en del forhandlen. I første omgang var det seminariets og sognerådene i Værløse og Ballerup-Måløvs plan, at Jonstrup Skole skulle indrettes som centralskole – en mulighed efter 1937-lovens § 2, stk. 3, hvor det bl.a. hed, at "en Folkeskole paa Landet kan ved Bestemmelse paa Skoleplanen ordnes som en Købstadsskole og er i saa Fald underkastet de for Købstadsskoler gældende Regler med Hensyn til Skolens Ledelse og Lærerlønningerne". Den løsning tiltrådte Undervisningsministeriet i skrivelse af 28. januar 1939 under forudsætning af, at "Skolen kunde faa et Elevtal paa ikke under 150". Samtidig gav Undervisningsministeriet tilsagn om at betale "de fornødne bygningsmæssige Udvidelser og Forandringer ved Øvelsesskolen uden noget Tilskud fra Kommunerne", mod at kommunerne betalte 4/5 af lærerlønningerne ved skolens drift. Men det ville Ballerup ikke, bl.a. "under Hensyn til den Byrde, der ved Maaløvvejkolonien er paalagt Kommunen". Undervisningsminister Jørgen Jørgensen meddelte så i skrivelse af 8. juni 1939 "om end ikke uden Betænkelighed" Ballerup afgiftsfrihed indtil 1. april 1948 (RA 106).

Efter længere forhandlinger om en fra starten manglende ophørsklausul, fik Ballerup Kommune, da seminariet og øvelsesskolen blev nedlagt, som "kompensation" tildelt et kommunalt gymnasium, som kunne tages i brug i 1961 (Hansen 2017 s. 24-34).

Før ordningen blev etableret, må den have været et stykke tid undervejs. Det kan være sket med vidende og måske endda på initiativ af seminariets folk; i hvert fald omtales den påtænkte udvidelse allerede i seminariets forsvarsskrift fra 1934, jf. s. 24 (Bredstrup et al. 1934 s. s. 5-6).

Efter at skolen i de første mange år havde været 2-klaset, fra 1897 4-klaset og med hverdagsundervisning og fra 1930'erne 5-klaset, nåede den i 1940'erne sit maksimum som 8-klaset, idet man udnyttede muligheden for i henhold til 1937-lovens § 2, stk. 2, at eleverne kunne fortsætte i en frivillig 8-klasse, en såkaldt fortsættelsesklasse.

1937-lovens § 2, stk. 2, om fortsættelsesklasser på 8. klassetrin

"... naar der fra Forældre til mindst 15 Børn – i Alderen fra 14 til 18 Aar – fremsættes Anmodning om Oprettelse af en Fortsættelsesklasse, og et Flertal af Skolekommissionen anbefaler det, skal en saadan Klasse oprettes med en Undervisningstid af mindst 360 Timer. Bestemmelser om Fortsættelsesklassens Omfang, Fag og Timetal fastsættes paa en for denne udarbejdet Undervisningsplan. Undervisningen bør tilrettelægges saaledes, at den fortrinsvis tager Sigte paa Dygtiggørelse til det praktiske Liv. Skolekommissionen antager med Skoledirektionens Godkendelse de fornødne Lærerkræfter."

Tilbuddet omfattede 14-17-årige og var frivilligt for både skolen/kommunerne og for eleverne. (Barfod 1950 s. 224f).

Muligheden for at oprette en fortsættelsesklasse var et resultat af skoledebatten i 1930'erne, hvor der var stor politisk uenighed om, hvor vidtgående en skolereform kunne være. I perioden 1934-37 fremsatte undervisningsministrene, først socialdemokraten F.J. Borgbjerg og fra 1935 den radikale Jørgen Jørgensen (1888-1974),

fire gange forgæves et forslag til ny folkeskolelov. Først femte gang i 1937 blev loven vedtaget i både Folketinget og Landstinget.

Ophævelsen af skellet mellem den landsbyordnede og den købstadordnede skole fik man ikke med; den kom først i 1958. Modstanden var for stor i partiet Venstre. Men fortsættelsesklassen var et lille plaster på såret (Kjersgaard 1997 s. 15).

At der i de sidste år også var 8. klasse i Jonstrup Skole, fremgår bl.a. af forstander Morvilles indberetninger fra skoleårene 1947-48 og 1948-49.

8. klasse ved Jonstrup skole 1948-49

På Jan Greve Olsens klassefoto fra 8. Klasse i 1948-49 ses Herman Wolffsen i midten og Jan lige bag ved Wolffsen lidt til højre.

Det fremgår af skolekommissionens indberetning, at Jonstrup Skole i 1948 var den næststørste skole i Værløse beregnet efter elevtal, idet Hareskov Skole havde 151 elever, Jonstrup Skole 125, Lille Værløse Skole 93 og Kirke Værløse Skole 21 elever (Furesø Arkiver A 2725).

Hvor kom eleverne fra?

Da seminariet flyttede til Jonstrup i 1809, kom det til et lille landsbysamfund, der i hovedsagen bestod af den under 2. verdenskrig nedrevne landsby Bringe, bondegårde og husmandssteder spredt over et område, som mod nord var afgrænset af landsbyen Kirke Værløse og mod øst af Jonstrupvang. Elevgrundlaget for skolen var således begrænset. Skoledistriktet blev i 1840 udvidet med elever fra Kirke Værløse, og i 1870'erne kom der også elever fra det nærliggende Måløv Krat i nabokommunen Ballerup.

Skoledistrikter skulle angives i kommunernes skoleplaner. Fra 1901 og frem omfattede skoledistriktet i *Kirke Værløse* følgende: Ryet, Kirke Værløse By samt af Kirke Værløse Mark sønden for Byen: Matr. Nr. 25, 31 og desuden Sandet. For *Lille Værløse* var distriktet: Lille Værløse By, Braaderne, Overdrevet, Kollekolle og Kulhus. *Jonstrup seminarieskole* er blot nævnt i parentes således: Den øvrige del af Kirke Værløse Mark, Jonstrup Vang og Bringe er underlagt Jonstrup Seminarieskole (Furesø Arkiver A 2725).

Skoledistriktet 1809-1956

Årstal	Hvor eleverne kommer fra
1809-1840	Bringe, Jonstrupvang.
1876-1896	Bringe, Jonstrupvang og Måløv Krat.
1897-1930	Bringe, Jonstrupvang, Måløv Krat, dele af Kirke Værløse.
1931-1944	Bringe, Jonstrupvang, Måløv Krat, Kirke Værløse, Måløvhøj.
1945-1956	Jonstrup, Jonstrupvang, Kirke Værløse, Måløvhøj.

Øvelsesskolens elevtal steg i takt med, at skoledistriktet blev udvidet, jf. oversigten over elev- og klassetal s. 28. Eventuelle ændringer i skoledistriktet i perioden 1840-1876 har ikke kunnet dokumenteres.

I krigens sidste år blev der indgået overenskomst mellem Undervisningsministeriet og Værløse Kommune om, at børnene fra Kirke Værløse fra 1. april 1944 efter 2. klasse blev henvist til Jonstrup Øvelsesskole (Indberetning 1941-42 og 1943-44 s. 10).

Kirke Værløse Skole var imidlertid blevet forskole for 1. og 2. årgang allerede i 1941 med blot en enkelt lærer tilknyttet. Nina Nørager-Nielsen var den sidste faste lærer her fra 1957 til 1962, hvorefter hun skiftede til den nybyggede Syvstjerneskolens. Forskolen blev videreført endnu to år med skiftende vikarer og blev nedlagt 1964 (Nørager-Nielsen 2010 s. 41).

Jan fra Måløvhøj husker Jonstrup Skole således: "Alt i alt var det en god skole. Vi var glade for, at vi ikke skulle til den lille skole i Måløv eller til Parkskolen i Ballerup. Det var fint, at staten overtog byggeriet på Måløvhøj og tilbød Ballerup-Måløv Kommune, at børnene på Måløvhøj kunne komme til at gå i skole på Jonstrup Seminarium".

Skolevejen

Skoledistrikter og børnenes praktiske muligheder for at komme til og fra skole har fra første færd været en del af skolelovgivningen. I 1814-anordningen for den landsbyordnede skole var kravene til skoledistrikter fastlagt allerede i § 1: "Skoledistrikterne paa Landet bør, saavidt Stedernes Beliggenhed det tillader, inddeles saaledes, at de, der skulle undervises i Skolen, ikke have længere Vei dertil fra deres Hiem end $\frac{1}{4}$ Miil", dvs. knap 2 km. Og i § 6 var der fastsat regler for, hvad sognet skulle leve op til med hensyn til skoleveje: "Det bør paasees, at der til hver Skole haves bequemme Veie eller Stier, samt at disse istandsættes, vedligeholdes, og, naar Sneen er falden, opkastes, saaledes at de Børn, der søge Skolen, kunne komme frem til denne."

Ret så rimelige krav skulle man synes, men også for Jonstrup Skoles elever var skolevejen for de fleste temmelig lang og gik ad uvejsomme markstier. Vejen fra Bringe og Kirke Værløse gik lige forbi den daværende købmandsbutik, Åmandens hus.

Fridas skolevej forbi Åmandens hus

"De første år gik jeg til skole - 3,5 km var langt at gå, især om vinteren, når der var sne, og det var mørkt, når man gik hjemmefra. Det var tungt at gå i sneen, som jo ikke kunne fjernes på samme måde som i dag. En 'sneplow' med tre heste foran, kørte godt nok vejene igennem, men kunne ikke udrette så meget. Bagefter kom et hold 'snekastere'. Det var folk, som tjente på gårdene, og arbejdsmænd, der blev sendt ud af kommunen. De gjorde et stort arbejde, men alligevel lå der meget sne på vejene, og det var strengt at kaste det ind til siden, hvor der blev store volde, som man kunne gå ovenpå. En enkelt gang eller to er jeg blevet kørt i skole i kane - det var skønt, men koldt at sidde stille i kulden. Lidt senere fik jeg en cykel, så vidt jeg husker, Mors gamle, som har gået på omgang hos alle os fire døtre."

Muligheden for at komme frem og tilbage mellem Jonstrup og Kirke Værløse blev kun vanskeligere under 2. verdenskrig.

Passerseddel fra besættelsestiden

I krigens sidste år krævede tyskerne en særlig tilladelse, for at man som hidtil kunne køre tværs over flyvepladsen; det var også nødvendigt med en passerseddel for eleverne fra Kirke Værløse, når de skulle til og fra skole. Foto: Furesø Arkiver.

Værre blev det efter krigen, da flyvepladsens udbygning med en ny startbane til jetfly gjorde det umuligt for Kirke Værløse børnene at komme til øvelsskolen ad denne vej. Herefter måtte de den lange vej over Værløse eller køre med skolebussen.

Fra sidst i 1940'erne bedredes dansk økonomi, så der var mulighed for at forbedre vejnettet, og cyklen blev efterhånden også børneeeje.

At kunne cykle i skole var ikke så ringe endda!

Skolevejen var kortere fra Måløvvej, så man kunne vælge mellem at gå eller køre på cykel. Her ses Jan og en kammerat, der begge boede på Søndervej. På cykel kunne de nå at være i skole til tiden, selv om de først kørte hjemmefra 5 minutter i 8. I baggrunden ses Kristelig Settlements weekendhytte, som 1944-45 blev brugt til forskoleundervisning af 1.-2. klasse. Foto udlånt af Jan Greve Olsen.

Skoletidens organisering

Allerede med 1814-anordningen blev der stillet krav til "Ungdommens Antagelse og Fordeling i Skolerne og om Tiden til Underviisningen" (kap. 2), dvs. til skolestrukturen, fx med hensyn til barnets alder ved skolegangens begyndelse, som kunne foregå enten 1. maj eller 1. november (§ 7), inddeling i klasser (§ 8), skoledagens længde i sommerhalvåret og vinterhalvåret (§ 9) og antal ugentlige skoledage (§ 10).

Bestemmelserne blev langt mere struktureret i 1900-tallet, hvor folkeskoleloven af 1899/1904 med det tilhørende Sthyrskes cirkulære fra år 1900 fastlagde både skoledagen, skoletiden og fagrækken, ved at der blev stillet krav om undervisningsplaner (§ 13), der fastsatte "Klassedelingen og Skolegangsordenen".

Og detaljeringsgraden blev endnu større i 1937-loven, hvor 15 paragraffer i kapitel 2 fastsætter rammerne for skolestrukturen, og hvor kravene blev udbygget til både skoleplanen (§§ 5-7) og undervisningsplanen (§ 8).

I takt med den stadig mere specificerede lovgivning ændredes skolens indhold, fysiske rammer og hverdagsliv langsomt, men støt: Skolepult blev erstattet af bord med stol osv. Det skete tidligere end så mange andre steder på øvelsskolen i Jonstrup. Det samme gjaldt faglokaler, som med baggrund i kravene til læreruddannelsen i første halvdel af 1900-tallet var langt bedre indrettede her end i kommunale folkeskoler.

Første skoledag april 1934

Frida fortæller om sin første skoledag: "Min Mor og jeg gik de 3,5 km til skolen, for at jeg kunne blive meldt ind. Hr. Benzon tog imod os, og efter at han havde skrevet mig ind i den store protokol, viste han os op i gymnastikbygningen, hvor 1. og 2. klasse blev undervist ... Vi sad lidt i klassen. Så ville Mor hjem - om jeg ville med? Nej, der var alt for spændende her! Så gik Mor. Det varede dog ikke længe, før jeg savnede hende og brød hulkende sammen. Lærerinden måtte have fat i min storesøster Inge, som måtte gå hjem med mig!"

Både Frida, Jan og Jytte husker, at skoledagen begyndte kl. 8 med morgensang. I Fridas skoletid stillede eleverne op to og to i rækker foran klasseværelset og sang hver dag morgensang i klassen og bad "Fader vor"; så først var skoledagen begyndt. Morgensangen, der både kunne være en salme eller en morgensang, foregik altså i perioder i klassen, men på andre tidspunkter var den fælles for alle klasser, i nogle perioder i den store sangsal i den gule hovedbygning, vist nok med Wolffsen ved orgelet. I Fridas tid flyttede 3. klasse over i hovedbygningen, og der var ikke flere børn, end at 4. og 5. klasse blev undervist sammen i den såkaldte ø-klasse i øvelses-skolebygningen og 6. og 7. klasse sammen i v-klassen. Læreren måtte undervise de to hold på skift, så når det ene hold blev undervist, havde det andet skriftligt arbejde, fx regneopgaver eller skrivning.

Karakterer, vidnesbyrd og prøver

I Jonstrup Skole blev der som i folkeskolen både givet karakterer og skrevet vidnesbyrd. Prøver har ved erindringsindsamlingen ikke fyldt meget, og det uanset at der allerede med 1814-anordningerne var stillet krav om halvårslige eksamener i § 25. Prøverne er i Jonstrup Skoles sidste årtier klart nok blevet oplevet som uddramatiske og snarere festlige årsafslutninger. Helt sådan var det nok ikke tænkt i 1814-anordningen; se uddrag herunder.

Halvårslige eksamener, konfirmation og skudsmål i 1800-tallet

Uddrag af § 25 om eksamen:

"Børnene skulle 2de Gange om Aaret, nemlig i April og October Maaneder, i den for Sognet anordnede Skolecommissions Nærværelse offentlig overhøres og gjøre Rede for, hvad de have lært. Ved saadan offentlig Prøve, som bør afholdes paa den af Amtsskoledirectionen opgivne Maade og i alle Skoler være fuldført forinden 1st May og 1st Novbr., skal det paaskønnes, hvilke der i hver Classe have lært meest, og hvis Fliid, Sæder og Opførsel have været de bedste; saavel som hvorvidt de, der ville udskrives af Skoleprotocollen, have erhvervet de fornødne Kundskaber, eller om de behøve endnu at forblive i Skolen."

Uddrag af § 25 om konfirmation:

"Og maae intet Barn antages til Confirmation, førend Skolecommissionen ved den afholdte Halvaars-Examen har fundet, at det kan udskrives af Skolen; og intet Barns Skolegang ophøre, førend det har været til Confirmation ..."

Uddrag af § 27 om skudsmål:

"Ogsaa skal ethvert Barn, som udskrives af Skolen, meddeles af Sognets Skolecommission en Attest, saavel om de Kundskaber, det i Skolen har erhvervet sig, som om

dets Opførsel under Skolegangen. Paa denne Attest, der skrives paa det stemplede Papiir, der er foreskrevet for Skudsmaal, ... skal anføres Vidnesbyrd fra vedkommende Sognepræst om Barnets Flid og Forhold under Forberedelsen til Confirmationen samt de videre Skudsmaal, som bemeldte Person, af Præster og Huusbønder, i Overensstemmelse med Lovgivningen, i Fremtiden skulde meddeles."

Med eksamener, konfirmation og skudsmålsbog vidste autoriteterne, hvor man havde sine borgere.

Der var altså hele to eksamener om året i grundskolen, men ingen officiel karakter-skala. Den kom ind ad bagvejen: Ug-skalaen var i 1809 indført ved de lærde skoler og blev fulgt i seminariereglementet af 1818, § 34. Skalaen havde følgende trin: ug = udmærket godt, mg = meget godt, g = godt, tg = temmelig godt, mdl = maadeligt". Der var på dette tidspunkt ikke fastsat en karakterskala for grundskolen, men de udtryk, man her benyttede, svarede nogenlunde til ug-skalaen.

Konfirmationen blev indført i Danmark i 1736 af den pietistiske Christian 6., og den forudgående konfirmationsforberedelse var ikke en frivillig sag, men en slags eksamen. Fra Farum og Værløse sogns skolekommissionsprotokol 1810-77 ved vi, at spørgsmål om at kunne få lov at blive konfirmeret var en alvorlig sag, og at elever, man forventede ikke kunne klare konfirmationen, gav anledning til bekymring, især hos formanden, som var den til enhver tid siddende sognepræst indtil 1933.

Konfirmationsattesten indgik i den pågældendes skudsmålsbog, som var adgangsbilletten til arbejds- og voksenlivet. Uden skudsmålsbog kunne man ikke få og ikke skifte arbejde. Loven krævede, at hvis man søgte arbejde uden for det sogn, man var født i, så skulle man fremvise sin skudsmålsbog. Bogen blev opbevaret af husbond, når man var "ude at tjene", som det hed, så man kunne ikke bare sige op, uanset hvor urimelige forholdene end måtte være.

Når man flyttede til og fra pladser i byer, skulle man melde sig hos politiet, og til og fra sognet hos begge sognes præster, som skulle påtegne ens skudsmålsbog og indføre flytningen i kirkebogen – der var styr på folk dengang! Fra 1873 var det sognefogeden eller byfogeden, der skulle indføre ens flytning i den såkaldte tyendeprotokol.

Ordningen blev dog mildnet i 1909, for så kunne man ikke mere "dumpe" til konfirmationen, men den blev først helt ophævet med medhjælperloven i 1921 samtidig med husbonds revselsesret. Den fastslog, at en mand ikke mere måtte slå sin kone, børn og tjenestefolk. Det var i øvrigt først i 1967, at det med det såkaldte spanskrørs-cirkulære blev forbudt lærere at slå på deres elever.

Eksamen og prøver har således en mere end hundredårig tradition i folkeskolen bag sig, og forældrene tog dem til sig, så mellemskoleeksamen og realeksamen i løbet af første halvdel af 1900-tallet efterhånden blev en mere og mere selvfølgelig afslutning på folkeskolens undervisning. De blev afskaffet i hhv. 1958 og 1975 og erstattet af folkeskolens afsluttende prøver, samtidig med at tilstrømningen til gymnasiet og andre ungdomsuddannelser blev mangedoblet i anden halvdel af 1900-tallet.

Tidligere karakterskalaer

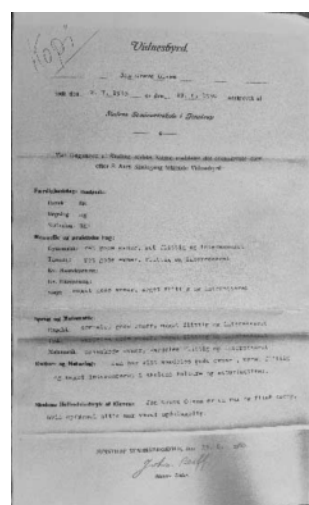
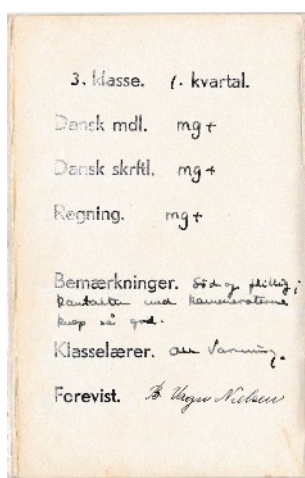
Karakterskalaer har i dansk uddannelseshistorisk sammenhæng været langtidsholdbare. Den første kendte skala, brugt i 1700-tallet og lovfæstet med forordning af 11.5.1775 om universitetsksamener, herunder studentereksamen (examen artium), var en firetrinsskala med *laudabilis* 'rosværdig' som øverste karakter, dernæst *haud illaudabilis* 'næppe urosværdig', *non contemnendus* 'ikke at foragte' og med dumpebetegnelsen *rejectus* 'forkastet'.

Ug-skalaen fra 1809 blev modificeret af H.C. Ørsted og benyttet fra 1850 med to negative karakterer: mådelig ($\div 7$) og slet ($\div 23$). I de næste hundrede år skete der kun småjusteringer af denne Ørstedske skala, der i 1943 på ny blev justeret, så karakteren mådelig fik talværdien 0, mens alene karakteren "slet" fortsat var negativ, dog nedsat til $\div 16$. Skalaen blev ved sin afløsning i 1963 betegnet som "slidt op gennem en kraftig opadskriden".

Ug-skalaen holdt i 154 år. Afløseren 13-skalaen, indført i 1963, holdt 44 år, før den i 2007 blev afløst af 7-trins-skalaen, som formentlig får et endnu kortere liv.

I Jonstrup Skole ved vi fra erindringsindsamlingen, at børneskolens elever fik karakterbøger, og at man lagde blødt ud i de yngste klasser. Det fremgår af Meretes karakterbøger, at man i 1. og 2. klasse brugte formuleringer i ord som "flink" og "flittig", men at man allerede fra 3. klasse gik over til ug-skalaen.

Karakterer og vidnesbyrd fra Jonstrup Skole

Her ses Meretes karakterblade fra 2. classes 3. kvartal og 3. classes 1. kvartal samt Jans vidnesbyrd fra Jonstrup Seminarieskole. Karakterer og eksamener har som sådan ikke fyldt meget i øvelsesskolens hverdag.

Fra 1934 fastsatte skolekommissionen også årsprøverne i Jonstrup skole; det fremgår af skolekommissionsmøderne i maj i både 1947 og i 1954 (Furesø Arkiver A 2725). Thomas Grünfeld oplyser, at sognepræsten altid deltog ved skole-årets slutning og skoleårets begyndelse. Der blev ved skolens årsafslutning også ud-delt flidspræmier.

Frida mindes, at der ind imellem var prøvediktater, og at nogle af eleverne skulle i eksamensmellemskolen og derfor op til mellemkoleprøven – "den lille embedsek-samen", som den også blev kaldt. Denne prøve, som lå i 4. eller 5. klasse, var fra 1903 gældende for statsskolerne, og ministeriet anbefalede allerede i 1910, at kom-muneskolernes optagelsesprøve skulle afholdes på samme vis. Mellemkoleprøven var for kommuneskolerne til en vis grad lokalt tilrettelagt, men i det storkøbenhavnske område var der en fælles optagelsesprøve, som andre kommuner kunne søge om ad-gang til at bruge (Holm-Larsen 2003 s. 104-107).

Fra skolekommissionsprotokollen ved vi, at der i Værløse i foråret 1955 blev afholdt optagelsesprøve til mellemkolen. Fra Hareskov Skole blev der optaget 8 elever ud af 11 fremmødte, i Jonstrup 3 ud af 4 elever og i Værløse 14 ud af 18 elever (Furesø Arkiver A 2725).

Revselsesret og disciplin

Læreres revselsesret går tilbage til 1814-anordningerne, hvorefter børn under 10 år måtte straffes "med et lidet Riis; de større med en tynd Tamp uden Knuder". Spanskrøret kom til fra midten af 1800-tallet og måtte bruges ca. 100 år frem. Spanskrør blev officielt straffemiddel i København ved anordning af 20. marts 1844 og i

købstads- og landsbyskoler ved skrivelse af 19. januar 1860. Vi skal mere end 100 år frem i tiden, før spanskrøret igen blev afskaffet sammen med lærernes revselsesret ved bekendtgørelse og cirkulære af 14. juni 1967 om "Fremme af god orden i skolerne".

Spanskrøret holdt i 100 år

Spanskrør var oprindelig fremstillet af spanskrørspalmens stængler. Som advarsel smældede det godt mod katederet. Men det nåede også at blive så forhadet, at det i dag er nærmest umuligt at opdrive et ægte spanskrør. Samlingens eksemplar er en gave fra Niels Borger, Undervisningsministeriet. Foto: Niels Borger.

Adfærdsnormer i det omgivende samfund har ændret sig kraftigt igennem seminariets 200-årige historie. Det samme gælder disciplinen i skolen og lærer-elev-relationen. I en moden alder mindes Valdemar Mortensen fra sin skoletid i 1880'erne bl.a. 2. læreren Otto Kalkar (1837-1926), der "kunde blive meget opfarende, naar Drengene var uopmærksomme. En dag trak han en Dreng op fra Bænken, lagde ham tværs over Bordet og tæskede løs paa ham, til han selv blev ganske forpustet og kridhvid i Ansigtet. En anden Dag snappede han en Stump Blyant fra en Dreng og skar den i Stykker saa hurtigt, at han skar sig selv i Fingeren. – Fader (naturfagslæreren Hans Mortensen) brugte Bænken i Vinduesnichen som Skammekrog; han tog Synderen i Øret og trak ham hen til Bænken, paa hvilken han skulde staa, ikke sidde. Ud over selve Undervisningen tog Lærerne sig ikke af Børnene; vi kendte intet til Udflugt, Skovtur, Juletræ eller alt saadant, der i vor Tid saa rigeligt bydes Skolebørn; efter Eksamen gik vi gerne en tur i Skoven og legede dér; det var alt. Lærerne var ikke med." (Mortensen 1956 s. 29-30).

Senere i sin beretning nævner Valdemar Mortensen et eksempel på de forventninger, der stilledes til korrekt elevopførsel: "Den nye Forstander var Provst O.W. Tide-mann, en Mand, som i høj Grad forlangte sin Værdighed respekteret. Vi skulde staa med Huen i Haanden under en Samtale, og man skulde altid benævne ham Forstan-deren, Provsten eller Deres Højærværdighed" (Mortensen 1956 s. 30).

Conny husker fra en mere human tid omkring 60 år senere, at selvom flere af eleverne i 1940'erne oplevede korporlig afstraffelse, var det ikke almindeligt på skolen, og der var store forskelle fra lærer til lærer. Spanskrøret var i brug, men det mest almindelige var lussinger eller slag over fingrene med lineal eller pegepind. At komme i skammekrog eller eftersidninger med skriveopgaver blev også brugt, men korporlig afstraffelse var ikke udpræget på skolen. Sådant var det nu ikke alle steder. I den nærliggende forskole i Kirke Værløse husker en elev, at så sent som i 1950'erne lå spanskrøret "altid fremme på katederet hos fru Byrnak, og det blev brugt. En af Sven Betons drenge blev jævnlgt trukket ud i gården og fik en omgang" (Nørager-Nielsen 2010 s. 39).

Praktikundervisningen

Muligheden for i løbet af seminarietiden at få undervisning og vejledning i undervisningsmetodik – ikke blot i teori, men også i praksis – har altid været en vigtig del af læreruddannelsen, og derfor var det også af stor betydning, at øvelsesskolen lå i tæt tilknytning til seminariet. Størrelsen på et seminariums øvelsesskole var igennem 1800-tallet for det meste ikke af afgørende betydning. Det kunne godt være en relativt lille skole, idet de fleste seminarister jo alligevel efter endt uddannelse blev lærere i

små almueskoler på landet. Det var seminarieforstanderen, som havde det overordnede ansvar for seminariets og øvelsesskolens samlede virksomhed.

Frem til midten af 1800-tallet var der på Jonstrup ikke knyttet en fast skolelærer til øvelsesskolen. Jens Jensen, som var blevet forstander i 1839, havde indgående kendskab til både seminariet og øvelsesskolen fra sin egen studietid her 1814-17 og fra sin ansættelse som 2. lærer under forstander Wegener 1826-39. Han beskrev ordningen før 1840 således: "Hidtil har hver af de ældre Seminarister havt Skoletour omtrent hver femte Uge 3 Dage ad Gangen, og da udført enhver Deel af Skolegjerningen". Det var altså eleverne i de ældste klasser, som varetog undervisningen efter tur, ved at 2-4 seminarister ad gangen underviste i hver deres klasse under en seminarielærers opsyn i én uge. De to sidste dage i ugen overværede de seminarister, der skulle undervise i den følgende uge, undervisningen, så de kunne få et indtryk af børnenes standpunkt og undervisningsforløbet. I et vist omfang kunne seminarister fra første og anden årgang også overvære undervisningen. Der kunne også være en form for fælles praktik for hele 3. årgang på seminariet, hvor det kunne være en faglærer og/eller en seminarist, der underviste en mindre gruppe børn fra øvelsesskolen med efterfølgende undervisning i metodik mv. (Jensen 1841 s. 68f). Det er forståeligt, at Jens Jensen ikke kunne stille sig tilfreds med denne tingenes tilstand.

Situationen ændrede sig fra 1840, hvor Jens Jensen gjorde status på øvelsesskolens aktuelle situation således (Jensen 1840, s. 212-213): "Hvad den praktiske Øvelse angaaer, da har jeg faaet udvirket Tilladelse til at udvide Seminariets Skole og dertil antage en Hjælpelærer, der, foruden at være Gymnastiklærer, tillige skal umiddelbart lede Underviisningen og gaae Seminaristerne tilhaande i Skolen med Raad og Daad."

Hjælpelæreren blev den 21-årige Georg Heinrich Horst, dimitteret med førstekaraktet fra Jonstrup i 1840, og han blev straks ansat her, først som hjælperlærer og senere også som gymnastik- og svømmelærer ved seminariet. Vi ved, at han har undervist i øvelsesskolen, fordi han er nævnt af biskop Mynster, som gjorde visitats i Kirke Værløse Skole i 1844. Visitatsen, der også omfattede Jonstrup Skole, foregik i Kirke Værløse Skole, så både Horst og eleverne måtte denne dag vandre over til komuneskolen og demonstrere, hvad de kunne. Horst fik i 1847 et bedre lønnet embede som lærer og organist i Herlev.

Ordningen med en nyuddannet seminarist som fast lærer blev dog opgivet, da Jensen gik af i 1868, og man vendte tilbage til ordningen fra de første år, hvor undervisningen i skolen blev varetaget af seminaristerne fra ældste klasse under vejledning af seminariets faglærere (Tidemand 1890 s.92f).

I praktikundervisningen var der krav om, at der også skulle indgå katekisation, dvs. brug af systematiske spørgsmål og svar, hvor intentionen er, at lærerens spørgsmål skal føre elevens erkendelse videre, så han eller hun opnår en rigtigere og dybere forståelse af en given sammenhæng. Metoden, der blev benyttet i kirkelige undervisningssammenhænge i middelalderen, blev i skolen især knyttet til undervisningen i religion og moral. Jens Jensen skriver herom: "Her katekiseres desuden 4 Timer ugentligt med Børn af forskjellige Klasser efter en forudskreven og bedømt Plan; og paa Udførelsen, der ofte foretages baade af en Seminarist og af mig, følger den fornødne Bedømmelse saavel af Eleverne indbyrdes som af Læreren. Ogsaa opgives nu og da Begreber til skriftlig kateketisk Behandling. Allerede i den yngste Klasse finde kateketiske Forøvelser Sted." Og om undervisningsformen fortsatte han således:

Samtale eller overhøring

"Den sammenhængende og samtalende Læreform bør vel gaae Haand i Haand med hinanden i Seminarieunderviisningen, saasandt som Skolelæreren skal mangfoldig anvende begge, og derfor bør øves deri og have Mønster derpaa. Hiin træder meest frem under Foredraget her; dog saaledes, at denne mere eller mindre gjør sig gjældende i de mundtlige Sprogøvelser f. Ex. og i Regneunderviisningen; og i den første

Halvdeel af hver Læretime examineres her i et Slags Samtale i det, som forrige Gang er gennemgaaet sammenhængende.

Senere tider har kritiseret katekisationsmetoden for i mange tilfælde at føre til en ikke alene stærkt styret, men også stivnet dialog. Jensen deltog aktivt i den pædagogiske debat i sine første forstanderår, og som det fremgår af ovenstående, var han vel bekendt med kritikken, men han var også overbevist om, at lærerens valgte metode-kombination resulterede i bedre læring for eleverne.

Da Jens Jensen kom til i 1839, var Jonstrups renommé ikke det bedste. Det skulle der rettes op på. Derfor var det ham også meget om at gøre, at omverdenen forstod, at der blev stillet krav til seminaristerne på Jonstrup. Han skrev derfor: "– Da Skolelæreren skal virke langt mere ved Tale end ved Skrift, saa anvende vi her mere Tid paa mundtlige end paa skriftlige Øvelser; dog gaaer her ei lettelig nogen Uge forbi, uden at et eller flere skriftlige Arbejder maa leveres: Stiil, arithmetiske Udarbejdelser, Bønner at holde paa Seminariet eller passende for Skolen, Dispositioner og kateketiske Udviklinger; ikke at tale om, at de Fleste optegne Mere eller Mindre af det Foredragne, Nogle i Timerne, Andre bagefter."

I nutidens opdragelse lægges vægt på tilstedeværelse og nærvær, men det gjorde også allerede Jens Jensen, som om øvelsesskolen skrev: "I Skolen tage Lærerne jævnlig Deel i Underviisningen, og der gaaer sjelden nogen Time forbi, hvori ei en Lærer besøger Skolen, naar ei anden Underviisning gjør det umuligt. Saaledes fuske vi her paa Underviisningskunsten, saa godt vi formaae." (ODS: 'fuske paa' = 'virksomhed, man udøver, arbejder med'). Der har altså på dette tidspunkt og i resten af Jens Jensens tid været regelmæssig praktik. Men med hans fratræden bortfaldt ordningen med en fast lærer ved skolen, som kendte børnene og kunne følge deres udvikling, sådan som der var ved de øvrige statsseminarier, jf. s.19.

Seminariets praktiksteder

Periode	Praktiksteder
1792-1809	Øvelsesskolen på Blaagaard Slot
1809-1826	Øvelsesskolen, Jonstrup Seminarium
1826-1836	Måløv Skole
1836-1917	Øvelsesskolen
1917-1933	Øvelsesskolen og Måløv Skole
1933-1944	Øvelsesskolen samt den 3-klassede Måløv Skole og den 7-klassede Ballerup Skole
1944-1956	Øvelsesskolen, Måløv Skole, Ballerup Skole og Kirke Værløse Skole mfl.

Praktikstedet var afhængigt af mange faktorer: Seminariets beliggenhed, jf. flytningen i 1809, de fysiske rammer for undervisningen, jf. flytningen til Måløv Skole 1826-36, tilstrækkelig kapacitet, jf. inddragelse af skolerne i Ballerup i 1930'erne, og endelig særlige omstændigheder som fx situationen under 2. verdenskrig. Dertil kom i skolens seneste år lovkrav om en mere differentieret praktikundervisning; her blev Korsager Skole i Husum inddraget som praktikskole, mens fremmedsprogspraktikken foregik på Ballerup Realskole.

Et indblik i praktikundervisningen på Jonstrup øvelsesskole i 1880'erne gives her af Valdemar Mortensen (Mortensen 1956 s. 28):

Praktikundervisningen i 1880'erne

"Alle Seminariets Lærere havde Timer i Børneskolen; og saa havde vi hver Dag to Seminarister af III Klasse, der under Lærerens Kontrol øvede sig i at undervise; og Resten af Klassen sad ofte paa de bageste Bænke for at høre og overvære den Kritik, der faldt efter Timens Ophør. Forstanderen sad paa Kathederet og noterede ivrigt,

hvad der blev sagt, og han var nok den, der afgav den fyldigste Kritik. Beyerholm blev ogsaa paa Kathederet, hvorimod de andre Lærere opholdt sig nede i Klassen. Kalkar stod gerne ved Kakkellovnen, medens C. og H. Mortensen vandrede rundt i Lokalet. Forstanderen skændte aldrig paa Børnene; Beyerholm sagde mærkelige Ting, f. Eks.: "Du er jo gal, Dreng, du maa have faaet Snaps til Morgen; jeg skal dog sige til Købmanden, at han ikke skænker Snaps til dig om Morgen". Naar vi kom op med nogle Regnestykker, var det et særligt Tegn paa hans Tilfredshed, naar han lagde Armen om vor Hals og kneb os i Øret, saa vi gav os af Smerte."

På dette tidspunkt havde seminariet et fast trekløver af undervisere, nemlig Hans Mortensen (naturfag), Carl Mortensen (sang, skrivning og tegning) og Jørgen Beyerholm (regning og matematik). De var alle tre ansat af Jens Jensen i 1850'erne og fortsatte til 1890'erne, og de udgav alle tre lærebøger i deres fag. Otto Kalkar, som 1870-84 var 2. lærer ved seminariet, er forfatter til fembindsværket "Ordbog til det ældre danske Sprog (1300-1700)", som udkom 1881-1918.

I 1896 godkendte Kirke- og Undervisningsministeriet endelig seminariets allerede i 1872 fremsatte ønske om at få ansat en fast børnelærer ved øvelsesskolen. Rudolph Benzon blev ansat som fast lærer i øvelsesskolen og samtidig som vejleder for seminaristerne i "praktisk skolegerning". Fra 1899 ansattes også en forskolelærerinde, der varetog undervisning af børn i 1., 2. og evt. 3. klasse. Den første var Frk. Abelone Olesen, så med hende kunne skolen udvides fra 2 til 4 klasser. Hun fortsatte frem til 1925. Herefter fulgte en række skiftende lærerinder frem til medio 1930, hvor Elisabeth Krog blev ansat. Hun virkede i stillingen frem til skolens lukning i 1956.

Praktikundervisningen foregik i de følgende år udelukkende i øvelsesskolens ældste klasser, hvor fire seminarieelever – to i hver klasse – under Rudolf Benzons vejledning underviste i regning, historie og geografi en måned ad gangen. To seminarielærere førte tilsyn med seminaristernes undervisning i skolen i naturhistorie og anskuelsesundervisning.

Seminaristerne og børneskolens elever

Både før og efter at øvelsesskolen fik egen bygning i 1898, støttede det fysiske samvær relationerne mellem seminaristerne og eleverne i børneskolen.

Valdemar Mortensen skriver således om samværet udendørs i parken rundt om seminariet og i Filosofgangen i 1880'erne: "Vort Forhold til Seminariets elever var altid godt og venskabeligt; vi fulgte med Interesse deres Liv og Færden, vi hilste med passende respekt disse læsende Mennesker, som var at træffe alle Steder med deres Bøger og Tobakspiber; de gik og læste frem og tilbage i Anlæggets Gange, hvor der stod brede Tremmebænke; de laa i Græsset paa Blegepladsen eller under Lindetræerne i Alleen" (Mortensen 1956 s. 29-30). Nu havde han måske også, fordi hans far Hans Mortensen havde tjenestebolig på seminariet, særlige forudsætninger for at kende og være kendt af de seminarister, som boede på seminariet.

Einar Olsen (1896-ca. 1974) fra Paradisgården, som gik i Jonstrup Skole i begyndelsen af 1900-tallet, fortæller bl.a., hvordan han oplevede praktikanternes undervisning (Olsen 1972 s. 31).

Hvad seminaristerne betød for børneskolens elever

"Der var to elever sammen til at undervise hver klasse, og undervisningen omfattede fagene dansk, geografi, naturhistorie, fysik, gymnastik og sang. Her havde jeg bl.a. Rudolf Bruhn og hans makker Ch. Lauritzen til undervisning: To dejlige lærere og vistnok meget gode venner. Jeg husker dem også tydeligt fra deres deltagelse i diletantforestillingen i 1908, hvor seminarieeleverne opførte Hostrups "Eventyr på Fodrejsen"; de spillede henholdsvis studenterne Herløv og Ejebæk, to roller, der vistnok var som skabt for dem ... Ved seminarieelevernes afsluttende eksamen var der også en

opgave i praktisk undervisning af børnene, hvor vi så agerede klasse. Når så eksamen var forbi, inviterede de nyudnævnte lærere os børn på skovtur, hvor vi legede røvere og soldater, to mand frem for en enke, eller underholdt os på anden måde, alt medens godteposerne gik på omgang”.

Einar Olsen har været heldig at gå på øvelsesskolen i Stig Bredstrups og Rudolf Bruhns tid. Det var en opgangsperiode i seminariets historie med lejlighed til at drøfte ideer og tanker med tidens personligheder og for seminaristerne til udvikling af deres læreridentitet.

Rudolf Bruhn er især kendt for det billede, han har tegnet af seminarielivet i Jonstrup 1907-10 og af forstanderen, i sin succesromanen ”De seks” fra 1916. Bogen er ikke en nøgleroman, men giver alligevel et levende indtryk af livet på ”Borgen”. Ch. Lauritzen var en af gruppen ”de seks”, som også omfattede Thorvald Riffbjerg og Jørgen Hegelund mfl. Efter sin eksamen i 1910 kom Rudolf Bruhn jævnlig tilbage til sit gamle seminarium, skrev og instruerede efterårskomedien ”Jonstrupperne” 1916 og stod fadder til ideen om at opsætte mindestenen ved Afrodites Øje i 1917, blot et år før hans alt for tidlige død 14. oktober 1918.

Måløv Skole blev inddraget som supplerende praktikskole i 1917.

Jonstrupseminarister i praktik på Måløv Skole

To praktikanter fra Jonstrup står her sammen med lærer Hans Peder Novrup med barn på armen; han kom fra Jonstrup 1911. Flere af Måløvs skolelærere var uddannet på Jonstrup, bl.a. også Novrups efterfølger Anders Munch, som var dimitteret i 1902. Foto: Ballerup Stadsarkiv.

I 1930'erne og frem foregik praktikundervisningen i hold på 3-5 elever under en seminarielærers vejledning. Frida husker bl.a., at en af dem skulle undervise i en opgave, som han havde fået af læreren nogle dage i forvejen. Bagefter, når børnene var sendt ud til frikvarter, diskuterede man, hvordan det var gået - der blev givet kritik og gode råd. Én gang om ugen var der ”fællespraktik”, hvor et par seminarielævere underviste, mens resten af klassen sad nede bagved og lyttede med - ”det har nok ikke været så rart at være offer på den måde!” Også Jørgen Ulriksen husker denne form for praktikundervisning fra sin seminarietid.

Og Jan supplerer: ”Mange af de store elever blev ret gode venner med seminaristerne ... nogle af dem, jeg snakkede med, var fra Færøerne, og de skulle hjem, når de var færdige. Vi spillede også fodbold med nogle af dem ... der var jo en turnering mellem seminarierne, som vi var meget interesserede i, jeg mener, at Jonstrup engang vandt denne turnering”.

Praktikundervisningen er også belyst af Sigurd Gudiksen, der i sin seminarietid på Jonstrup 1947-51 selv var praktikant i 3. og 4. klasse: ”Vores klasse blev inddelt i hold på 4 praktikanter, og så cirkulerede holdene rundt på omegnens skoler og på sel-

ve øvelsesskolen i Jonstrup. Her underviste også nogle af seminarielærerne, bl.a. Historielærer Vermund Laustsen, der selv var en eminent fortæller og til seminaristerne videregav sin viden om, hvordan man er en god fortæller" (Gudiksen 2014).

Et fascinerende træk for øvelsesskoleeleverne var, at de mødte praktikanter fra mange egne, fordi seminaristerne pr. tradition kom fra både Grønland, Island og Færøerne, lige som der var regelmæssige lærer- og elevudvekslinger med de nordiske lande. Praktikken kunne på mange måder åbne døre i livet for både børneskolens elever og seminaristerne. Eksempelvis fandt J.K.V. Jensen (dim. 1916), far til den senere direktør for folkeskolen Hans Jensen (selv dim. herfra 1944), sin kommende hustru Ingeborg Petersen (1902-96), da han var praktikant, og hun gik i øvelsesskolen (Kjersgaard Eskildsen 1997 s. 24-25).

Skolen og lokalsamfundet

Øvelsesskolen og seminariet satte helt fra udflytningen til Jonstrup i 1809 sit præg på det lille landsbysamfund med de mange nytilkomne seminarister og deres lærere. Seminariets tilstedeværelse betød nye beskæftigelsesmuligheder: Seminaristerne skulle bespises, der skulle være portner og rengøringspersonale mv., seminariekompleksets landbrugsjord skulle dyrkes, og heste, køer, svin og høns skulle passes.

Vilkårene ændrede sig over tid. I begyndelsen af 1900-tallet fik seminaristerne lov til at bo og spise uden for seminariet. Det gav mulighed for, at lokale beboere kunne leje værelser ud til seminaristerne og/eller tilbyde bespisning. Det var der mange, der benyttede sig af. Flere af workshopdeltagerne husker, at der var en eller flere seminarister, der spiste med hjemme hos dem selv eller hos kammerater. Eksempelvis husker Merete, at forældrene "lejede et værelse ud til seminaristerne hr. og fru Jonassen, der skulle tilbage og undervise i dansk skole i Flensborg, og et til seminaristen hr. Dahl. Hver på 6 m². Desuden havde de flere pensionærer til aftensmad."

En sådan ordning har ikke kun haft en praktisk betydning, men givetvis også befordret den gensidige kulturforståelse mellem seminarieeleverne og lokalbefolkningen. Noget som havde været en af begrundelserne for i sin tid at flytte seminariet fra København til et landligt miljø. Eleverne på seminariets øvelsesskole fik således en mere alsidig skoletid end så mange andre skolebørn.

Seminarielærernes børn gik naturligvis også i øvelsesskolen, og det har måske ikke altid været lige morsomt. Valdemar Mortensen skriver om sin barndoms legeskammerater i Jonstrup i slutningen af 1880'erne: "Omegnens Børn var 'Bringerne', 'Vangerne', og 'Kratterne'. De var ikke altid saa fredssommelige, navnlig var Drengene fra Vangen lidt stridbare, og de var os overlegne i Styrke. Det ligger jo til Drengene at skulle slaas. Men vi havde ogsaa gode Venner alle de nævnte Steder, og vi kom jævnlig sammen i Hjemmene" (Mortensen 1956 s. 28). Relationerne mellem seminariet og lokalbefolkningen har formentlig i et vist omfang været præget af løsningen af praktiske problemstillinger og for børnenes vedkommende, som tiden var, mere i arbejde end leg.

Nye pædagogiske strømninger, nye ledere og lærerkræfter førte imidlertid hen ad vejen til ændringer, særligt fra 1930'erne med seminarieforstander Georg Christensens initiativer om bl.a. aftenskoleundervisning. Jan husker, at hans forældre deltog i aftenskoleundervisningen, jf. s. 11-12, og at hans mor var med til forældremøder mv., for hun "deltog altid i alt, som jeg var med i, det være sig dans, gymnastik og naturligvis skolen; min far var mere med, da jeg spillede fodbold".

Nyt på denne tid var også regelmæssige forældremøder og andre sociale arrangementer, både for de enkelte klasser og for hele skolen. Forældremødet i 1939 bød på "Et Foredrag af Overlæge, Dr. Med. Ejnar Jarløv: 'Vor Ernæring'. Derefter Kaffe-bord og Diskussion". Senere samme år var der arrangeret "Aftenunderholdning, ved hvilken de ældre Børn spillede en Snehvide-dramatisering, de yngste deklamerede og sang" (Jonstrupbogen 1939 s. 50).

I 1941 etableredes en børnehave for børn fra Jonstrup og Måløv, og der blev afholdt musik- og teateraftener med lokale og eksterne kræfter samt foredrag og stu-

diekredse (Jonstrup Statsseminarium 1941 s. 9). Johannes Reiff, øvelsesskolens leder fra 1941, udbyggede forældresamarbejdet yderligere igennem 1940'erne (Wolffsen 1953 s. 35).

Skolens liv i Jonstrupiden

Skolens hele virksomhed er rettet mod elevernes tilegnelse af viden om omverdenen og egne ressourcer samt tilegnelse af kompetencer. Derfor omfatter dette kapitel både et rids af skolens fag og nogle erindringer om elevsamvær i frikvartererne og efter skoletid.

Hvad fagene angår, er de beskrevet i lovgivningen. Hertil kommer forstanderindberetningerne, som oftest omtaler øvelsesskolens fagrække indirekte ved angivelse af, hvilke seminarielærere der har haft timer i øvelsesskolen, idet man forudsætter deres faglige baggrund kendt fra seminarieundervisningen.

Skolens fag indgår med stor vægt i erindringsindsamlingen fra workshopforløbet. Fra 1934 havde skolekommissionen tilsynsansvar for øvelsesskolen, og der var da efter deltagernes udsagn så stor lighed mellem deres skolefag og 1937-folkeskoleloven, at fagrækken i denne periode må have fulgt folkeskolelovens bestemmelser. Dette er på det seneste bekræftet af Thomas Grünfeld, skolens sidste konstituerede leder. Noget tilsvarende har formentlig også været tilfældet i tidligere perioder.

Der er derfor i det følgende taget udgangspunkt i de nationale forskrifter om fagene og deres indhold, og stoffet er behandlet ud fra den synsvinkel, at Jonstrup Skole som øvelsesskole var en særlig skole, hvor seminariets forstander – fra 1896 i samråd med børneskolens leder, og fra 1903 med seminariets lærerråd – og i hele perioden med ministeriets godkendelse, havde stor frihed til at fastsætte en ambitiøs undervisningsplan med en udfordrende fagrække. Der skal derfor her ses nærmere på en række bestemmelser i folkeskolelovgivningen, som har været normsættende for grundskoleuddannelse i Jonstrup Skoles levetid.

Bestemmelser om skolefag

En central kilde er her Joakim Larsen, også kaldet dansk skolehistories fader. Han samlede sin store skolepolitiske viden i trebindsværket "Den danske Skoles Historie", som er den første samlede skildring af dansk skole og undervisning fra Reformationen til slutningen af 1800-tallet.

Joakim Larsen – dansk skolehistories fader

En central person i både 1899-lovens tilblivelse og dens udmøntning i praksis gennem det Sthyrskke cirkulære var Joakim Larsen (1846-1920), som gik på Jonstrup 1862-65, hvorefter han fik ansættelse på Frederiksberg. Her blev han 1898-1911 kommunens første skoledirektør og 1895-1900 også formand for Danmarks Lærerforening, hvor han satte sit præg på bl.a. folkeskoleloven af 1899/1904 og seminarieloven af 1894.

De første landsdækkende fagrækkebestemmelser, der omfattede mere end religion, læsning og regning, findes i 1814-anordningerne for henholdsvis den landsbyordnede skole, den købstadordnede skole og for København. Selvom Værløse og Jonstrup i øvelsesskolens første 130 år var et typisk landdistrikt, var øvelsesskolen, jf. seminariets udspring af oplysningstiden, en særlig skole. Derfor tages i denne sammenhæng udgangspunkt i forholdene i den købstad-ordnede skole.

Fagene er her beskrevet i §§ 8, 13, 16 og 17. Religion fylder meget med "udvalgte bibelske Historier og udsøgte Psalmer" og såkaldte forstandsøvelser, hvor

"Børnene vænnes til ... at udfinde Aarsag og Virkning, Hensigt og Middel; at gjøre Forskiel mellem Skin og Virkelighed" (§ 8). Hertil kommer almene skolefag som læsning, retskrivning, skrivning, regning og geometri, danmarkshistorie, geografi, "Kundskab om Naturen, Mennesket og det borgerlige Selskab", tysk, sang og tegning samt håndarbejde (§ 13), gymnastik (§ 16) og badning/svømning (§ 17). Fagrækken svarer meget godt til Blaagaard Seminariums første lektionsplan fra 1791, som omfattede religion, dansk, skrivning, regning og matematik, historie, geografi, naturhistorie, naturlære, musik og katekisation; lektionsplanen kan ses i Jonstrupsamlingen (Boisen Schmidt 1992 s. 22f).

På nationalt niveau kendes fra 1891 en egentlig fag- og timeplan, nemlig et forslag til time- og fagfordeling for en 7-klasset borgerskole. Her omfatter fagrækken ikke alene tysk, der også var med i den købstadordnede skole fra 1814, men også engelsk – en afspejling af borgerskabets ønsker om, at deres børn skulle undervises i flere "reale fag" som matematik, fysik og fremmedsprog (Larsen 2010 s. 33f). Denne samfundstendens må også have været debatteret på seminariet, både blandt lærerne og seminaristerne.

Den første egentlige folkeskolelov kom i 1899, altså lige før systemskiftet i 1901. I tilknytning hertil udsendte ministeriet d. 6. april 1900 det "Sthyrke cirkulære", benævnt således efter den sidste højreregerings kultusminister Hans V. Sthyr (1838-1905). Cirkulæret regnes for at være den første danske læseplan for folkeskolen, udstedt fra centralt hold. Målet var at skabe større ensartethed mellem skolerne ved at fastsætte anvisninger og rammer for undervisningen.

Cirkulæret var vejledende i sine fagbeskrivelser, så lærerne fik en vis metodefrihed, dog ikke hvad angik indkøb af skolebøger. Det var på grund af udgiftsniveauet underlagt sognerådenes/kommunalbestyrelsernes beslutninger.

Vejledende ugeplan ifølge det Sthyrke cirkulære

FORSLAG TIL UGENTLIG TIMEPLAN

omfattende de Fag, til hvilke der ved Lov af 24de Marts 1899 § 11 er normeret et samlet Minimum af ugentlige Timer.

I. For Købstæderne.

	Første Trin	Andet Trin	Tredie Trin
Religion	4/2	3	3
Dansk	9	8	9
Skrivning			
Regning	6/2	3	4
Historie	2/2	2	3
Anskuelsesundervisning		-	-
Geografi	} 4/2	2	2
Naturkundskab		2	2
Sang	2/2	1	1
	18 Tim.	21 Tim.	24 Tim.

I det Sthyrke cirkulære var alene beskrevet læseplaner for de fag, som 1899-loven havde tildelt et minimumstimal. For de øvrige fag, gymnastik, tegning, sløjd, håndgerning og husgerning, henviste man til eksisterende eller kommende cirkulærer.

Anskuelsesundervisning var altså med 1899-loven blevet et fag – godt nok uden selvstændigt timal, men ikke mere bundet til danskfaget alene. Da faget var nyt, gav cirkulæret det nogle ord med på vejen og anbefalede, at anskuelsesundervisningen

gennemførtes således: "Ved Samtaler, støttede først til virkelige Genstande, senere tillige til Tegning paa Skoletavlen eller til Vægbilleder, søges Barnets Sansning og Forestillingsliv opdraget, ligesom det øves i at udtale sig om, hvad det har iagttaget, og forberedes saaledes for den egentlige Fagundervisning. Den drives paa Skolens første Trin med aftagende Tímetal."

Det Sthyrske cirkulære havde fast grund under fødderne ved udformningen af bestemmelserne om anskuelsesundervisningen: Man kunne trække på erfaringer fra praksis, idet Københavns og Frederiksbergs skolevæsener allerede i henholdsvis 1876 og 1892 havde indført anskuelsesundervisning i deres undervisningsplaner for de yngste klassetrin.

Den nye venstre regering vedtog derfor en justeret version af 1899-loven i 1904, hvor en af nyskabelserne var, at anskuelsesundervisning blev et selvstændigt fag i forberedelsesklassen, dvs. for 7-8 årige, og indgik som undervisningsmetode i andre fag for større børn (§ 10).

Sådan kunne en anskuelsestavle se ud

Kendskab til drøvtyggere var helt centralt for tidens landbrugssamfund, ikke bare i Danmark. Tavlen stammer fra en tysk serie fra 1877 og er et vidnesbyrd om, at pædagogiske strømninger ikke følger nationalgrænser. Europas største samling af anskuelsestavler findes i dag på AU Campus Emdrup, hvor de er blevet digitaliseret på galleri.au.dk; se "Anskuelsestavler", skolehistorie.au.dk.

Anskuelsesundervisningen havde til formål at udvikle børnenes begrebsverden og forestillingsevne gennem samtaler med udgangspunkt i bl.a. anskuelsestavler, hvoraf mange var tegnet af velrenommerede kunstnere og illustrerede emner fra biblen, naturen og historien. I de følgende år blev anskuelsestavler et velkendt syn i mange klasseværelser.

Anskuelsesundervisning i at gå i skole

Her sættes fokus på selve skolebegrebet. Tavlen præsenterer skolens miljø, så eleverne kan sætte ord på de nye ting, de møder i skolen så som vægkort og blækhus. Men ikke kun det: I centrum står med et moderne udtryk skolens arbejdsmiljø. Kan man ikke overholde reglerne, så må man i skammekrogen! Fra en billedbog til anskuelesundervisning af Eduard Wiessner, 1880, Kristiania, Norge. Anskuelsestavle nr. 15 fra skolehistorie.au.dk.

Folkeskoleloven af 1904 blev imidlertid overhalet indenom i 1903 af den højere almen-skolelov for gymnasiet, hvor gymnasiet ved indførelse af den fireårige eksamensmel-lemsskole, der dækkede 6.-9. klassetrin, fik gennemført sit ønske om velforberedte kommende gymnasieelever via egne forberedelsesklasser. Her rummede mellemsko-lens fagrække to fremmedsprog, og regning var kombineret med matematik; fagenes indhold blev beskrevet på bekendtgørelsesniveau i 1904. Vigtigst var dog underviser-nes stærke faglige baggrund – lige som de fleste af de lærere på Jonstrup Seminarium, som også havde timer i øvelsesskolen.

Loven indeholdt også en dispensationsmulighed til at udbyde eksamensmellem-skolen i andre skoleformer, idet man kunne søge ministeriet om eksamensret efter § 18. Eksamensretten, som blev tildelt for tre år ad gangen, var betinget af bl.a. en kontinuerlig klasserække og en tilfredsstillende standard med hensyn til undervisningsmidler og samlinger, lærernes faglige og pædagogiske indsigt, hygiejniske lokaleforhold og forskriftsmæssige optagelsesprocedurer (Barfod 1950 s. 276-277). Bolden blev hurtigt grebet i de større kommunale skolevæsenes; København besluttede således at oprette en kommunal mellemskole allerede januar 1908. Kravet til lærernes faglighed løstes i praksis ved, at lærerne tog faglærereksamen i deres fag (Holm-Larsen 2003 s.101f).

Det var derfor nærmest en selvfølge, at bestemmelserne om eksamensmellemskolen med den næste folkeskolelov fra 1937 blev overført fra gymnasieloven til folkeskoleloven. Lovgiverne ønskede at samle grundskoleundervisningen i folkeskolen samt at tilgodese de ikke så bogligt interesserede elever; derfor oprettedes også en eksamensfri, praktisk orienteret mellemsskole, "fri mellem", der som eksamensmellemskolen dækkede 6.-9. skoleår.

Fag i den købstadsordnede skole efter 1937-loven

Grundskolen: - Skriftlig og mundtlig dansk - Skrivning - Regning - Kristendomsundervisning - Historie - Geografi - Naturhistorie - Gymnastik med lege - Sang - Tegning - For piger kvindelig håndgerning - Mulighed for småsløjd, sløjd, badning og Skolehavegerning	Hovedskolen: - Fagene i grundskolen blev senest fra 6 klassetrin suppleret med - Naturlære - Sløjd for drenge - Kvindelig husgerning for piger - Historie fik tilføjet samfundslære og verdenshistorie - Under gymnastik også badning og svømning - Under naturhistorie også sundheds- lære, alkohollære og evt. biblioteks- lære - Mulighed for fremmedsprog
---	---

Ved erindringsindsamlingen knyttede deltagerne erindringer sig til hovedskolens fagrække, og her findes måske også inspirationen til at oprette 8. klasse, hvad Jonstrup Skole gjorde i 1948, umiddelbart efter at Aage Morville havde afløst Georg Christensen som seminarieforstander.

Endnu i 1930'erne var der på landsplan ikke politisk flertal for at afskaffe opdelingen i en landsbyordnet og en købstadsordnet skole, så det skete først med folkeskolelovændringen i 1958. Børn i landdistrikterne havde derfor stadig svært ved at få adgang til fortsat skolegang, bortset fra at man i henhold til § 2, stk. 2, kunne oprette en eksamensfri 8. Klasse, "naar der fra Forældre til mindst 15 Børn – i Alderen fra 14 til 18 Aar – fremsættes Anmodning om Oprettelse af en Fortsættelsesklasse, og et Flertal af Skolekommissionen anbefaler det, skal en saadan Klasse oprettes med en Undervisningstid af mindst 360 Timer". Og øvelsesskolen i Jonstrup behøvede som statslig skole endda ikke skolekommissionens anbefaling.

Siden det Sthyrsk cirkulære har der ved nye eller stærkt ændrede folkeskolelove været udsendt vejledende læseplaner for folkeskolens fag, over tid tilpasset målene for undervisningen i folkeskolen. Dansk uddannelseslovgivning har som nævnt indtil de seneste år haft tradition for at være opfølgende, hvad der giver grundlag for at antage, at det Sthyrsk cirkulæres fagbeskrivelser allerede ved deres udsendelse har været i anvendelse i mange af landets skoler; her har øvelsesskolen i Jonstrup næppe afvejet.

Fagene i det følgende har alle været omtalt af deltagerne i erindringsindsamlingen som de fag, de havde på skemaet, da de gik i øvelsesskolen. Og da det er det Sthyrsk cirkulæres læseplaner, som har været gældende i størstedelen af øvelsesskolens eksistens, inddrages i de følgende fagbeskrivelser uddrag fra cirkulærets almene bemærkninger om det pågældende fag.

Fra Jonstrup Øvelsesskole foreligger der ikke umiddelbart læseplaner eller andre former for skemaer, men et indtryk af undervisningen omkring 1880 får vi gennem Valdemar Mortensens "Min Barndom på Jonstrup II" (Mortensen 1956 s. 21). Han skriver her følgende om materialer og metoder:

Læsebøgerne

var Matzens, Skrivebøgerne Carl Mortensens, og Regnebøgerne Beyerholms I-III. Linealerne var originale, lige saa tykke som brede, saa vi ved at dreje dem $\frac{1}{4}$ Omgang ned ad Tavlen fik samme Afstand mellem Linierne.

Materialer og metoder i øvelsesskolen i 1880'erne

Valget af bøger er ikke overraskende. Vi ved fra skolekommissionsprotokollen, at omkring 1870 brugte man både i Kirke Værløse Skole og Lille Værløse Skole som læsebøger Holbech og Matzens "ABC og Læsebog for de første begyndere" (1869) og "Dansk Læsebog for Begyndere", der havde lærer Seehusen i Kirke Værløse Skole som forfatter og var udkommet på Reitzels forlag i 1866 (5. udgave i 1888). På tilsvarende vis brugte man i Jonstrup Skole seminarielærerne Carl Mortensens skrivebøger og Beyerholms regnebøger.

Bestemmelserne om, hvilke bøger der skulle anvendes i skolen, ændredes over tid og var i midten af 1900-tallet oftest en lærerrådskompetence. I øvelsesskolens senere år var der ifølge Thomas Grünfeld et lærerråd på øvelsesskolen. Det var skolelederen, som efter behov indkaldte til lærerrådsmøder, og emnerne var fx samarbejdet med seminariet, praktikundervisningen og indkøb af undervisningsmaterialer.

Dansk, læsning og skrivning

Det Sthyrskes cirkulære omtaler bl.a. faget dansk således: "Sproglig Dannelse er Prøvestenen for Aandsdannelse i Almindelighed. Dygtighed i Modersmaalets Behandling ikke en isoleret Færdighed, men et Udtryk for Aandslivets Udvikling. Der bør derfor lægges ganske særlig Vægt paa Danskundervisningen i Skolen. Ikke blot i de til denne Undervisning særlig bestemte Timer, men i alle Timer og i alle Fag bør man have Øje for Udviklingen af Børnenes sproglige Dannelse ... Der skal saaledes lægges Vægt paa god Læsning ... saa Børnene fra første Færd øves i at læse ikke blot nøjagtigt og flydende, men ogsaa med forstandig Betoning og naturligt Udtryk."

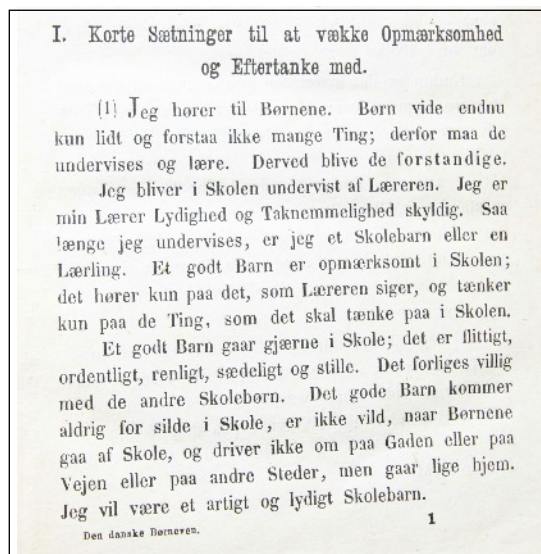
Man genkender dele af det aktuelle danskfag ved, at der arbejdes systematisk med mundtlig og skriftlig fremstilling, og endelig gælder – måske med adresse til latin-skolerne – at "Kendskab til dansk Sproglære bør ikke kræves i større Omfang, end det er nødvendigt til Opnaaelsen af det her angivne Maal. Der bør derfor ikke lægges ensidig Vægt paa grammatisk Analyse, og Brugen af en særlig Lærebog til Indøvelse af Sproglæren fraraades."

Om skrivning hedder det, at det skal tilstræbes, at "Børnene ved Udgangen af Skolen kunne skrive en regelmæssig og tydelig Haandskrift". Hvordan det blev gjort i praksis, fremgår bl.a. af de udstillede skolebøger i Jonstrupsamlingen. Øvelsesskolens første leder Rudolph Benzon var således meget optaget af retskrivning, og efter sin tid på Jonstrup udgav han flere bøger om retskrivning og skrivebøger (Wolffsen 1953, s. 28).

Den første danske læsebog er "Den danske Børneven" fra 1839. Bogens fulde titel er "Den Danske Børneven, en Læsebog for Borger- og Almue-Skoler". Den er skrevet af Peder Hjort (1793-1871), som var lærer ved Sorø Akademi i bl.a. tysk og forfatter til sproglige værker. Titlen er inspireret af Friedrich Eberhard von Rochows tyske læsebog "Der Kinderfreund", udgivet i 1772 og navngivet således i 1776. Med støtte fra brødrene Reventlow blev den oversat til dansk af J.E. Pingel i 1777, så dermed kunne børnene lære at læse gennem bogens moralske og opbyggelige historier i stedet for at skulle starte lige på og hårdt med Luthers Katekismus. Peder Hjort

overrakte personligt det første eksemplar af "Den danske Børneven" til Frederik 6. (Markussen 2019 s. 137-139).

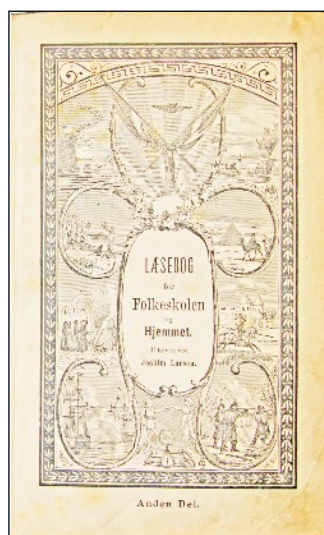
Uddrag fra "Den danske Børneven"

Bogen vandt stor udbredelse og var stadig i brug helt op omkring 1900. Vi ved ikke, om bogen er blevet anvendt i øvelsesskolen, men det fremgår af indberetninger fra Farum skolekommissions forhandlingsprotokol 1844-74, at man i Staunsholt Skole i 1864-66 rådede over 16 eksemplarer af bogen.

De følgende år bragte mange læsebøger. De skulle dels benyttes til læseindlæring, dels "rumme det læsestof, som udgjorde den nyttige, nødvendige, sande og skønne tilværelsesorientering ... forestillingen om en konfliktfri national enhedskultur er den rådende læsebogsideologi i dette lange tidsrum. I læsebogen møder eleven den danske kulturarv, som er dannelsesnормen" (Borup Jensen 1995 s. 15). Beskrivelsen genkendes også i andre af tidens læsebøger, som Jonstrupsamlingen rummer.

Joakim Larsens Læsebog for Folkeskolen

Joakim Larsen var særdeles produktiv og udgav ikke alene skolehistorie, men også læse- og regnebøger og skoleadministrative værker. Hans læsebog, der er fra 1880, kan ses i Jonstrupsamlingen. Den indeholder bl.a. fabler, eventyr, folkesagn, historiske fortællinger, ordsprog, digte og salmer.

Myrebogen var en populær begynderlæsebog i 1900-tallets første halvdel og udkom i mange oplag, før den lidt efter lidt blev afløst af Claus Eskildsens "Ole Bole".

Første del af 1900-tallet bragte et nybrud inden for fonetikken. En af foregangs-personerne var Dora Sandal-Jeppesen (1880 - 1965). Hun blev 1908 lærer fra N. Zahles Seminarium og samme år ansat ved la Courvejens Skole på Frederiksberg, fra 1925 som viceskoleinspektør. Hun udviklede egne undervisningsmetoder og lærebøger, specielt til danskundervisningen i de mindste klasser, med bl.a. lyd- og taleøvelser med tilhørende fonetikplancher.

Dora Sandals Lydtavle.

Tavlen, der er udarbejdet sammen med Viggo Forchhammer, stammer fra Islev Skole. Den grupperer de røde vokaler og de blå konsonanter efter, hvor i munden lydene dannes. I 1932 udsendte hun sammen med lærer Sigfred Degerbøl og under medvirken af skoleinspektør Margrethe Petersen begynderlæsebogen "Svanebogen", som hvilede på ordbilledsystemet og var illustreret af Herluf Jensenius. I dag huskes hun især for den og fonetikken. Kilde: Dansk kvindebiografisk Leksikon.

LYDTAVLE				
	i	y	u	
	e	ø	o	ə
	a	æ	ö	aa
a · æ · e · i · y · ø · ö · aa · o · u				
p	b	f	t	d
s	j	k	g	r
m	v	n	l	ð
j	g	n	g	r

Det landskendte begynderlæse-bogssystem "Ole Bole" – en ABC efter lydmetoden af Claus Eskildsen (1881-1947), seminarielærer ved Tønder Seminarium – er illustreret af den danske tegner og humorist Robert Storm Petersen (1882-1949), kendt som Storm P.

Ole Bole ABC og Oles første læsebog

Ole Bole, der udkom i 1927, var det mest udbredte begynderlæsesystem i de næste 40 år og blev optrykt i mere end 300.000 eksemplarer.

Ole Bole ABC blev fulgt op af Oles første læsebog (1930) af Jørgen Hegelund, Jacob Løber og H.P.H. Novrup under medvirken af Claus Eskildsen og illustreret af Axel Mathiesen og Robert Storm Petersen.

Jørgen Hegelund var et velkendt navn i Jonstrupssammenhæng. Han var en af "De seks", som Rudolf Bruhn beretter om i sin succesroman fra 1916, jf. s. 40. Hegelund dimitterede herfra i 1910, blev foruden lærer også lærebogsforfatter og redaktør for Jonstrupbogen 1943-44 (Hellested 1966 s. 29f). Fra erindringsind-samlingen ved vi, at man i Jonstrup Skole brugte "Ole Bole", da Frida gik i 1. klasse, og hun husker, at her lærte eleverne både de trykte "krøllede" bogstaver og gotisk håndskrift, som afviger ganske meget fra den trykte skrift.

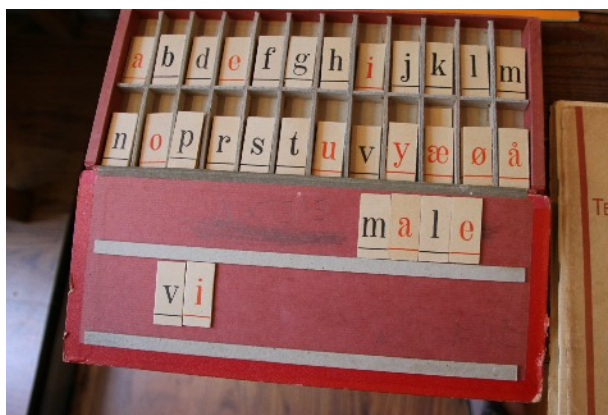
Da Torben kom i skole nogle år senere var "Ole Bole" skiftet ud med "Min ABC" I-II (1944). Forfatteren Inger Merete Nordentoft (1903-60) deltog under 2. Verdenskrig i modstandsbevægelsen og var tilknyttet Frit Danmarks lærergruppe. Hun var bl.a. med til at skaffe jøder og kommunister til Sverige, så i marts 1943 fik hun 5 måneders fængsel, som hun klarede sig igennem ved at færdiggøre ABC'en; hun fortsatte i øvrigt sit illegale arbejde efter løsladelsen. Hun var 1945-60 skoleinspektør ved Katrinedals Skole i Vanløse.

Torben husker både ABC'ens søskendepar *Ida og Erik*, og at de fik "stiløvelser" for og skulle skrive 4-6 linjer til hver dag. "Jeg husker ikke rigtigt, hvordan opgaven var givet, men en dag havde jeg glemt at skrive min stiløvelse, hvilket resulterede i en lussing; så glemte jeg ikke det mere."

I de følgende år fulgte ABC'erne "Søren og Mette" (1954) af Knud Hermansen og Ejvind Jensen og "Huset Højbo" (1965) af Jens Bjerg og Mogens Jansen; de repræsenterede hhv. stavemetoden og ordbilledmetoden. Men det var for sent for Jonstrup Øvelsesskole!

N. Ørdings læseapparat

Bogstavkassen var et hyppigt benyttet redskab i begynderundervisningen, også i Jonstrup Skole. Den var opfundet af Niels Ørding, skoleinspektør ved Fuglevangsvej Skole på Frederiksberg. Kassen har 24 rum med papbrikker med alfabetets bogstaver bortset fra C, Q, W, X og Z. På den ene side af brikken er bogstavet vist som et stort bogstav (majuskel) og på den anden side som et lille bogstav (minuskel). Konsonanter er sorte, og vokaler er røde. Æskens låg er forsynet med to "hylder", hvor eleven kan sætte brikkerne op og danne ord. Læseapparatet har været brugt fra omkring 1910 og op til vore dage. Bogstavkassen i Jonstrupsamlingen stammer fra Ordblindeinstituttet i Hellerup.

Jan husker, at han "havde skrevet en meget fin fristil om stæren, jeg var meget interesseret i fugle og på det tidspunkt især stæren, idet jeg havde fremstillet flere stærekasser og sat op flere steder, så jeg rigtigt kunne følge stærens liv. Fristilen, jeg havde skrevet, syntes min klasselærer fru Lily Schmidt Nielsen var meget fin, og den skulle derfor læses op, så alle kunne høre den. Det var stort, da det ikke var noget, der ellers blev brugt."

Hvordan man skulle undervise i dansk i 2. klasse ses af Frk. Krogs "opskrift" herpå. Det er ikke dokumenteret, hvilken sammenhæng opstillingen har indgået i, men et bud kunne være, at den stammer fra praktikundervisningen i faget metodik, som i 1966 blev omdøbt til undervisningslære og i 1991 til didaktik.

Frk. Krogs danskdiseposition

	2. kl. Frk. Krog, dansk.
1.	Staveordene er skrevet på tavlen.
2.	Stilen er skrevet på tavlen.
3.	Staveordet siges tydeligt s� barnene kan høre delingen.
4.	Barnene staver ordet, a siger a- pril siger pril.
5.	Barnene l�ser stilen i kor, mens læreren p�ger, s� barnene mødes til at lave ophold.
6.	De svære ord i stilen gennemgås; (stumme bogstaver, stort bogstav, stavning.)
7.	Stilen skrives af efter tavlen.
8.	B�gerste hold ned bagved og få lektie for til i morgen.
9.	Lektien l�ses op (evt. delvis af et af barnene.)
10.	Der tales med barnene om et ell. andet i forbindelse med stykket.
11.	Barnene l�ser op i kor.
12.	B�gerste hold skriver, og færreste hold l�ser.

Tidligere elever på øvelsesskolen nikker genkendende til denne undervisningsform. Fra Jonstrupsamlingens arkiv.

Fasthed og forudsigelighed – generelle karakteristika for undervisningen i efterkrigsårene. Et opbrud og en nyorientering af faglige mål tegnede sig efter 1960 og slog igennem med folkeskoleloven af 1975.

Regning og matematik

Det Sthyrke sirkul re omtaler faget *regning* således: "Ved Regneundervisningen skal der tages sigte på, at Børnenes Forstand udvikles ... samtidig med at de opnå den i det praktiske Liv saa værdifulde Regnef rdighed. Der må lægges Vægt på, at B rnenene ... faa en virkelig Færdighed i at beherske Talstørrelser og Talforhold; derfor bør Hovedregning i Princippet have Forrang for Tavleregning ..."

Det var vigtigt, at eleverne til stadighed kunne blive mindet om metersystemets elementer, og hang denne anskuelsestavle på væggen i klassen, var det blot at løfte blikket.

L ngdem l og fladem l – og faste værdier

DANSK MØNT-MAAL OG VÆGT I.									
Længde-maal.		m	l�ses	Meter	dm	l�ses	Decimeter	cm	l�ses
mm	km	m	l�ses	Meter	mm	l�ses	Centimeter	mm	l�ses
mm	km	m	dm	cm	mm				
I. Grovma�l.					II. Finma�l.				
1mm = 10km = 10000 m					1m = 10dm = 100 cm = 1000 mm				
0.1mm = 1km = 1000 m					0.1m = 1dm = 10 cm = 100 mm				
0.0001mm = 0.001km = 1m					0.01m = 0.1dm = 1cm = 10 mm				
(1 Semil = 1652 m)					0.001m = 0.01dm = 0.1cm = 1mm				
Fladem�l.		km�	l�ses	Kvadratkilometer.	ha	l�ses	Hektar	a	l�ses
km�	må	ha	l�ses	Ar	må	l�ses	Ar	må	l�ses
Geografisk Ma�l.					Grundejendomsma�l.				
1km� = 1000000 må					1ha = 100 a = 10000 må				
0.000001km� = 1m�					0.01ha = 1a = 100 må				
(1mm� = 100km� = 100000000 må)					0.0001ha = 0.01a = 1m�				

I landbosamfundet var det vigtigt, at skolen formidlede kendskab til mål og værdier inden for fast ejendom. Det fransk inspirerede metersystem fra slutningen af 1700-tallet blev først indført i Danmark i 1907, mere end 100 år senere. Anskuelsestavle nr. 30003 er fra 1910; se skolehistorie.au.dk.

Matematik var tilbudsfag efter 1899-lovens   10 og indgik derfor ikke i det Sthyrke sirkul re og blot yderst beskedent i 1937-loven, idet der alene kunne undervises i faget i 4. fri mellem og med "den begrænsning, at kun de børn, der kan have virkelig udbytte deraf, og hvis forældre ønsker det, kan deltage" (Barfod 1950 s. 269). Dette

var imidlertid ikke et retvisende billede af virkeligheden, idet en stadig større del af eleverne gik i eksamensmellemskolen, som godt nok blev overført til folkeskoleloven i 1937, men stadig fulgte gymnasiebestemmelserne. Her skulle der siden 1904 undervises i geometri i alle fire mellemklasser og i aritmetik i 3. og 4. mellem (Glahn 1907 s. 88-91). Matematik kom således sent med i fagrækken, men til gengæld må fagets udvikling betegnes som eksplosiv.

I Jonstrupsamlingen ses et eksemplar af en af de ældste danske regnebøger, Christian Cramers (1699-1764) regnebog. Cramer, der var skoleholder i Århus, udgav en række populære og praktisk anlagte lærebøger i regning og matematik. Den første "Arithmetica tyronica eller grundig Vejviisning practice at lære ald fornøden Huus- og Handels-Regning" fra 1735 afløste Søren Mathiesens regnebog og nåede 22. oplag i 1867. Bogen er blevet brugt i 1800-tallet i Jonstrup Skole.

I 1880'ernes Værløse, hvor seminarielærer Jørgen Beyerholm var sognerådsformand 1880-96, førte valget af regnebog til åben strid mellem skolekommission og sogneråd om, hvem der kunne bestemme, hvilke regnebøger der skulle anskaffes til Kirke Værløse skole. Beyerholm, som selv underviste i regning og matematik på Jonstrup Statsseminarium og havde forfattet regnebøger til skolebrug, ville påtvinge lærer Seehusen i Kirke Værløse Skole sine egne bøger, men Seehusen ville hellere have Hansens regnebøger, som i 1880 blev brugt i 87 % af landets skoler. På et tidspunkt truede Beyerholm lærer Seehusen med fyring, så sagen nåede ministeriet, der gav skolekommissionen ret i, at lærerens ønske skulle følges. I denne sag vandt altså skolekommissionen, men kommunestyret fik i de følgende år stadig mere hold på sin folkeskolevirksomhed (Holm-Larsen 2015 s. 23-38). Beyerholms regnebøger I-III blev selvsagt brugt i øvelsesskolen i Jonstrup (Mortensen 1956 s. 21).

Jonstrupsamlingen rummer også et eksemplar af Henrik Wilsters regnebog fra 1906, som var hyppigt brugt i den første del af 1900-tallet. Wilster fulgte mønstret fra berømte forgængere som Chr. Hansen og udgav mange bøger, som tilsammen udgjorde et system – et koncept, som også følges af lærebogsforlags digitale udgivelser i dag.

Om regneundervisningen i 1955 i Jonstrup Skole og senere i Lille Værløse Skole husker Torben: "Først havde vi et fortrykt hæfte til regning, men da vi skulle til divisionsstykker, gik vi over til ternede kladdehæfter. Jeg husker, at de første 2 delestykker fyldte en hel side, men siden lærte jeg at disponere bedre og holde tallene inden for firkanterne". Han husker også, at alle skulle kunne den lille tabel udenad, så tabeløvelserne foregik ved, at man arbejdede parvis med små kort. Og Frida husker, at den lille tabel "skulle kunnes på fingrene - det var svært for nogle".

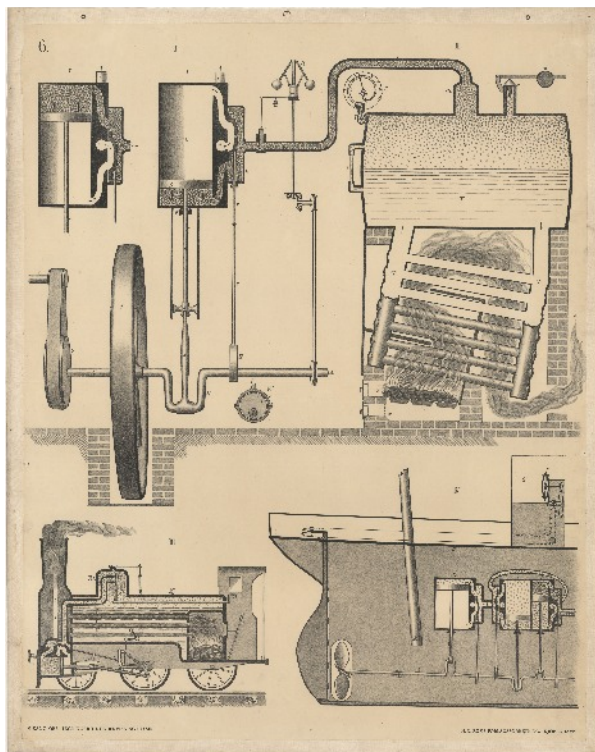
Fysik/kemi

At naturfag hørte hjemme i almen undervisning er udsprunget af oplysningstiden og havde baggrund i naturvidenskabernes gennembrud i 1600-årene med bl.a. Isaac Newtons (1642-1727) opdagelser. Det var derfor oplagt, at allerede det blaagaard-jonstrupske Seminariums første ugeskema "Lectionstabel af 17. Marts 1791" skulle omfatte faget "Naturlære".

Faget er omtalt i det Sthyrskes cirkulære, men uden timetal, så man leder her forgæves efter en læseplan for faget. En indholdsangivelse finder man til gengæld i anordningen af 26.5.1904 om Undervisningen i Mellemkolen, punkt 8. Selvom lærebøgerne allerede på dette tidspunkt benyttede betegnelserne fysik og kemi i titlerne, hedder faget officielt her stadig naturlære. Det skal "meddele Eleverne et ganske elementært, paa simple Forsøg grundet Kendskab til en række af Naturens almindelige Fænomener: Tyngden, Luften og dens Tryk ...". I kemi skulle eleverne lære om "nogle af de vigtigste uorganiske Forbindelser ... deres kemiske Egenskaber og de Grundstoffer, hvoraf de ere sammensatte". Hertil kom emner som lys, lyd og bevægelseslære/maskiner (Glahn 1907 s. 60).

Industrialiseringen havde i Danmark taget fart siden midten af 1800-tallet, og en af klassikerne i fysikundervisningen var dampmaskinen; den ses i flere versioner på anskuelsestavler mv.

James Watts dampmaskine

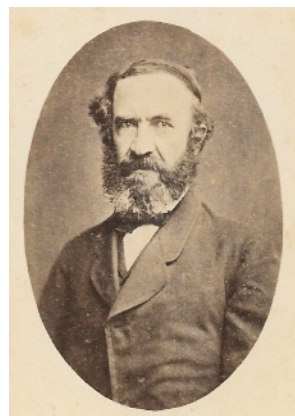

Dampmaskinen og måden, den virkede på, var en fast del af mellem skolens fysikundervisning. James Watt (1736-1819) tog patent på sin opfindelse i 1769. Hans talrige forbedringer af maskinen i de følgende år, gjorde den alment kendt og udbredt. Denne udaterede anskuelsestavle indgår i serien Lehmanns Kulturgeschichte Bilder, Leipzig, Tyskland. Anskuelsestavle nr. 17328 fra skolehistorie.au.dk.

Fra 1856 og 40 år frem fik naturfagene på Jonstrup en opblomstring, da Hans Mortensen blev ansat som seminarielærer i naturfagene. Han var en kyndig botaniker, blev 1899 æresmedlem af Botanisk Forening og skrev adskillige lærebøger, bl.a. "Naturlære for Borger- og Almueskoler" (4. udg. 1875 med 56 Afbildninger"), "Om Plante-Samlinger, deres Grundlæggelse, Indretning og Forøgelse" (1857) og "Nordostsjællands Flora" (1872); bøgerne kan ses i Jonstrupsamlingen.

Hans Mortensen

Som 18-årig blev han optaget på Jonstrup Statsseminarium og dimitterede i 1845 med 1. karakter; efter et par år som huslærer på godset Corselitze på Falster studerede han 1847-49 naturvidenskab ved Polyteknisk Læreanstalt og var i nogle år lærer på Falster, før han vendte tilbage til Jonstrup.

I 1930'erne og 1940'erne foregik øvelsesskolens fysikundervisning i seminariets faglokale, og seminariets fysiklærer Gunnar Schmidt Nielsen (1905-86), som nåede at opbygge en betydelig fysiksamling her, underviste også i børneskolen, indtil han 1950-72 flyttede til Fyn som forstander, fra 1959 rektor, ved Skårup Statsseminarium. Frida husker, at de i 7. klasse havde fysik i seminariets fysiklokale med Lily Schmidt Nielsen.

Gunnar Schmidt Niensens afløser på Jonstrup blev Poul Thomsen (1923-2012). Han underviste her frem til 1963, hvor han flyttede til Danmarks Lærerhøjskole, først som afdelingsleder i fysik og senere professor i faget. Jørgen Ulriksen husker fra sin fysikundervisning i 1950'erne, at mange af fysikinstrumenterne var hjemmelavede af Gunnar Schmidt Nielsen og "ikke særligt brugbare", men da havde de jo også været igennem en omtumlet periode under seminariets rømning 1944-45, jf. s. 75-76.

Religion

Undervisningen i religion har alle dage været en alvorlig sag. Skolen har været snævert forbundet med kirken helt tilbage til Ansgars (801-865) tid, hvor han i ca. 830 samlede de første disciple omkring sig i Ribe. Ved reformationen blev skolen forpligtet til at undervise eleverne i bibelkundskab, og det var i næsten 300 år det selvfølgelig basisfag i skolen. Først N.F.S. Grundtvig (1783-1872) satte med artiklen "Troen er slet ingen Skolesag" i 1836 spørgsmålstegn ved den gejstlige styring af skolen. Men det var en enlig svale, og først ca. 100 år senere blev det gejstlige skoletilsyn ophævet med skolestyrelsesloven fra 1933 (Bugge 1995 s. 49).

Det Sthyrskke cirkulære omtaler religion således: "Formaalet for Skolens Religionsundervisning er først og fremmest: i kristelig Aand at udvikle Børnenes religiøse Sans og opdrage den religiøse Følelse til en Livsmagt, der giver det sædelige Liv Kraft ... Det Kundskabsmaal, der da bør søges naaet, er: sikkert Kendskab til det væsentlige Indhold af den bibelske Historie og de vigtigste Begivenheder af Kirkens Historie samt til den kristelige Børnelærdom efter den evangelisk-lutherske Bekendelse ... Kristendommens Historie (bør) være Grundlaget for Undervisningen, men denne Histories Betydning bør lægges Børnene indtrængende paa Hjerte, idet de ledes til en forstaaende og hjertelig Tilegnelse af den kristelige Børnelærdom, som den er indeholdt i Luthers lille Katekismus, og saaledes oplæres til at holde alt, hvad Herren har befalet dem (Math. 28,20)".

David og Goliath

I århundreder har skolebørn lyttet intenst, når læreren fortalte om kampen mellem filisterkæmper Goliath med sværd og rustning og hyrledrengen David, som bare havde en sten og sin slynge, men samtidig troen på og modet til at kæmpe for sit folk – et eviggyldigt symbol på, at den lille kan vinde kampen mod overmagten. Anskuelsestavlen indgår i den tyske serie Biblischen Geschichte für den Anschauungsunterricht, Leipzig 1888. Anskuelsestavle nr. 10044 fra skolehistorie.au.dk

Skolekommissionsprotokollen for Farum og Værløse bevidner, at religion sammen med læsning, skrivning og regning var et af skolens hovedfag. Der blev således prøvet i religion ved de halvårige eksamener efter 1814-anordningen. Bibelhistorie fyldte også godt på skoleskemaet. Således blev der i de to kommunale skoler i Værløse i 1864 undervist i bibelhistorie i lektionen kl. 11-12 i hver af de seks ugentlige skoledage. Religionens betydning fremgår også af en afgørelse fra Værløse Sogneforstanderskabs møde d. 1. oktober 1864, hvor formanden fremlagde en Skrivelse fra husmand Frederik Olsen i Kirke Værløse, som "begjærer sin Datter udskreven af Skolen, skjøndt hun kun er c(a). 13 Aar. Da hun til Examen i April 1864 kun fik tg for Religion og andre Fag, kunde F. Olsens Begjering ikke opfyldes" (Furesø Arkiver A11-1).

Fra skolekommissionsprotokollen kendes Kirke Værløse Skoles forsyning af bøger til religionsundervisningen, fordi sogneforstanderskabet ved sit møde i Kirke Værløse Kro d. 8. december 1864, foruden 3 hæfter af seminarielærer Carl Mortensens forskrifter til skriveundervisningen, 1 pakke grifler og 10 "Regnetabeller", til religionsundervisningen bevilligede 6 eksemplarer af Luthers lille Katekismus og af Balslevs Bibelhistorie samt 16 eksemplarer af sognepræsten Pastor Maus "400 Fortællinger for Skolen og Livet". Ved samme lejlighed fik Lille Værløse Skole 6 Psalmebøger (Furesø Arkiver A11-1).

Blandt de mest elskede bibelhistorier var Morten Pontoppidans (1851-1931) "Bibelske Historier fortalte for Børn" 1909-11, som afløste Balslevs Bibelhistorie. Også biblen var standardudstyr i Værløses skoler i 2. halvdel af 1800-tallet. Faget fremstår således som et af de mest veludrustede med hensyn til undervisningsmaterialer, idet man til rådighed havde både biblen, den lille katekismus, opbyggelige historier og salmebøger. Og på væggen hang der ofte et kort over Palæstina.

Et kort over Palæstina hørte til standardudstyret i et klasseværelse i 2. halvdel af 1800-tallet. At det blev oplevet som et uundværligt undervisningsmiddel, ved vi fra de årlige indberetninger til amtsskoleinspektionen om skolevæsenets tilstand. I 1867 havde lærer Joachim Otto Lindhardt og hjælpelærer Victor Holst i Kirke Værløse Skole ikke et sådant til rådighed, så de skrev "Skolen har 2 Bibler, 16 Ny Testamenter, 8 Psalmebøger. Savnet føles af en Globus og et Palæstinas Kort" (Furesø Arkiver A11-1). Foto: Niels Borger.

Den bibelske fortælling var i mange år det bærende element i religionsundervisningen. Fra erindringsindsamlingen ved vi, at det også gjorde indtryk på Torben i 1. klasse, når Thomas Grünfeld i kristendomstimerne fortalte spændende historier fra det Gamle Testamente, og han husker ham som "en virkelig god fortæller".

Historie, geografi og naturhistorie

Historie, geografi og naturhistorie/biologi, i en periode i 2. halvdel af 1900-tallet benævnt orienteringsfag, behandles her sammen, også selv om historie i den aktuelle folkeskolelov indgår i den humanistiske fagkreds og geografi og biologi i den naturvidenskabelige.

Om *historie* siger det Sthyrskes cirkulære, at faget skal "fremhjelpe en sund og kraftig Fantasi i Forbindelse med en varm og levende Følelse, særlig for vort Folk og Land og (være) et vigtigt sædeligt Opdragelsesmiddel. Igennem anskuelig og livlig Fortælling bør de historiske Personer og Begivenheder stilles Børnene for Øje, men

disse bør holdes til at gengive og genfortælle de givne Skildringer (og det skal) være muligt at give de ældre Børn en efter deres Forestillingskreds lempet Forstaaelse af Samfundsforholdenes Udvikling" – det betyder på nutidsdansk, at historiefaget skulle være et nationalt dannelsesfag.

Historiesynet her er en logisk konsekvens af 1800-tallets nationale trængsler efter nederlagene i englandskrigen i 1801 og 1807, tabet af Slesvig-Holsten-Lauenborg i 1864 og romantikkens popularisering af Saxo's "De Gesta Danorum", som blev yderligere forstærket af B.S. Ingemanns (1789-1862) meget læste historiske romaner om Valdemarstiden 1157-1241.

Boplads fra yngre stenalder

Ved at lytte til lærerens fortælling og se på denne anskuelsestavle kunne eleverne opleve, hvordan det måtte have været at leve i bondestenalderen for 3-4000 år siden på små bopladser med begyndende agerbrug og husdyrhold. Tavlen indgår i en serie billeder fra Nordens Oldtid ved C. Sillasen, København 1925. Anskuelsestavle nr. 17967. skolehistorie.au.dk.

Først med skolebogsbetænkningen i 1933 forsøgte man at ændre fagets formål fra formidling af fædrelandskærlighed og sædelighedslære til tilegnelse af international forståelse og dokumenteret historisk viden. Men tidspunktet var ikke det rette, ikke mindst set i lyset af nationalsocialismens fremstormen syd for den danske grænse. Det ændrede historiesyn slog først igennem med den Blå Betænkning fra 1960 (Nielsen 1995 s. 70-72).

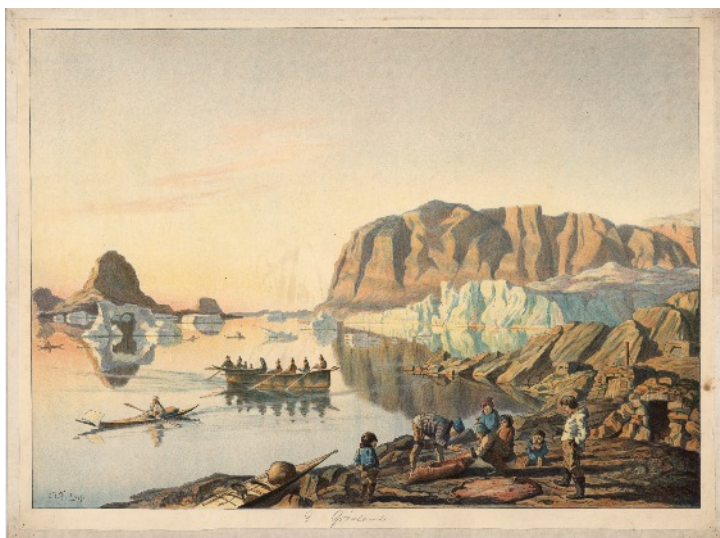
Merete og Jytte husker, at "Frk. Krog fortalte noget fra stenalderen, og hun medbragte collageværk i papmache, måske også i ler, der forestillede noget fra den tid ... vist nok noget med udskårne både i træ". Det huskes, når læreren gør en særlig indsats for at levendegøre undervisningens indhold.

Om faget *geografi* hedder det i det Sthyrke cirkulære, at hovedvægten bør lægges på, "at Børnene faa en anskuelig og rigtig Forestilling om de forskellige Naturforhold og om den nøje Sammenhæng mellem disse og det menneskelige Kulturliv. Der bør begyndes med en grundig Gennemgang af Hjemstedet og dets Forhold, saaledes at Børnene ad Anskuelsens Vej vinde de mange forskellige geografiske Forestillinger. Korttegning paa alle Undervisningens Trin anbefales".

Efter 1937-loven skulle der undervises i geografi efter nærhedsprincippet, dvs. først Danmark med Færøerne, Island og Grønland, så de øvrige nordiske lande og dernæst Europa. Sidst kom de fremmede verdensdele.

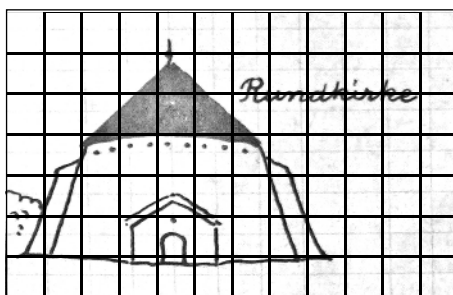
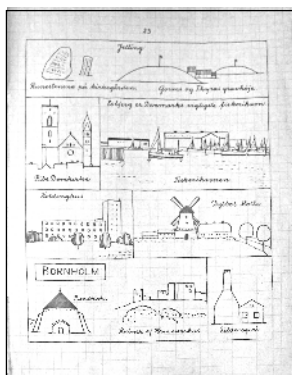
Fjorbillede fra Sydvest Grønland

Grønland var og er et populært emne på 3.-4. klassetrin. På denne anskuelsestavle fra 1900 er der mange detaljer, som undervisningen kan tage udgangspunkt i: Der er fangere, isbjerge, både osv. – meget anderledes end det flade landbrugsland Danmark, som børnene kendte fra selvsyn – Anskuelsestavle nr. 12019 fra skolehistorie.au.dk.

Korttegning blev med årene ret så omfattende. Axel Nielsens populære "Geografisk Tegne- og Arbejdsbog I-III", udgivet 1951-53 på Gyldendal, behandlede ikke kun landegrænser o.lign., men også bemærkelsesværdige bygninger og historiske mindesmærker mv.

Sådan tegner man en rundkirke

Tegningerne er på ternet papir. Det var en stor fordel i efterkrigsårene, hvor bøger var dyre. Det betød, at skolen kunne indkøbe klassesæt, som kunne genbruges mange gange. Eleverne kunne så på ternet papir eftertegne forlæggene i bogen ved at tælle tern, rækker og kolonner – en stor oplevelse i de sidste 10 minutter af geografitimen selv at kunne tegne en rundkirke, som lignede! Foto fra "Geografisk Tegne- og Arbejdsbog II". Alle tre hæfter kan ses i Jonstrupsamlingen.

Det Sthyrskke cirkulære siger om *biologi/naturhistorie/naturkundskab*: "Naturfagene ... (skal) uddanne Iagttagelsesevnen, skærpe Dømmekraften og indpode en bevidst Forstaaelse af Sammenhængen mellem Aarsag og Virkning, men berige tillige Barnet med Kundskaber, der ikke mindst i vore Dage, hvor hele det praktiske Erhvervsliv er anvendt Naturvidenskab, ere værdifulde for Livsopholdet og Livsudviklingen ... Børnene opøves i selv at se, selv at undersøge, selv at sammenligne. Undervisningen maa

derfor for Naturhistoriens Vedkommende støtte sig til anskuelige Undervisningsmidler, som virkelige Dyr og Planter, naturhistoriske Billeder, Tegning paa Skoletavlen ...”.

Naturhistorie omfattede altså både botanik og zoologi. Anskuelsestavlerne har været hyppigt brugt i begge dele. Her kunne man i ro og mag vise hurtige dyr som harer og egern, som ude i naturen gerne var væk, så snart man havde fået øje på dem, og man kunne på samme planche følge bøge- og egetræets vækst året rundt og livet igennem fra frø til spire og voksent træ – ikke mindst værdifuldt for købstadsskolernes elever.

På Jonstrup blev seminarieeleverne også undervist i anatomi, og skelettet Jacobine, der kan ses i Jonstrupsamlingen, levede videre i hverdag og fest på seminariet. Vi ved ikke, om det var lige sådan på Jonstrup Skole, men på københavnske skoler i 1950'erne var undervisningen i menneskets anatomi tæt knyttet til undervisningen i seksualorientering. Den lå i biologilærers hænder i 3. mellem/8. klasse. Seksualundervisningen fandt sted piger for sig og drenge for sig og med blændede ruder i døren til biologilokalet – ingen nyfigne blikke var tilladt!

Pattedyr, mennesket. Ben og led

Mindre prekær var trods alt undervisningen i menneskets ben og led som her på Dybdahls Zoologiske Plancher, Trondheim, Norge 1881. Anskuelsestavle nr. 14176 fra skolehistorie.au.dk

På Jonstrup var der lang tradition for, at undervisningen af seminarieeleverne i et vist omfang foregik ved iagttagelse i naturen. Naturfagslæreren Hans Mortensen gjorde med sine observationer i Jonstrupvang en helt exceptionel indsats for botanikken, jf. s. 54. Og blandt øvelsesskolens elever husker Jan, at ”naturhistorie foregik jo ofte i skoven, ja. Det var jo fornemt på vores skole med skoven som nabo” - og ellers i faglokalet i hovedbygningen.

Alt i alt har undervisningen i orienteringsfagene været en væsentlig kilde til videns og refleksion for eleverne i øvelsesskolen.

Sang og musik

På det blaagaard-jonstrupske seminarium spillede musikundervisningen helt fra starten en vigtig rolle, fordi de færdiguddannede lærere helst skulle kunne forestå kirkesang. Faget havde et betydeligt timetal, og seminariets musiklærere måtte være faglige kapaciteter. De dannede da også en slags ”kongerække” med blot fem lærere fra starten i 1791 og frem til seminariets flytning til Lyngby i 1955. De har således også alle skrevet lærebøger til musikundervisningen, kantater til seminariets mærkedage og/eller salmer og sange, som har fundet plads i Højskolesangbogen.

Seminariets første musiklærer, *H.O.C. Zinck* (1746-1811) forestod seminariets musikundervisning fra starten på det første Blaagaard i 1791 og frem til 1811, dvs. også et par år efter flytningen til Jonstrup. Zinck var tillige syngemester ved Det

kongelige Teater, og hans tilknytning hertil har nok været medvirkende til, at seminariet kort efter starten fik overdraget et betydeligt antal brugte instrumenter fra Det kongelige Kapel, herunder et valdhorn fra ca. 1800, som p.t. er udstillet i Jonstrup-samlingen. Zinck boede indtil branden i 1807 på Blaagaard, men efter flytningen til Jonstrup fandt han hurtigt køreturene frem og tilbage fra København for besværlig.

Hans efterfølger i 1811 blev *Rasmus Andersen* (1789-1870), som var elev af Zinck 1806-09. Han stod for seminariets musikundervisning i de næste 40 år, hvor han også underviste i regning og matematik. Han udgav bl.a. "Choral-Melodier til den Evangelisk-christelige Psalmebog" (1820), som fik stor udbredelse, fordi Kancelliet allerede i oktober 1819 befalede, at et "Exemplar deraf skulde anskaffes ved hver Skole paa vedkommende Skolekasses Regning" (Petersen 1884 s. 20). 1818-26 havde han som kollega nordmanden *C.J. Boye* (1791-1853), som underviste i religion, dansk og historie og bl.a. skrev salmerne "Naturen holder pinsefest" i 1833 og "Dybt hælder Aaret i sin Gang" i 1834 (Boisen Schmidt 1992 s. 9).

Derpå fulgte *Carl Mortensen* (1832-1893), som var lærersøn og blev optaget som 17-årig på Jonstrup Statsseminarium. Som kun 19-årig tog han lærereksamen herfra i 1851 og blev straks ansat på seminariet som lærer i fagene skrivning, tegning, sang og musik. Han gjorde sig også gældende som komponist, og der er i Jonstrup-samlingen mange værker af ham. Han satte også melodi til bl.a. "Lær mig nattens stjerne", "Velkommen lækelil" og "Lær mig, o skov at visne glad". Han blev gift med forstander Jens Jensens datter Louise Marie Jensen og er begravet på Ballerup Kirkegård (Boisen Schmidt 1992 s. 63).

Hans efterfølgere *Kristen Steensen* (1865-1941), som underviste i sang og musik 1894-1935, og *Einar Boesen* (1900-1983), der også var sanginspektør i Undervisningsministeriet, fortsatte seminariets høje musikalske profil i resten af Jonstrup-tiden. Musikundervisningen ved det blaagaard-jonstrupske seminarium er undersøgt af musikforskeren Johannes Mulvad (1912-97), som via sin mangeårige virksomhed som programlægger i Danmarks Radio havde særlige forudsætninger inden for området, jf. hans afhandlinger om materialet fra Jonstrup seminariums musikundervisning 1811-1851 (Årbog for Dansk Skolehistorie 1982 s. 24-61).

Det var dette stærkt musikalske miljø, hvor seminaristerne dannede både kor og orkester, som prægede også undervisningen i børneskolen. Der var ikke meget hjælp at hente i de nationale bestemmelser. Sang og musik i folkeskolen er godt nok omtalt i det Sthyrskke cirkulære, men her fremhæves blot "betydningen af, at de i musikalsk Henseende bedst begavede Børn naa saa vidt, at de kunne være Forsangere, hvorved Sangen vil kunne faa større Betydning for dem, ogsaa efter deres Udgang af Skolen."

Musiktraditionen fylder i erindringsindsamlingen, fx dette koncertarrangement med skolens orkester i 1949, hvor seminariets orkester opførte Haydns børnesymfoni med Christian Lani som dirigent.

Øvelsesskolens musiktradition

I Haydns børnesymfoni skulle der bruges nogle børn. Midt i billedet ses Bente med blokfløjten og til højre spiller Bjørne Grundahl, pedellens søn, nattergalfløjte. Foto: Bente Harboe.

Jan tænker med glæde tilbage på de gode sangtimer med fru Boesen i sangsalen på 1. sal over gymnastiksalen. Hun var gift med sanglæreren Ejnar Boesen, som er omtalt ovenfor.

Da skolen stoppede i 1956, husker Torben, at man kunne købe inventar og bøger mv. Det fortæller noget om musikmiljøet på øvelsesskolen, at hans forældre bl.a. købte – og han har siden selv passet godt på – en stor sangbog, selv om den var pænt slidt. Det er den givetvis blevet gennem mange glade sangtimer i øvelsesskolen.

Håndarbejde, sløjd og husgerning

De praktisk-musiske fag er udsprunget af husflidsbevægelsen i anden halvdel af 1800-tallet. Af de tre fag var alene kvindelig Haandgerning obligatorisk ifølge 1899-loven, men 1899-loven har dog sløjd og kvindelig husgerning som tilbudsfag, idet de skulle kunne oprettes "efter Forslag af Skolekommissionen og nærmere Bestemmelse i Undervisningsplanen" (§ 10). Fagenes formål var at forberede pigerne til husligt arbejde og drengene til et mere udadvendt arbejdsliv.

Helt indtil 1958-loven og den Blå Betænkning var der i de praktiske fag tale om kønsopdelt undervisning: Håndarbejde og husgerning var for piger og sløjd for drenge. Vi kender skemalægningen i Fridas skoletid: "Når vi havde gymnastik, havde drengene sløjd med Otto Lindberg, og når drengene havde gymnastik, havde pigerne håndarbejde med Inga Boesen (1902-85), der også underviste i den ugentlige sangtime. I håndarbejde syede vi bl.a. en sypose, som vi kunne opbevare vores sytøj i på skolen.

At sy en sypose var pr. tradition en af de første opgaver i håndarbejdsundervisningen, som med 1958-loven blev udskudt til at begynde i 2. klasse mod tidligere allerede i 1. klasse. Så sent som i 1958-lovens undervisningsvejledning, den Blå Betænkning (1960 s. 161), angives det som et ud af seks mål for håndarbejde i 2. Skoleår (der var tre mål for syning og tre for strikning), at pigerne – håndarbejde for drenge var på det tidspunkt stadig et særsyn, som man kun mødte i særlig progressive kommuner som Gladsaxe mfl. – skulle lære "forskellige stingarter på aftenet stof: forsting, stikkesting, sømmesting og kastesting". Her var håndarbejdsposen det klassiske eksempel.

Fridas sypose fra 2. klasse

Som det ses, er initialer og borte på Frida Jarners sypose fra 2. klasse ganske efter forskrifterne udført med forsting, stikkesting, sømmesting og kastesting. Den kunne nok være en udfordring for 7-8-årige, hvor finmotorikken ikke var helt på plads, så der er en vis forskel fra Fridas smukke eksemplarer, som knap så dygtige elever var i stand til at frembringe.

Håndarbejdsfaget var i hele Jonstrup Skoles levetid præget af en klar nyttesynsvinkel og en stejl progression i opgavernes omfang og teknikernes kompleksitet. Produkterne skulle kunne bruges i elevernes skoletid og i deres fremtid som husmødre.

I Jonstrupsamlingen ses flere eksempler på håndarbejdsmapper, som de kvindelige seminarieelever skulle fremlægge til lærereksamen i faget håndarbejde. Her er modeller på de opgaver, som eleverne skulle løse, fx en strikket hæl på en sok; det

var ikke let, for med Fridas ord: "Vi strikkede et par sokker for at lære at strikke hæl. Det var svært for små barnefinger at lære at strikke rundt, som man gør på en sok". Året efter skulle eleverne så sy et forklæde.

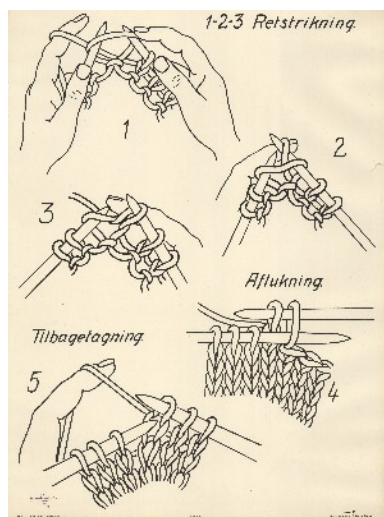
Meretes forklæde fra 3. klasse

Forklædet er syet af Merete, da hun gik i 3. klasse på Jonstrup Skole. Også dette er fint broderet på rødternet stof. Håndarbejdsfagets produkter levede smukt op til tidens ideal for pigeopdragelse til husligt arbejde.

Håndarbejde omfattede som nævnt også strikning. En håndarbejds lærer, som skulle introducere til strikningens svære kunst, kunne godt få sin sag for, når pigerne fra 2. årgang skulle lære at holde på to strikkepinde og strikke et dukkehalstørklæde i retstrikning med 10 masker i alt – ofte var der pludselig blevet mange flere masker på pinden, eller også var nogle af dem tabt. Læreren blev i hvert fald ekspert i at samle masker op.

Retstrikning

Sådan så den pædagogiske forklaring på strikkeprocessen ud. Ret så abstrakt. Mon ikke læsere, der selv har lært at strikke, nærmest føler pindene mod håndfladen og tråden over venstre pegefinger? Anskuelsestegninger var ikke håndarbejds lærerens eneste demonstrationsmulighed. Der fandtes også rammer med modeller i stor størrelse, strikkepinde i overstørrelse mv. Denne anskuelsestavle nr. 42022 indgår i serien Karen Andersens håndarbejdstavler; skolehistorie.au.dk

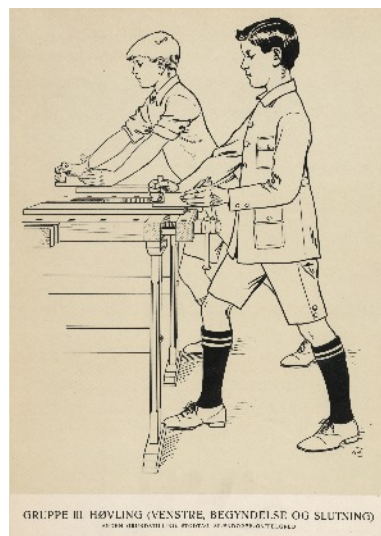
Sløjdfaget er præget af to retninger, som fra 1886 og mange år frem kom til at præge fagets indhold og metoder, nemlig Askov Sløjdlærerskole og Dansk Sløjdlærerskole; sidstnævnte grundlagt af Aksel Mikkelsen (1849-1929) i København. Begge retninger havde deres udspring i sløjdlærerkurser på Nääs i Sverige i 1880'erne. I mange år lå de to sløjdretninger i strid med hinanden. Dansk Skolesløjde var frem til 1975-loven langt det mest udbredte, mens de senere års sløjdundervisning især har hentet inspiration i Askov-traditionen.

I 1899-loven var sløjde et tilbudsfag, og først med 1937-loven blev faget obligatorisk i folkeskolen og dermed også for mandlige seminarieelever. På Jonstrup Statsseminarium var man dog i gang længe før. I Jonstrupsamlingen kan således ses et foto af sløjdundervisning på Jonstrup allerede i 1918. Og i 1931-32 blev der i stue-etagen i

seminariets vestfløj "med ikke ringe Bekostning" indrettet "en god og lys Sløjdsal med Materialerum" (Bredstrup et al. 1934 s. 7). Denne sløjdsal blev også benyttet af øvelsesskolens elever.

Høvling

Rank og i balance – sådan skal man stå, når man høvler! Denne anskuelsestavle nr. 27026 fra 1924 er en ud af ti udaterede plancher om forskellige arbejdsformer og stillinger i sløjdundervisningen. De er alle signeret AM for Aksel Mathiesen og udgivet af Dansk Sløjdlærerskole. Jonstrupsamlingens plancher stammer fra Islev Skoles gamle sløjdsal, indrettet i 1930'erne; skolehistorie.au.dk

Sløjdundervisningen gav allerede i begyndelsen af 1900-tallet anledning til bekymring på grund af fagets materialeudgifter. På givne forespørgsler fastslog Kultusministeriet med cirkulære af 26. september 1908, at skolekassen skulle betale for fyr og gran, mens eleven selv skulle betale for dyrere træsorter som "Mahogni, Nød, Ahorn, Eg, Ask, Alm, Nød og Frugttreæ". Til gengæld var det en "Selvfølge, at Eleverne kunne beholde de Genstande, der ere fremstillede af det af dem selv betalte Materiale".

Jans sløjdskab

Jan bruger stadig det medicinskab, som han i 1950'erne lavede i sløjd hos Herman Wolffsen, der "var meget flink for dem, der var dygtige, men dem, der ikke kunne høvle lige, var han ikke så glad for". Skabet er i fyrretræ og ca. 40 cm højt, 30 cm bredt og 25 cm dybt. Termometeret er sat på for at kunne aflæse temperaturen i havehuset, hvor skabet nu hænger.

Det har både før og nu været populært at inddrage sløjd i tværfaglige projekter. Ville man som lærer være sikker på at få repræsenteret den praktisk-musiske tradition i elevernes slutprodukter, var sløjd et trumfkort. I Jonstrup Skole var der allerede i 1940'erne projektundervisning – en undervisningsform, som ellers først i slutningen af

1900-tallet blev almindelig i folkeskolen. Jan husker således, at forskellige fælles projekter tog udgangspunkt i sløjdeaktiviteter; bl.a. byggede man under ledelse af Herman Wolffsen en by i miniformat.

Faget *husgerning* – i 1899-loven var kvindelig husgerning et tilbudsfag – har ikke fyldt meget på seminariet, idet der først kom kvindeligere seminarieelever på Jonstrup Statsseminarium i 1950; der havde derfor ikke tidligere været behov for at indrette et faglokale til husgerning. For børneskolens piger foregik undervisningen heri omkring 1950 på den nærliggende Måløv Skole.

Men der blev introduceret til faget allerede i indskolingen. Eksempelvis husker Merete og Jytte, at ”Frk. Krog medbragte komælk og viste os vejen fra komælk til smør og kærnemælk. Hun piskede og piskede og fik smør ud af det – restproduktet var jo kærnemælk. Vi smagte medbragte brød/boller, og det var en himmelsk oplevelse. Tænk, at en sådan oplevelse bare viser sig i hukommelsen så længe efter”.

Gymnastik

I 1899-loven var gymnastik obligatorisk for drenge og tilbudsfag for piger, men uden timetalsangivelse, så faget er ikke omtalt i det Sthyrskes cirkulære.

I seminariesammenhæng spillede faget imidlertid allerede fra seminariets allerførste år en helt central rolle i seminaristernes undervisning, bl.a. på grund af en god kontakt til Franz Nachtegall (1777-1847), som var den første danske gymnastikinspektør og ofte benævnes gymnastikundervisningens fader i dansk undervisning. Fra 1800 holdt han offentlige forelæsninger om gymnastikkens metodelære på Blaagaard, og det var i høj grad hans fortjeneste, at gymnastik indgik i 1814-anordningerne.

Nachtegall havde som elev bl.a. Vilhelm Gehl, der blev dimitteret fra Jonstrup 1809. Gehl blev herefter ansat ved Maaløv Skole og underviste i gymnastik på Jonstrup. Frederik 6 var optaget af fysisk udfoldelse, og da Gehl havde udmærket sig i svømning, sendte kongen ham et rejseskrin, og sin påskønnelse udtrykte han over for Gehls lærer professor Nachtegall, som sendte en kopi til V. Gehl; kopien af brevet findes i Jonstrup Seminariums arkiv.

Frederik 6's gave til Vilhelm Gehl

Det bærbare rejsekrin af mahogni var ledsaget af følgende brev: ” Af din Rapport af 11te dennes ser vi med velbehag, at Skolelærer Gehl fra Det Blaagaardske Seminarium har ved seenest afholdte Svømmeprøve, udi en Tid af 3 Timer og 25 Minutter, svømmet 6600 Alen uden at hvile, og da denne Færdighed i en saa kort Tid er rosværdig, saa haver Vi at tilkendegive ham Vor Tilfredshed. Hovedkvarteret i Kjøbenhavn d:21 July 1809. Frederik R”

Valdemar Mortensen giver et indblik i gymnastikundervisningen på øvelsesskolen i 1880'erne: ”Seminariets Gymnastiklærere var siden 1859 Underofficerer, der skiftede hvert tredje Aar; de underviste også Drengene i Børneskolen. – De var altid i Uniform, og den Dag, Obersten kom paa Inspektion, saa vi dem med Sabel og hvide Handsker. Foruden almindelig Gymnastik lærte vi Marchøvelser og Eksercits. I Vægskabene i Gymnastiksalen stod vore Trægeværer; de var foroven forsynede med et 'Rasletøj' for at give mere Appel til de forskellige Geværgreb. Vi gik som smaa Soldater paa Pladsen og lærte almindelig March, Bagom Op-march, Rodemarch m.m. I Salen var foruden almindelige Redskaber anbragt en Svømmesele hængende ned fra Loftet; det var 5

Læderstroppe, en bredere til Kroppen, og 4 til Arme og Ben; hængende i denne lærte vi Svømmetagene; om de kunne have hjulpet os, hvis vi faldt i en Vandgrav, ved jeg ikke; vi maatte nøjes med denne 'Svømmeundervisning', da det var forbudt at bade i Søen". (Mortensen 1956 s. 29). Der må her være tale om Søndersø, og badning må være blevet forbudt, efter at Københavns Kommune, der havde købt Søndersø midt 1860'erne, i 1872 fik lov at bruge overfladevand derfra som vandreservoir.

I de første mange år var gymnastikundervisningen kønsopdelt med piger og drenge hver for sig, men i Jonstrup var der i 1940'erne i de yngste klasser også blandede hold – det var tidligt i forhold til fagets udvikling i folkeskolen.

Gymnastik med alt tøjet på

Fritstående øvelser i Jonstrups gymnastiksal 1941-42, fælles for drenge og piger. Bagest i midten med ternet skjorte ses Aje Jarner. Foto fra Frida Jarner. Furesø Arkiver B71740.

Der må formentlig være tale om 2. eller 3. klasse, for netop i 1941 blev der udsendt en bekendtgørelse om, at elever fra 4.-5. klassetrin skulle klæde om til gymnastikdragt; den "skal som regel anskaffes, renholdes og vedligeholdes af forældrene – det tilrådes i så henseende, at pigerne, når de er blevet store nok dertil, under håndarbejdsundervisningen får vejledning i selv at sy sig en gymnastikdragt" (Barfod 1950 s. 257-258).

Frida husker, at pigerne et par gange om ugen havde gymnastik: "Det var hr. Benzons datter Inger, der underviste, hun var sød og dygtig. Vi havde mulighed for brusebad efter gymnastikken, det var dejligt". Og Merete fortalte ved første workshop-møde den 28.1 2018, at pigerne efter gymnastik skulle bade og skrubbe sig med træuld.

Ribbeøvelser for piger i nederdel

Det er ikke nemt at holde nederdelen på plads, når man hænger med hovedet nedad. Også her foregår gymnastikken i Jonstrups gymnastiksal 1941-42. Læreren er Lily Schmidt Nielsen. Foto i Frida Jarners eje. Furesø Arkiver B71741.

Jan fortæller, at der var gymnastik om lørdagen. Om sommeren spillede man fodbold på fodboldbanen og om vinteren håndbold i gymnastiksalen. Gymnastikundervisningen foregik i gymnastiksalen med tilhørende bad, "hvor mange af os fik vores bad, da der ikke var så mange, der havde bad derhjemme. Jeg husker vores gymnastiklærer hr. Lindberg, når han gik i gangen og svingede med tovet, når vi skulle tage det kolde bad til sidst; han brugte det dog ikke. Når seminaristerne skulle til eksamen i gymnastik, udfandt de sig nogle af de dygtige elever, og lovede dem et eller andet, hvis de gjorde det godt, når censor var til stede."

Øvrige fag

I Jonstrup Skole blev der også undervist i *tegning* og i de sidste år i både *engelsk og tysk*. I 1899-loven er faget tegning obligatorisk, men uden timetal, mens fremmedsprogene er tilbudsfag. Ingen af fagene er derfor omtalt i det Sthyrskes cirkulære, men de er med i 1937-loven.

Ifølge ministeriets skrivelse af 3.1.1938 skal tegneundervisningen omfatte plan-tegning og tegning efter simple modeller og skitsetegning – der er et stykke vej til senere tiders udfoldelser i formning og billedkunst (Barfod 1950 s. 264).

I Jonstrup, hvor tegneundervisningen bl.a. foregik i hovedbygningens lokale 4 og 5, så man ikke helt så strengt på sagen. Således husker Torben, der havde Helmer Sensius i tegning, at faget var "sjovt ... på et tidspunkt skulle vi lave papmachédyr. Jeg lavede et pindsvin. Det skulle jo tørre i en periode, vist over julen, men da vi skulle videre, havde rotter ædt papmacheen; sikkert på grund af limen, der nok var tapetklister på basis af kartoffelmelsstivelse".

Fremmedsprogsundervisningens historie hænger nøje sammen med Danmarks politiske orientering. Etableringen af det blaagaard-jonstrupske seminarium blev besluttet i 1789, året for den franske revolution. På dette tidspunkt var handelsforbindelserne med Tyskland tætte, og tysk blev i dele af 1800-tallet talt hyppigere i Københavns gader end dansk. Fremmedsprogenes rækkefølge i skolesystemet var derfor i mange år tysk som 1. fremmedsprog, engelsk som 2. fremmedsprog og fransk som 3. fremmedsprog. Det blev først ændret efter 2. verdenskrig, hvor engelsk og tysk byttede plads (Holm-Larsen 2002 s. 20f).

Fremmedsprogsundervisningen fulgte i 1900-tallet to spor: et grammatisk eller et kommunikativt sprogsyn. Det grammatiske sprogsyn, der var nedarvet fra latin-skolerne, lagde vægt på korrekthed i grammatiske bøjninger og skrift.

Kasserollebøjningen – en klassiker i tyskundervisningen

	HA	HU	IN	FL
N	ein -r	eine -e	ein -s	meine -n
A	einen -n	eine -e	ein -s	meine -n
G	eines -n	einer -n	eines -n	meiner -n
D	einem -n	einer -n	einem -n	meinen -n

Efter: ein, mein, dein, sein, ihr, sein, unser, euer, ihr, Ihr og kein.

Ikke mange elever er sluppet igennem den grundlæggende tyskundervisning uden at være blevet præsenteret for adjektivernes bøjning. Efter den bestemte artikel var sagen enkel: Inde i "kasserollen" fik adjektivet tilføjet -e og udenfor -en. Efter den ubestemte artikel var det sværere: Efter indholdet blev bøjningen, som fremgår af den udaterede anskuelsestavle nr. 14176, kaldt "reses-kasserollen"; skolehistorie.au.dk.

Det kommunikative sprogsyn var i Danmark inspireret af sprogforskeren Otto Jespersen (1860-1943), professor i engelsk ved Københavns Universitet 1893-1925. Han skrev samtidig skolebøger, hvor han anvendte lydskrift til angivelse af udtale side om side med skriftsproget. Meget brugt i alle danske skoler var hans "Engelsk begynderbog" fra 1939 med indgangsteksten "I can hop, I can run. See me hop! See me

run! It is fun, fun, fun!” Her stod teksterne i retskrivning på bogens venstre side og i lydskrift på højre side. Der er dog ikke dokumentation for, om bogen har været brugt i Jonstrup Skole. Først med 1975-loven slog det kommunikative sprogsyn igennem i alle former for fremmedsprogundervisning.

Frikvarterer, skoleudflugter og lejrskoler mv.

Frikvarter med leg og frisk luft, morgensang og fadervor var også en fast bestanddel af børneskolens rutiner. Man har formentlig i nogen grad også på dette punkt fulgt folkeskolens regelsæt.

At børn skulle have pauser mellem lektionerne, fremgår bl.a. af § 17 i den højere almenskolelov fra 1903, hvorefter ”den daglige Skoletid, hvis Varighed, Frimnutterne medregnede, regelmæssigt fastsættes til 6 Klokketimer”. Først med 1937-lovens §§ 16 og 20 blev tilsvarende bestemmelser indføjet i folkeskoleloven. Før da fulgte man lokalt et undervisningsplancirkulære fra 1899, hvorefter de stedlige myndigheder tilrettelagde lektionslængde og pauser, som skulle fremgå af undervisningsplaner og skolekommissionsindberetninger. Det var i praksis muligt lokalt at fravige de gennem-snitlige pausebestemmelser.

At spørgsmålet om lektions- og frikvarterslængde har været omdiskuteret, ses bl.a. af, at ministeriet i kølvandet på 1937-loven måtte præcisere, at skoledagens længde ”må regnes fra børnenes møde på skolen, til de forlader denne. Således er frikvartererne mellem timerne medregnet i det angivne antal klokketimer; herfra kan der kun gøres en undtagelse, for så vidt skoletiden er delt af en længere middags-pause, hvor børnene som regel forlader skolen for at gå hjem at spise. Når undervisningstimernes varighed fastsættes til 50 minutter som det normale, vil frikvartererne som regel blive på 10 minutter” (Barfod 1950 s. 155).

Ved senere timetalsændringer blev pausetiden forlænget, så den i 1976 udgjorde ca. 21 % af skoletiden og i 1993 knap 24 %. Med indførelse af 2014-ordningen er der angivet en vejledende pausetid på 22,22 %, som kan variere i lokal tilrettelæg-gelse (Holm-Larsen 2014 s. 104-108).

Børn, der leger

I Jonstrupsamlingen befandt sig indtil 2016 denne anskuelsestavle nr. 11002 samt tre andre af Reimer og Wilkes anskuelsestavler fra 1837, som var de første masseproducerede anskuelsestavler. Tavlerne er stemplede med Jonstrup Statsseminariums stempel, men nu afleveret til AU Campus Emdrup og digitaliseret på skolehistorie.au.dk.

De ældre elever havde gode relationer til seminaristerne og overværede eller deltog i bl.a. deres fodboldturneringer, de såkaldte spireritualer, når nye årgange blev optaget, sjove fodboldkampe, hvor seminarieeleverne spillede mod lærerne og ture til mindestenen ved Afrodites Øje.

Frida husker skolegården som ”stor og dejlig ... omkranset af de tre store kønne bygninger, mens Merete husker, at ”på den anden side af skolegården lå græsplænen, men den måtte vi vist ikke løbe ind på ... den fjerde side af skolegården ... var vist lukket af på en eller anden måde, måske med plankeværk”. Jan husker nogle af de

lege, der blev leget i frikvartererne: "For det meste spillede drengene fodbold med en tennisbold, og der var mål mellem to af træerne, som i øvrigt står der endnu". Eller man kunne lege sanglege med pigerne eller spille kugler eller hønse med hønseringe, mens to lærere var gårdvagter og gik og sludrede frem og tilbage. I spisefrikvarteret havde man madpakker med, og var man heldig, kunne man bytte, hvis der var nogen, der havde noget lækker; der var dog på et tidspunkt skolemælk.

Merete husker, at alle fra 1. til 7.-8. klasse legede med hinanden, fx tagfat i skolegården foran hovedindgangen til øvelsesskolen. De store førte an i rækken og de små fulgte efter: "Der kom rigtig god fart på. Jeg var bagerst og faldt, så luften gik ud af maven. Conny sprang til og hjalp mig og trøstede. Det var nok starten på vores venskab". Og Bente husker, at "alle lærerne havde børn, der legede på seminariet. Vi måtte være alle steder, i fyrekælderen og på loftet og op og ned ad trapper – og lige pludselig var vi i pedelboligen ... Vi levede med i livet på seminariet og kom med til fester, i alt fald til det mere seriøse" (Harboe 2005).

Tag den ring, og lad den vandre

Børnene er her inviteret til Drude Hauchs fødselsdag d. 9. september, vist nok i 1936. Her leger de sanglegen "Tag den ring og lad den vandre" i skolegården med elevbygningen i baggrunden. Fra venstre ses Agnethe Møller, datter af forstander Arne Møller, Erling Hegelund, hvis forældre havde et pensionat i Jonstrup, Kirsten Jensen, som boede i Møllehuset, Aase Petersen fra Fuglebækgård, Kirstens søster Grete, Frida Olsen, en af pigerne fra Paradisgården, og Drude Hauch (med

ryggen til) – dagens fødselsdagsbarn og datter af seminarielærer og sognerådsformand Christian Hauch. Drude Hauch blev lærer lige som flere af hendes fødselsdagsgæster; hun var i 1950 med til at oprette Danmarks første lilleskole "Den Lille Skole" i Gladsaxe. Foto: Frida Järner.

Et andet højdepunkt var den årlige udflugt. Jan husker bl.a. en tur der gik til Jægerspris, hvor man på dette tidspunkt kunne købe "iskager, som var meget berømte, vi besøgte også Jægerspris slot, til sidst var vi ved vandet hvor vi legede, jeg mener at nogle af lærerne også legede med, en herlig tur!" Og Conny husker, da 7. klasserne var på lejrskole på Bornholm samtidig med seminarielærerne, hvor de to grupper havde hvert sit program, men hvor der også var tid til socialt samvær.

Af workshopdrøftelserne fremgik det klart, at samvær, leg og fælles oplevelser har bidraget stærkt til, at deltagerne tænker tilbage på deres skoletid med megen varme.

Skolens ledere og lærere

I de første godt hundrede år af seminariets levetid udgjordes skolens ledelse alene af seminarieforstanderen. Det varede indtil 1896, hvor Rudolph Benzon blev ansat og tog sig af både børneskolens direkte ledelse og undervisningen. Det var en aflastning for forstanderen, som stadig havde det overordnede ansvar for både seminarium og børneskole.

Seminarieforstandere og rektorer på Jonstrup

1801-19 Jacob Saxtorph (1771-1850), teolog; 1819-43 rektor for Odense Kathedralskole

1819-38 Jens Ernst Wegener (1781-1846) teolog

1839-68 Jens Jensen (1796-1875), teolog og konstitueret i slutningen af 1838

1868-78 Viggo Andreas Vilhelm Driebein (1820-78), teolog

1878-95 Odin Wolff Tidemand (1822-97), teolog

1895-1929 Stig Bredstrup (1863-1939), teolog

1929-37 Arne Møller (1876-1947), teolog og dr.phil.

1937-47 Georg Christensen (1877-1966) mag.art. i litteratur og tidl. forstander for Haderslev Statsseminarium

1947-64 Aage Morville (1894-1983), teolog, tidl. lærer på Haderslev Seminarium og forstander for Ranum Seminarium

1964-77 Per Mogens Hansen (1918-91), mag.art. dansklærer, tidl. rektor for Odense Seminarium

1976-77 Knud Karlsen konstitueret under Per Mogens Hansens sygdom

1977-90 Kaj Bonde (1926-99), Jonstrups sidste rektor

Seminariet blev de første år ledet af en førstelærer: Johann Christian Gerhard Clausen, der var tyskfødt og dimitteret fra seminariet i Kiel (Boisen Schmidt 1992 s. 16). Den første forstander var Jacob Saxtorph, der på udnævnelsestidspunktet havde været lærer på Blaagaard i nogle år, mens Kaj Bonde som den sidste rektor måtte lukke seminariet i 1990. Bemærk skiftet i 1937 i forstandernes baggrund fra teologi til andet. Det svarer fint til den almindelige samfundsudvikling, hvor tiden efter 1. Verdenskrig betød et opgør med kirkens indflydelse på verdslige forhold, jf. det gejstlige tilsyns bortfald i folkeskolen med skolestyrelsesloven fra 1933.

Fra 1859 kunne der ansættes kvindelige lærere i den offentlige skole. Den 1-2-årige forskolelærerindeuddannelse eksisterede 1892-1966 og gav kompetence til at undervise 1.-3. klassetrin. Uddannelsen gav uddannelsesmuligheder for kvinder, og for de ansættende myndigheder var ansættelse af lærerinder frem for lærere en økonomisk fordel, idet lønudgiften til lærerinderne var billigere end til de fuldt uddannede lærere.

Øvelsesskolens ledere 1898-1956

I de første mange år af øvelsesskolens eksistens var børneskolens leder den, eleverne mødte i deres hverdag, da han varetog det meste af undervisningen sammen med en forskolelærerinde; hun tog sig også af pigestyrtur og håndgymnastik på ældre klassetrin, mens drengegymnastikken blev varetaget af seminariets gymnastiklærere.

I alle forstanderindberetninger er oplyst seminariets faste lærere, og senere kommer øvelsesskolelærerne også med i oversigten. Ved de seminarielærere, der underviser i øvelsesskolen, er det oplyst, at de har skolefag/skoletimer, men ikke hvilke fag der er tale om, mens fagene er angivet hos de øvelsesskolelærere, der har timer på seminariet, fx Benzon og Wolffsen.

Øvelsesskolens fire ledere 1896-1956.

Rudolph Benzon
1896-41

Johannes Reiff
1941-52

Poul Erik Jacobsen
1952-54

Thomas Grünfeld
1954-56

Rudolph Benzon

Rudolph Benzon (1872-1952) var uddannet fra Jonstrup i 1893, og efter nogle år som lærer i Ærøskøbing kom han i 1896 tilbage til Jonstrup, i første omgang som lærer og praktikvejleder i øvelsesskolen; fra midt i 1930'erne benævnt leder af børneskolen, hvad han reelt havde været fra første færd. Desuden underviste han i perioder på seminariet i skrivning, som dengang var et obligatorisk fag i læreruddannelsen, og som han senere udgav en bog om. Endvidere var han i en lang periode seminariets inspektør bl.a. med ansvar for seminarieelever, sovesale mv. I 1941 flyttede han til Haderslev Seminarium, idet han ønskede nye udfordringer og bedre muligheder for udgivelse af egne lærebøger (Jonstrupbogen 1953 s. 26f). Fra erindringsindsamlingen ved vi, at Benzon gerne blev omtalt som "Spektus". I en skemalagt ugentlig time læste han historier for de ældste klasser i tegnesalen og huskes af sine elever som en uforlignelig oplæser. Benzon boede i øvelsesskolebygningens stueetage.

Johannes Reiff

Benzons efterfølger som leder af øvelsesskolen blev Johannes Reiff (1895-1975). Han begyndte sin læreruddannelse i Haderslev i 1911, mens seminariet endnu var tysk, men hans uddannelse blev afbrudt, da han blev indkaldt som tysk soldat. Han færdiggjorde uddannelsen efter krigens afslutning på Odense seminarium og dimitterede i 1920, hvorefter han først blev ansat ved Haderslev skolevæsen og 1935-41 ved Haderslev Statsseminariums øvelsesskole. Herfra kom han til Jonstrup som øvelsesskoleleder og seminarielærer med "Praktik og Skolefag", i de sidste år også med dansk i præparandklassen (Efterretninger 1939-40 og 1940-41). Reiffs fag i øvelsesskolen var religion, dansk og praktik. Reiff flyttede i 1952 til en praktiklederstilling ved Skårup Seminarium på Fyn. Herman Wolffsen fremhævede i sine afskedsord til ham bl.a. hans indsats for at styrke forældresamarbejdet med hyppige forældremøder både i den enkelte klasse og for hele skolen. Familien Reiff boede i "Villa Steensbo", som nu er nedrevet og erstattet af et supermarkedsbyggeri.

Poul Erik Jacobsen

Reiffs afgang fra øvelsesskolen i 1952 skete på et tidspunkt, hvor usikkerheden om seminariets og dermed også øvelsesskolens forbliven i Jonstrup var voksende. Derfor blev stillingen ikke genbesat, men Poul Jacobsen (1925-98) blev konstitueret i lederstillingen. Han var dimitteret fra Jonstrup 1947, kom tilbage til Jonstrup 1948, først i en vikaransættelse, fra januar 1949 som timelærer, og senere i en fast stilling (Jonstrupbogen 1948 s. 49). I 1954 fik han ansættelse ved Østøfte Skole på Lolland, hvor han, som Jørgen Ulriksen husker det, "efterhånden fik skabt en hel koloni af jonstruppere". Han var 1970-90 skoledirektør i Frederiksberg Kommune.

Thomas Grünfeld

Poul Jacobsens efterfølger som konstitueret leder blev Thomas Grünfeld (f. 1920), også dimitteret fra Jonstrup 1947. Grünfeld blev ansat som timelærer og underviste overvejende i geografi og naturhistorie. Han var konstitueret leder af øvelsesskolen fra 1954 og indtil skolens lukning sommeren 1956 (Jonstrupbogen 1948 s. 49). Thomas Grünfeld fortsatte herefter på Lille Værløse Skole. Torben husker ham fra kristendomsundervisningen i 1. klasse på Jonstrup Skole og fik ham efter overflytningen til Lille Værløse Skole som klasselærer i Lille Værløse Skole i 2.-5. klasse. Ved klassens 50-års skolejubilæum i 2006 deltog flere af klassens gamle lærere, deriblandt den da 86-årige Thomas Grünfeld.

Nogle af skolens lærere

Der har i øvelsesskolens levetid været mange lærere knyttet til skolen. Rudolph Benzons ansættelse i 1896 var pædagogisk set en betydelig forbedring, idet eleverne kunne knytte sig til én fast lærer, som havde bedre muligheder for kontinuert at følge børnenes udvikling fagligt og personlighedsmæssigt fremfor forskellige skiftende lærere. I takt med det stigende elevtal i børneskolen voksede også antallet af lærere, så der i 1952 i børneskolen var en leder, to faste lærerstillinger og tre timelærerstillinger foruden timer læst af seminarielærere. I to perioder var der fastansatte lærere og lærerinder med alle eller næsten alle timer ved øvelsesskolen.

Lærere ved øvelsesskolen 1840-68	Lærere ved øvelsesskolen 1899-1956
1840-47: Georg Heinrich Horst	1899-25: Abelone Olesen, forskolelærerinde
1847-53: Johannes Christian Immanuel Brasch	1925-36: Skiftende lærerindeansættelser
1853-68: Christian Julius Høyer, Hans Mortensen og J. Beyerholm	1936-56: Elisabeth Krog, forskolelærerinde
	1944-50: Lily Schmidt Nielsen, lærerinde

De to perioder er bl.a. karakteriseret af forskellen mellem mandlige og kvindelige lærere. Den ændrede kønsfordeling er i klar overensstemmelse med udviklingen på landsplan. Ansættelse af lærerinder blev hjulpet frem af, at de først fra 1919 skulle have lige så meget i løn som mandlige lærere. Og så fik forskolelærerinder endda lavere løn end "rigtige" lærerinder – lønudgifterne var både dengang og nu en af de tunge poster på skolebudgettet og måtte derfor overvåges nøje.

En oversigt over Jonstrup Skoles lærersituation kendes fra skolekommissionens "Indberetning for Aaret 1948" til Amtsskoledirektionen. Der var på dette tidspunkt syv lærere tilknyttet børneskolen, heraf fire timelærere, nemlig Karen Adolphsen, Inga Boesen, Thomas Grünfeld og Karen Reiff. Dertil kom de to faste lærerinder Elisabeth Krog og Lily Schmidt Nielsen samt skolelederen Johs. Reiff, men da der var 13 undervisere i alt, må seks af seminarielærerne på dette tidspunkt også have haft undervisning i børneskolen.

Timelæreransættelserne var en torn i øjet på den nye seminarieførstander Aage Morville, som var tiltrådt året før. Han ville gerne have flere faste normeringer til skolen, så han fik i skolekommissionens indberetning tilføjet en bemærkning om, at ansættelsessituationen var "pædagogisk uansvarlig ... og saa længe der ikke normeres flere faste Embeder, kan der ikke knyttes erfarne Praktiklærere til Skolen, der maa nøjes med alt for hyppigt skiftende Timelærere". (Furesø Arkiver A 2725).

At der skulle være tale om hyppige lærerskift, ses dog ikke af øvrige kilder til øvelsesskolens sidste periode. Af erindringsindsamlingen, som dækker perioden 1934-56, fremgår klart, at for eleverne var lærernes ansættelsesform uden betydning for, hvordan de oplevede deres undervisning. Her følger nogle kortfattede portrætter af nogle af de lærere, som stadig fylder meget i workshopdeltagernes bevidsthed:

Elisabeth Krog

Elisabeth Krog (1906-84), dimitteret 1933 fra Københavns Forskoleseminarium og sløjdlærer fra Askov Sløjdscole 1934, underviste de to første klasser i de fleste fag 1936-56 (Jonstrup-bogen 1945 s. 44.) Hun huskes som en god og omsorgsfuld lærer, der også krævede orden og struktur og kunne finde på at rykke børnene i ørerne. Torben, som havde hende i 1. klasse, husker hende som "skrap, og vi lærte meget", og Jan kan stadig se hende stående på skolens trappe og skælde tyske soldater ud og forbyde dem adgang til skolen. Hendes undervisningsmetoder var helt i tidens og Georg Christensens ånd og inspireret af den progressive pædagogiske tænkning hos fremtrædende danske skolefolk som Sofie Ribbjerg (1886-1981), der bl.a. introducere-de Montessori-pædagogikken i Danmark. Frk. Krog medvirkede også ved seminariets sociale arrangementer, eksempelvis en 14 dages lejrskole ved Sjællands Odde for 2. og 3. Klasse sammen med nogle nyuddannede seminarister og fru Lindberg, Otto Lindbergs hustru.

Herman Wolffsen

Herman Wolffsen (1902-89), dimitteret fra Jonstrup 1933 efter nogle års arbejde inden for andre områder, blev straks efter endt eksamen ansat som timelærer ved øvelsesskolen med timer på seminariet og kort efter fastansat med fagene regning, skrivning, tegning og sløjd. Wolffsen flyttede med seminariet til Lyngby og fortsatte som seminarielærer indtil pensionering i 1972. I et tilbageblik efter flytningen til Lyngby, hvor øvelsesskolen var kommunal, husker han tilbage på Jonstrup Skole således: "Den kendsgerning, at alle kendte alle, at seminariets lærere underviste i skolen og skolens lærere på seminariet, gav en sammenhæng i fagene og deres metodik og praktik, som er vanskelig at opnå på anden måde. Personligt følte jeg det som et savn, at jeg efter 1956 ikke havde noget med børn at gøre." Wolffsen var i mange år også seminariets årvågne inspektør med ansvar for elevtrivsel mv. Hvervet kunne byde på lidt af hvert: En dag blev Wolffsen således kaldt over til elevbygningen, idet en elev, der skulle til eksamen, havde "fået feber", endog hele 43,2 grader – termometret havde været lidt for tæt på morgenteen – så han slap ikke for at gå til eksamen den dag. (Wolffsen 1972 s.32).

Otto Lindberg

Otto Lindberg (1892-79), der efter sin dimission fra Jonstrup i 1913 i en halv snes år var ansat ved forskellige skoler, primært i Jylland, kom 1923 tilbage til Jonstrup som gymnastiklærer ved seminariet og i øvelsesskolen i bl.a. gymnastik, sløjd og praktik . I 1955 flyttede han med til Lyngby og fortsatte indtil pensionering i 1962. Lindberg, der også var medlem af i Dansk Skole-sløjds Seminarielærerforenings bestyrelse og medhjælp hos ministeriets gymnastikinspektør, var tillige engageret i ungdoms- og gymnastikforeninger, bl.a. KFUM, FDF og Skytte- og Gymnastikforeninger. Dette er fremhævet af flere workshopdeltagere, som også husker hans religionsundervisning i øvelsesskolen, hvor "hans kristendomsundervisning i børneskolen gav os (de lærerstuderende) et indtryk af, at han ud fra en ærlig overbevisning søgte at delagtiggøre børnene i det, der for ham gav livet indhold og værdi" (Jonstrupbogen 1944 s. 24f og 1962 s.28)

Vermund G. Laustsen

Vermund G. Laustsen (1905-1966), cand.mag. i historie og engelsk 1932, underviste fra 1937 til sin død ved seminariet og øvelsesskolen i bl.a. i historie, geografi og engelsk. Han huskes som en fin historielærer, der kunne krydre tørt historisk stof med anekdoter og "jysk lune" (Jonstrupbogen 1945 s.4 og 1967 s. 32.)

Mange andre lærere huskes ligeledes af workshopdeltagerne. Her skal blot nævnes nogle få:

Andre markante lærere i øvelsesskolens sidste år

- *Inger Benzon*, datter af Rudolf Benzon, underviste bl.a. i pigegymnastik.
- *Inga Boesen*: Lærer fra Silkeborg seminarium 1926; gift med seminariets sanglærer Ejnar Boesen, der også var ministeriets sanginspektør; fra 1936 ansat ved øvelsesskolen, hvor hun bl.a. underviste i håndarbejde.
- *Frede Enggaard*: Sang og musik.
- *Karen Reiff*: Lærerindeeksamen fra Odense Seminarium 1920; fulgte sin mand Johannes Reiff til Jonstrup i 1941 og underviste i øvelsesskolen bl.a. i håndarbejde.
- *Gunnar Schmidt Nielsen*: Seminarielærer i fysik og timer i faget i børneskolen; fra 1950 forstander på Skaarup Seminarium.
- *Helmer Senstius*: Lærer fra Jonstrup 1954 og samme år ansat som timelærer ved øvelsesskolen, hvor han underviste i bl.a. tegning, sang og engelsk.
- *Poul Thomsen*, seminarielærer i matematik og fysik; senere professor i fysik ved Danmarks Lærerhøjskole.
- *Ole Varming*: Lærer fra Jonstrup i 1953 og samme år ansat som timelærer ved øvelsesskolen; underviste bl.a. i dansk; senere skolepsykolog i Lyngby-Tårnbæk og lektor ved DPU.

Tid til en hyggesnak

Lily Schmidt Nielsen og Herman Wolffsen ved en fest på seminariet i 1949. De sidder formentlig ved langbordet i hovedbygningens midtergang, hvor sådanne arrangementer ofte blev afholdt. Lily Schmidt Nielsen (1910-2008), der var dimitteret fra Tønder Statsseminarium, underviste i dansk, gymnastik og fysik og huskes bl.a. for sin indsats som klasselærer og for et godt forældresamarbejde. I 1950, da hendes mand blev rektor for Skårup Seminarium, flyttede hun med og blev her den første kvindelige borgmester på Fyn 1962-66.

Seminariet under 2. verdenskrig

Allerede i den tidlige morgen den 9. april 1940 blev Værløse Flyveplads angrebet og besat af den tyske værnemagt. Seminariet og øvelsesskolen kom derfor fra besættelsens første dag i berøring med tyskerne. Det varede da også kun få måneder, før tyskerne fremsatte ønske om at overtage seminariets bygninger, hvad der i første omgang blev afværget, men flere overtagelsesforsøg fulgte.

Selvom man forsøgte at få dagligdagen til at glide så uberørt af besættelsen som muligt, kunne undervisningen på seminariet og i øvelsesskolen dog ikke undgå at blive påvirket af tyskernes nærhed, og perioden fylder godt i erindringerne. Man husker de tyske soldater, som jævnligt marcherede uden for seminariet og andre militære aktiviteter. Og i foråret 1944 gik den ikke længere.

Forstander Georg Christensen

Georg Christensen var forstander i den vanskelige besættelsestid med flyvestation Værløse som nabo. Han var en populær forstander, så da han i efteråret 1943 var interneret af tyskerne, skrev lærerrådet og elevrådet d. 12. september 1943 en fælles henvendelse til Undervisningsministeriet for at få ham frigivet, og elevrådet iværksatte en todages tobaksindsamling til ham.

Maj 1944 blev seminariet stillet over for et definitivt krav om på en uge at rømme alle bygninger, inkl. øvelsesskolen. Der skulle på de få dage findes andre lokaler til undervisningen, til forstanderen og til de lærere og elever, der havde bolig på seminariet. Samtidig skulle alt inventar fra seminariet pakkes ned og fjernes.

Georg Christensen beskrev januar 1945 situationen således: "Schmidt Nielsens fine Fysiksamling maatte spredes mange Steder, en Del staar i Kasser paa en Balkon til Ballerup Forskoles Gymnastiksal. Hauchs zoologiske Samlinger var der ikke Mulighed for at skaffe Plads til derinde. De blev saa anbragt i Frk. Christensens tidligere Pensionat og Køkken, og der foregaa saa under meget indskrænkede Former Undervisningen i Naturhistorie og Geografi, og for at fylde Elevernes Tid ud mellem Rutebilerne tillige Hr. Hauchs og Hr. Kejsers Dansktimer."

Om øvelsesskolens elever skriver han: "Også Børnene har daarlige Kaar. De maa transporteres pr. Rutebil, der næsten altid er forsinket. Lokalerne er ikke beregnede paa Skolebørn, og der er kun en Gade at lege i. Sløjd, Gymnastik, Haandgerning og Skolekøkken maa foregaa ovre paa Folkeskolen." (Christensen 1946 s. 3f, Boisen Schmidt 1992 s. 100-109).

Seminariets børnehave og de to yngste klasser overtog Kristelig Settlements weekendhytte på hjørnet af Skovkrogen og Jonstrupvej indtil slutningen af krigen, hvor tyskernes aktiviteter i Jonstrupområdet intensiveredes, så børnehaven måtte

lukke. Den nye 1. klasses start blev udskudt til efter sommerferien, og 2. klasserne fik hverandendags-undervisning i Ballerup. Øvelsesskolens øvrige klasser blev flyttet til Parkskolen i Ballerup, og eleverne kørt frem og tilbage med bus.

Seminariets flytning 1944

Inden tyskerne overtog bygningerne, blev alt opmagasineret. Det lykkedes ved en kraftanstrengelse fra alle på seminariet og med stor velvilje fra bl.a. Ballerup Kommune at skaffe midlertidige lokaliteter til undervisningen, samlingerne og boliger.

Efter krigen kom øvelsesskolens elever forholdsvis hurtigt tilbage til Jonstrup. Det skyldtes ikke mindst det tætte samarbejde mellem forstander og sognerådsformand. Georg Christensen omtaler situationen efter kapitulationen således: "Takket være Hr. Hauchs energiske Indgriben var alle Tyskerne ude af Seminariet og Flygtningene anbragt i Jonstruplejren i Løbet af 14 Dage. Bygningsinspektøren og Haandværkerne havde været rundt med mig og set Ødelæggelsernes Vederstyggelighed ..." (Boisen Schmidt 1992 s. 105).

Øvelsesskoleeleverne blev i en periode undervist dels i øvelsesskolen, dels i forstanderens bolig. Selve seminariet blev brugt af Røde Kors til at huse 600 polske flygtninge. Først efter grundig istandsættelse blev seminariet og øvelsesskolen i juni 1946 samlet igen i Jonstrup.

Bente Harboe husker, at familien Wolffsens tjenestebolig i øvelsesskolebygningen i den nordlige lejlighed på 1. sal også skulle rømmes. Vinteren 1944-45 fik familien Wolffsen lov til at bo i pastor Balslevs sommerhus oppe på bakken: "Vi frøs os igennem vinteren med lidt brænde, som vi kunne få fat i, og våde tørv".

Det var den danske nazist og SS-kaptajn Poul Sommer (1910-1991), der flyttede ind i Wolffsens lejlighed, og "der så forfærdeligt ud, da vi kom tilbage". Familiens tilbagekomst skete dog ikke lige efter krigens slutning på grund af de polske flygtninge. Efter øvelsesskolens afvikling i 1956, blev familien Wolffsen boende endnu en tid dør om dør med de nye brugere, flyverofficererne (Harboe 2005).

Øvelsesskolens og seminariets sidste år

Udbygningen af Værløse flyveplads i 1950'erne førte til, at man valgte at flytte seminariet til Lyngby i 1955, og øvelsesskolen blev nedlagt året efter. De ledige bygninger blev herefter overtaget af Flyvevåbnets Officerssskole frem til 1995, hvorefter bygningskomplekset blev købt af Værløse – nu Furesø – Kommune. Der har siden været forskellige kommunale undervisnings-, fritids- og kulturaktiviteter i de gamle bevaringsværdige bygninger samt ikke mindst Jonstrupsamlingen, der i 2002 fik til huse her som en del af Dansk Skolemuseum. (Boisen Schmidt 1992 s. 79f og Bredstrup 1934 s. 6f).

Der blev godt en snes år senere atter skole i Jonstrup, idet der i 1980 efter nogen politisk debat blev indrettet en forskoleafdeling under Lille Værløse Skoles ledelse med 1. og 2. klasse i Ny Bringe Grundejerforenings fælleshus, indtil Værløse Kommunes køb af seminariekomplekset i 1995, hvor Egeskolen, kommunens 10. klassecenter, rykkede ind efteråret 1999. Også forskolen fik til huse her.

Det er lykkedes at give et øjebliksbillede af situationen i seminariets sidste år, idet Jørgen Ulriksen, der var lærerstuderende på Jonstrup 1953-57, har gemt sine breve til hjemmet. Som deltager i erfaringsindsamlingen har han genlæst dem og sammenskrevet dette uddrag april 2018.

Lukningsårene set med seminaristøjne

- 7. september 1953: "Seminariets skæbne skal afgøres inden valget"
- 27. februar 1955: "Desværre er det ikke sikkert, jeg kommer på kollegiet til april. Der verserer rygter om seminariets flytning. Der skal soldater ind på de otte værelser, der bliver ledige."
- 25. marts 1955: "Det er vist helt afgjort, at vi ikke kommer på kollegiet til april. Om flytningen ved vi dog ikke noget, før det har været behandlet i Folketinget."
- 3. april 1955: "Der er ikke flyttet soldater ind på kollegiet, måske kommer de 1. maj. Det sværmer med officerer. Den øverstbefalende for NATO's Nordregion, general Guenther, har været på besøg."
- 27. april 1955: "Militæret har lejet værelser på kollegiet fra maj til august. Det er spændende, om de bliver boende."

Jørgen Ulriksen var, da han gav dette øjebliksbillede af den usikre situation, midt i sin uddannelse. Det omtalte valg blev afholdt 22. september 1953, og magten skiftede fra S-ministeriet under Hans Hedtoft til V-K-ministeriet under Erik Eriksen.

At man kunne påregne ledige værelser, skyldtes, at 3. klasserne skulle "på græs", dvs. i lønnet praktik, fra april til sommerferien. Otte af dem boede på kollegiet. Normalt kunne seminarieelever, som boede uden for seminariet i et af de nærliggende pensionater, påregne en kollegieplads senest ved starten af 3. klasse. Det var en økonomisk fordel, for hvis man på kollegiet indgik i et madhold, kunne man stort set afholde udgifterne de sidste to år af seminarietiden for de tre måneders løn, man fik i græspærio-

den. Knap så stressende var det for børneskolens elever, hvor skoleforholdene efter Jonstrup Skoles lukning var afklaret: Jonstrupeleverne kom til Lille Værløse Skole og eleverne fra Måløvvej og andre dele af Ballerup kom til Parkskolen i Ballerup.

5 B på Lille Værløse Skole 1959

Af de 26 elever i 5.B kom fem fra Jonstrup Skole, nemlig Lene (2. række), Hans Ole (3. række), Steen og Sven-Erik (4. række) og Torben (1. række). Læreren er Thomas Grünfeld, som fulgte sine elever til Lille Værløse Skole.

Overflytningen til den nye store og fuldt udbyggede Lille Værløse Skole fra 1950 betød adgang til både mellemskoleeksamen og realeksamen.

I disse år – før Syvstjerneskolen og Sønderøskolen blev bygget i hhv. 1962 og 1969, og før Hareskov Skole blev udbygget med realafdeling i midten af 1960'erne – var Lille Værløse Skole kommunens eneste overbygningsskole. Her formerede man klasserne efter geografiske kriterier, så eleverne fra Jonstrup kom i samme klasse. Det var dels betryggende for de små elevgrupper, der kendte hinanden fra den lille skole, dels blev Værløse Kommune kraftigt udbygget i efterkrigsårene, hvor sommerhuse blev erstattet af enfamiliehuse, beboet af tilflyttere, der var bevidste om skolens betydning for deres børns fremtid. Mange satsede derfor på deres børns vegne som et minimum på en mellemskole- eller realeksamen og gerne mere.

Bogens tilblivelse

Ideen til at belyse øvelsesskolens historie kom fra frivilliggruppen ved Jonstrupsamlingen, bl.a. fordi man i gruppen havde konstateret, at seminariets øvelsskolebygning fra 1898 måtte være en af de ældste øvelsskolebygninger i Danmark.

Det første initiativ var indkaldelse til en åben workshop d. 28. januar 2018, hvor man opfordrede tidligere elever og andre interesserede til at deltage. Drøftelser på mødet viste, at der var et tilstrækkeligt grundlag til at arbejde videre med projektet, og frem for alt at få indsamlet tidligere elevers erindringer fra deres tid på skolen. Det skete ved udsendelse af et spørgeskema i foråret 2018. Der er desuden afholdt fire yderligere workshops frem til juni 2019.

I alt 11 tidligere elever i børneskolen har deltaget i en eller flere af de afholdte workshops eller bidraget på anden vis. De nedenfor omtalte otte tidligere elever har enten enkeltvis eller i fællesskab besvaret det udsendte spørgeskema eller fortalt om deres skoletid i telefoninterviews og bidraget med fotos, vidnesbyrd og karakterbøger.

Bidragydere i erfaringsindsamlingen

- Frida Jarner fra Paradisgaarden i Kirke Værløse; 1.-7. klasse 1934-41.
- Jan Greve Olsen, Måløvvej; 1.-8. klasse 1942-50.
- Bodil Amorsen, Måløvvej; 1.-4. klasse 1948-52.
- Conny Lundquist, Lille Værløse; 4.-7. klasse 1949-54.
- Anne Berit Selle, Kirke Værløse; 3.-5. klasse 1953-56.
- Merete Nielsen (gift Meyer) og Jytte Hedelbo, Bringehusene; 1.-3. klasse 1953-56.
- Torben Nielsen Fristrup, Bringehusene; 1. klasse 1955-56.

Deltagere i erindringsindsamlingen var endvidere tre tidligere lærerstuderende: Jytte Christensen, Kirsten Ulriksen og Jørgen Ulriksen, som blev dimitteret fra Jonstrup i henholdsvis 1953, 1956 og 1957. Hertil kom tre slægtninge til forskolelærerinde Elisabeth Krog.

Desuden har professor emeritus Finn Løkkegaard fra Danmarks Lærerhøjskole bidraget med sin store skole- og lokalhistoriske viden. Endelig er det på et ret sent tidspunkt i skriveprocessen lykkedes at få kontakt til Thomas Grünfeld, øvelsskolens sidste leder, som har bidraget med oplysninger og afklaring af tvivlsspørgsmål.

Hvem husker hvad?

Et udsnit af deltagerne i 2. workshop d. 4. april 2018.

Samtidig med erindringsprocessen er der indsamlet oplysninger om skolens historie, primært fra Jonstrupsamlingens arkiv og historiske bogsamling, Furesø Arkiver og det skolehistoriske bibliotek ved Aarhus Universitet, Campus Emdrup.

Og hvad er det så, vi husker fra vor skoletid? Måske mindre det, vi lærte, end de personer, vi mødte? Der er en plusside og en minusside. På minussiden står vores menneskelige svigt undervejs og de faglige problemstillinger, vi ikke fik tacklet. På plussiden står alt det, vi modtog: De lærere, vi husker, som foruden viden og kompetencer også gav os indsigt, forståelse, tro på egne evner og oplevelsen af at kunne stå på egne ben. Og sammen med de kammerater, vi fik, oplevede vi fællesskab, hjælp-somhed, tryghed, varme og venskab.

Et tilbageblik på skoletiden giver for de fleste - også for øvelsesskolens tidligere elever - et klart udsving på plussiden. Skolen gør en forskel!

Litteratur mv.

Når det gælder Jonstrup Statsseminarium og som en del heraf øvelsesskolen, er nogle kilder helt centrale. Det gælder:

- *Jonstrupbogen*, der er seminariets årbog og omfatter i alt 57 årbøger, er udgivet i perioden 1923-90 af Jonstrupsamfundet, som var en forening af gamle "jonstrupper", dvs. tidligere elever, lærere og andre med tilknytning til Jonstrup Statsseminarium. Nogle af bidragene er her usignede og formentlig skrevet af redaktionen; i sådanne tilfælde refereres i bogen direkte til Jonstrupbogens årgang.
- *Årlige beretninger om seminariet*. Beretningerne er i gennemsnit på 20-25 sider. Indholdet følger – med mindre ændringer – samme skabelon over hele perioden, ansatte lærere, undervisningen i de enkelte fag, optagelseskravene til seminariet og andre forhold og særlige begivenheder ved seminariet, eksempler på eksamens-opgaver og navne på dimittender fra seminariet. Seminariet har fra start skullet afgive indberetninger til Danske Kancelli/Kirke- og Undervisningsministeriet, men først fra 1880 foreligger de i trykt form. Titlen på beretningerne ændrede sig igennem tiden således:
- *Efterretninger om det kgl. Skolelærerseminarium paa Jonstrup for Undervisningsaaret xxxx ved Forstanderen*. Udgivet årligt fra 1880/81–1896/97.
- *Efterretninger om Jonstrup Statsseminarium for Undervisningsaaret xxxx ved Forstanderen*. Udgivet årligt i perioden 1897-98 frem til 1925-26 og måske senere.
- *Jonstrup Statsseminarium, Undervisningsårene xx-xx*. Udgivet fra 1930/31 til 1964. Hver udgivelse omhandler 2-4 undervisningsår. I det fleste af bindene er seminarieforstanderen forfatter; i enkelte bind er forfatteren dog ikke nævnt.
- *Årbøger fra Selskabet for Skole- og Uddannelseshistorie* er alle frit tilgængelige på http://www.uddannelseshistorie.dk/index.php?option=com_content&view=article&id=7&Itemid=7

Hertil kommer:

- *Jonstrupsamlingens arkivalier*: <https://arkiv.dk/vis/4805061>
- *Campus Emdrups digitale samling af anskuelsestavler*: http://galleri.au.dk/aul/#1565342676143_0.

Bøger og artikler:

Barfod, Aage (1950): *Håndbog i lovgivningen om den danske folkeskole*. Gyldendalske Boghandel.

Boisen Schmidt, J. (1992): *Til duelige Skoleholderes Dannelse. Jonstrup Statsseminarium 1790-1990*. Forlaget Jonstrups Venner.

Borup Jensen, Thorkild (1995): "Dansk – færdighedsfag eller dannelsesfag?"; i *Skolefag i 100 år*. Danmarks Pædagogiske Bibliotek 1895-1995. Danmarks Lærerhøjskole, Emdrup.

Braad, Karen B. (2008): *Er teori praktisk? En historisk undersøgelse af teori, praksis og praktik i læreruddannelsen, med særlige nedslag i læreruddannelserne fra 1894 og 1966*. Ph.d.-afhandling, DPU.

- Bredstrup, Stig (1914): "Jonstrup Statsseminarium"; i *Lærerne og Samfundet – Folkeskolens kendte Mænd og Kvinder. Jubilæumsskrift 1814-1914*. Fr. Bagges Hofbogtrykkeri. <https://dis-danmark.dk/bibliotek/909019.pdf>
- Bredstrup, Stig, P. Andersen, Frigast Hansen, J. Hegelund, Holger Nygaard Kristensen og Wilhelm Thomsen (1934): "Bør Jonstrup Statsseminarium nedlægges? En Redegørelse fra Jonstrupsamfundets Bestyrelse"; i *Jonstrupbogen 1934*.
- Bugge, K.E. (1995): "Kristendoms- og religionsundervisningen til debat"; i *Skolefag i 100 år. Danmarks Pædagogiske Bibliotek 1895-1995. Danmarks Lærerhøjskole, Emdrup*.
- Christensen, Georg (1946): "Seminariets Beslaglæggelse"; i *Jonstrupbogen 1946*.
- Damsgaard-Sørensen, Bent (1989): "De ældste skoler i Værløse"; i *Årsskrift 1989. Historisk Forening for Værløse Kommune*.
- Glahn, Kai (1907): *Lov om højere Almenskoler med dertil hørende Anordninger og ministerielle Bekendtgørelser, Cirkulærer og Skrivelser*. Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet. V. Pios Forlag.
- Gudiksen, Sigurd og Jørgen Egedal Poulsen (2008): "Kirke- og skoleliv på biskop Balles tid"; i *Furesborgernes hverdagsliv i englandskrigenes skygge ca. 1770-1814 – en egenshistorisk skildring*. Værløseegnens Historiske Forening. Narayana Press.
- Gudiksen, Sigurd (2014): Interview om hans tid som seminarist på Jonstrup 1947-51 på <https://vaerloesehistorie.dk/sigurd-gudiksen.html>.
- Hansen, Ove (1993): "Da Ballerup fik gymnasium"; i *Byhornet* 22. årgang nr. 4; artiklen er genoptrykt i *Byhornet* 46. årgang nr. 3, 2017.
- Harboe, Bente (2005): interview om hendes barndoms Jonstrup som datter af inspektør Herman Wolffsen på <https://vaerloesehistorie.dk/bente-harboe.html>.
- Hilden, Adda og Erik Nørr (1993): *Lærerindeuddannelse – Lokalsamfundenes kamp om seminariedriften; Dansk læreruddannelse 1791-1991 bind 3*. Odense Universitetsforlag.
- Hellested, Vilhelm (1966): "Beretning ved Jonstrupstævnet 5. juni 1965"; i *Jonstrupbogen 1966*.
- Holm-Larsen, Signe (2002): "Undervisning i fremmedsprog – især i folkeskolen"; i *Fremmedsprog i den danske skole*. Dansk Skolemuseum, Narayana Press.
- Holm-Larsen, Signe (2003): "Eksamensmellemskolen – brobygning, mønsterbrud og social mobilitet"; i *Uddannelseshistorie 2003*. 37. årbog fra Selskabet for Dansk Skolehistorie. Syddansk Universitetsforlag.
- Holm-Larsen, Signe (2012): "Milepæle i læreruddannelsen m.v."; i *Uddannelseshistorie 2012*. 46. årbog fra Selskabet for Skole- og Uddannelseshistorie. WERKs Grafiske Hus a/s, Aarhus.
- Holm-Larsen, Signe (2014): "Skoletid. Elevtimetale i folkeskolens 7. klasse 1814-2014"; i *Uddannelseshistorie 2014*. 48. årbog fra Selskabet for Skole- og Uddannelseshistorie. WERKs Grafiske Hus a/s, Aarhus.
- Holm-Larsen, Signe (2015): "Da sogneråd og skolekommission lagde arm i 1884-85 – hvem beslutter valg af undervisningsmidler?"; i *Årsskrift 2015 for Værløseegnens Historiske Forening*. RosendahlsBookPartnerMedia, Albertslund.
- Højbye-Nielsen, Ernst (1969): "Den indbyrdes undervisning i den sjællandske almueskole", <http://uddannelseshistorie.dk/images/pdf/a-1969-ernst-hoejbye-nielsen.pdf>

- Jacobsen, Annette Faye (2014): "Folkeskolelovene", kapitel 2 i *Da skolen blev sin egen – 1920-1970*; i *Dansk skolehistorie* bind 4. Aarhus Universitetsforlag.
- Jensen, Jens (1840). "Mere om det jonstrupske Seminarium"; i *Maanedsskrift og Repertorium for Almue-Skolelærere*. Pædagogisk tidsskrift, som udkom 1839-48, redigeret af cand.theol. Frederik Frølund og sognepræst C.L. Børresen.
- Jensen, Jens (1841): *Historiske Efterretninger om det blaagaard-jonstrupske Seminarium fra dets Stiftelse indtil denne Tid*. Meddelelse i Anledning af dets Jubelfest den 15te Marts 1841 af J. Jensen, Seminarieførstander. Kjøbenhavn, C. A. Reitzel.
- Johansen, Johannes Frederik (1936): "Træk af Jonstrups nyeste og nyere Historie"; i *Jonstrupbogen 1936*.
- Jørgensen, Harald (1985): *Lokaladministrationen i Danmark – Oprindelse og historisk udvikling indtil 1970*. Rigsarkivet, G.E.C. Gads Forlag.
- Jørgensen, J.P. (1925): "Jonstrup under Saxtorphs Styre"; i *Jonstrupbogen 1925*.
- Jørgensen, J.P. (1926) "Jonstrup under J. Jensens Styre"; i *Jonstrupbogen 1926*.
- Kjersgaard Eskildsen, Kirsten (1997): *Med omhu og overblik. Hans Jensen og folkeskolen*. Selskabet for Dansk Skolehistorie. Syddansk Universitetsforlag.
- Larsen, Christian (2005): "Nedlæggelser og stilstand. Læreruddannelsen ca. 1820 til 1860"; i: Karen B. Braad, Christian Larsen, Ingrid Markussen og Vagn Skovgaard-Petersen: - *for at blive en god lærer. Seminarier i to århundreder*. Dansk Læreruddannelse bd. 1. Selskabet for Skole- og Uddannelseshistorie. Syddansk Universitetsforlag.
- Larsen, Christian (2008): *Fra skoleanordninger til den store Skolekommission. Studier i forandringer i dansk uddannelsestænkning 1814-1923 med særligt henblik på decentral uddannelse, privat uddannelse og professionsuddannelse*. Ph.d. Afhandling, Danmarks Pædagogiske Universitetsskole, Aarhus Universitet.
- Larsen, Christian (2010): "Skolen for livet – realskolen i debat og lovgivning 1814-1923" i *Realskolen gennem 200 år – kundskaber og erhvervsforberedelse*. Danmarks Privatskoleforening.
- Larsen, Christian og Erik Nørr (2010): "Mere end 800 realskoler"; i *Realskolen gennem 200 år – kundskaber og erhvervsforberedelse*. Danmarks Privatskoleforening.
- Larsen, Joakim (1893): *Bidrag til den danske Folkeskoles Historie 1818-1898*. Det Schuhbotske Forlag. Genudgivet af Unge Pædagogers forlag 1984.
- Larsen, Joakim (1899): *Bidrag til den danske Folkeskoles Historie 1784-1818*. Det Schuhbotske Forlag. Genudgivet af Unge Pædagogers forlag 1984.
- Lehmann, Edvard (1927): *Natalie Zahle til minde*. C.A. Reitzels forlag.
- Lorenzen, Svend (1995): *Odense Seminarium 1895-1995*. Jubilæumsskrift, Odense Seminarium.
- Markussen, Ingrid (2005): "Læreruddannelsens første tid 1791 til ca. 1830"; i: Karen B. Braad, Christian Larsen, Ingrid Markussen og Vagn Skovgaard-Petersen: - *for at blive en god lærer. Seminarier i to århundreder*. Dansk Læreruddannelse bd. 1. Selskabet for Skole- og Uddannelseshistorie. Syddansk Universitetsforlag.
- Markussen, Ingrid (2019): *Sagens sande Beskaffenhed – Ludvig Reventlows skolereform på Brahetrolleborg 1783-1801, set i lyset af en forældreklage*. Syddansk Universitetsforlag.
- Mortensen, Valdemar (1955): "Min barndom på Jonstrup"; i *Jonstrupbogen 1955*.

- Mortensen, Valdemar (1956): "Min barndom på Jonstrup II"; i *Jonstrupbogen 1956*.
- Mulvad, Johannes (1982): "Musiklivet på Jonstrup Seminarium 1811-1851. En redegørelse med udgangspunkt i fundet af et hidtil upåagtet musikalsk materiale"; i *Årbog for Dansk Skolehistorie 1982*. 16. årbog fra Selskabet for Dansk Skolehistorie. Syddansk Universitetsforlag.
- Munch Drejer, Claus, Jesper Eckhardt Larsen og Niels Reeh (2014): "Indførelsen af den indbyrdes undervisningsmetode i Danmark, dens konkrete udformning som disciplinær teknik i klasselokalet og dens internationale variationer"; i *Uddannelseshistorie 2014*". 48. årbog fra Selskabet for Skole- og Uddannelseshistorie. WERKs Grafiske Hus a/s, Aarhus.
- Nellemann, Aksel H.(1966): *Den danske skoles historie*. Gjellerups pædagogisk-psykologiske bibliotek for seminarier 5.
- Nielsen, Ib (1999): "De sidste år i Jonstrup"; i *Årsskrift 1999*. Historisk Forening for Værløse Kommune.
- Nielsen, Vagn Oluf (1995) "Historie – mellem kundskaber og dannelse"; i *Skolefag i 100 år*. Danmarks Pædagogiske Bibliotek 1895-1995. Danmarks Lærerhøjskole, Emdrup.
- Nørager-Nielsen, Nina (2010): "Den gamle skolefrøken fortæller"; i *Årsskrift 2010*. Værløseegnens Historiske Forening.
- Nørgaard, Ellen (1984): "Georg Christensen" i *Dansk Biografisk Leksikon*, 3. udg., Gyldendal 1979-84. <http://denstoredanske.dk/index.php?sideId=288296>
- Olsen, Einar (1972): "Min skoletid i Jonstrup"; i *Årsskrift 1972*. Historisk Forening for Værløse Kommune.
- Olsen, Frida, Inge og Sigrid (2001): Interview med søstre fra Paradisgården om skolegangen i Jonstrup på <https://vaerloesehistorie.dk/ovelsesskolen-i-jonstrup.html>.
- Pedersen, Viktor (1966): "Jonstrup Statsseminarium gennem 175 år"; i *Jonstrupbogen 1966*.
- Petersen, Anders (1884 + tillæg 1891): *Den jonstrupske Stat. Personalhistoriske Meddelelser om det kgl. Blaagaard-jonstrupske Seminariums Lærere og Dimittender 1790-1884*. Gad.
- Skovgaard-Petersen, Vagn (1976): *Dannelse og demokrati. Fra latin- til almen-skole. Lov om højere almen-skoler 24. april 1903* (disputats). Gyldendals Pædagogiske Bibliotek.
- Skovgaard-Petersen, Vagn (2005): "Kommission og kompromis 1919-1930"; i: Karen B. Braad, Christian Larsen, Ingrid Markussen og Vagn Skovgaard-Petersen: - *for at blive en god lærer. Seminarier i to århundreder*. Dansk Læreruddannelse bd. 1. Selskabet for Skole- og Uddannelseshistorie. Syddansk Universitetsforlag.
- Skyum, Sigurd (1986): *Silkeborg Seminariums historie*. Silkeborg Bogtrykkeri.
- Støttrup Jensen, H.: (2013) "Øvelsesskolekrigen i Ranum 1930-34 - en beretning om forholdet mellem byens skole og seminarium"; i *Uddannelseshistorie 2013*. 47. årbog fra Selskabet for Skole- og Uddannelseshistorie. WERKs Grafiske Hus a/s, Aarhus.
- Tidemand, O. W. (1890): *Det Kongelige Blaagaard-jonstrupske Skolelærerseminarium i Hundrede Aar (1790 - 1890). Et Levnedsløb og et Livsbillede*. C. A. Reitzel 1890.
- Wolffsen, Herman (1952): "Tidehverv"; i *Jonstrupbogen 1952*.

Wolffsen, Herman (1955): "Jonstrup Statsseminarium"; i *Årsskrift 1955*. Værløse Historiske Forening.

Lovkilder:

Kilderne er i det følgende ordnet kronologisk.

Om grundskolen:

Christian 6's forordning af 23.1.1739 om *Skolerne på Landet i Danmark, og hvad Degnene og Skoleholderne derfor må nyde*.

Anordningerne af 29. juli 1814 om *Almueskolevæsenet paa Landet og Almueskolevæsenet i Kjøbstæderne samt Reglement for skolen i København*.

Plakat af 26.2.1828. om at *Enhver, der attraaer at ansættes som Skolelærer, bør, førend Embeds-Tiltrædelsen, bevise Kyndighed i den indbyrdes Undervisnings-Methode*.

Kgl. Resolution af 25.11.1828 *Bestemmelser til Fremme af den indbyrdes Undervisningsmethode*.

Bekendtgørelse af 30.9.1865 om *ophævelse af bestemmelserne om den indbyrdes undervisning*.

Bekendtgørelse nr. 31 af 4.3.1891 om *Indretning af en Borgerskoleeksamen*.

Lov af 24.3.1899 om *forskellige Forhold vedrørende Folkeskolen*.

Cirkulære af 12.4.1899 om *Udarbejdelse af Undervisningsplaner henholdsvis for Købstad- og Landkommunernes Skolevæsen*.

Cirkulære af 6.4.1900 ang. *Undervisningen i de enkelte Skolefag paa Grundlag af Loven af 24. Marts 1899 til samtlige Skoledirektioner uden for Kjøbenhavn* (Det Sthyrskke cirkulære).

Lov af 24.3.1903 om *højere Almenskoler* med bekendtgørelse af 1.7.1904 om *Undervisningen i Mellemaskolen*.

Lov af 29.3.1904 om *Ændringer i og Tilføjelser til Lov om forskellige Forhold vedrørende Folkeskolen af 24de Marts 1899*.

Cirkulære af 31.5.1904 i Anledning af kgl. Anordning af 26. Maj 1904 angaaende *Undervisningen i Mellemaskolen*.

Instruks nr. 144 af 21. August 1934 for *Ledere af Statens Øvelsesskoler*.

Instruks nr. 145 af 21. August 1934 for *Lærere ved Statens Øvelsesskoler*.

Retningslinjer nr. 143 af 21. August 1934 for *Samarbejdet mellem Statsseminarierne og Skolekommissionerne for saa vidt angaar de af Staten drevne Øvelsesskoler*. Lov af 18.5.1937 om *Folkeskolen*.

Lovbekendtgørelse nr. 220 af 18.6.1958 om *folkeskolen*.

Den Blå Betænkning I og II. Undervisningsministeriet 1960 og 1961.

Om seminarierne:

Reglement af 10.2.1818 for *samtlige Skolelærerseminarier i Danmark*.

Lov af 15.2.1857 om *Lønningerne for de ved Skolelærer-Seminarierne ansatte Forstandere og Lærere, om undervisningen ved disse samt om en ny Skolelærerexamen*.

Lov af 25.7.1867 om *en forandret Ordning af Skolelærerexamen*.

Lov nr. 37 af 30.3.1894 om *Seminarier og Prøver for Lærere og Lærerinder i Folkeskolen m.m.*

Lov nr. 130 af 15.4.1930 om *seminarier*.

Lov nr. 220 af 11.6.1954 om *seminarier*.

Lov nr. 235 af 8.6.1966 om *uddannelse af lærere til folkeskolen*.

Betænkning nr. 531, 1969, *Seminarieplanlægning*, afgivet af det af undervisningsministeren under 28. marts 1968 nedsatte udvalg vedrørende seminarieplanlægning 1969. Kapitel 4 om øvelsesskoler.

Lov nr. 579 af 9.6.2006 om *uddannelsen til professionsbachelor som lærer i folkeskolen*.

Bekendtgørelse nr. 1068 af 8.9.2015 om *uddannelsen til professionsbachelor som lærer i folkeskolen*.

Arkivalier:

RA, Jonstrup Statsseminarium, Skriv. øvelsesskolen, 106.elser vedr Farum Skolekommissions Forhandlingsprotokol 1844-74. Furesø Arkiver A11-2.

Farum og Værløse sogns Skolekommissionsprotokol 1810-77. Furesø Arkiver A11-1.

Værløse Skolekommission. Furesø Arkiver A 2725.

Stikordsregister

A

ABC 48, 50-51
 Afstraffelse 36
 Almenskoleloven 46, 67
 Almueskole 27, 37, 54, 85
 Almueskoleloven 10
 Anskuelsesundervisning 39, 45-46
 AU Campus Emdrup 6, 45, 67, 80-81

B

Badning, se >gymnastik
 Balle, Nicolai Edinger 16, 27, 82
 Ballerup 11, 16, 24-25, 29-31, 38, 40, 60, 75-77, 82
 Benzon, Inger 65, 73
 Benzon, Rudolph 13, 19-20, 23, 33, 48, 69-71, 73
 Beyerholm, Jørgen 39, 53, 71
 Bibelhistorie, se >religion
 Biologi 56, 58-59
 Blaagaard Seminarium 5, 9, 15-16, 27, 38, 44, 59-60, 64-66, 69
 Boesen, Einar 60-61, 73
 Boesen, Inga 12, 61, 71, 73
 Bonde, Kai 69
 Boye, C.J. 60
 Brasch, J.C.I. 71
 Bredstrup, Stig 19-20, 24, 69, 82
 Bring (by) 27, 30-31, 77
 Bruhn, Rudolf 39-40, 50
 Byrnak, Stella 36

C

Claussen, J.C.G. 16
 Christensen, Georg 24, 41, 47, 69, 72, 75-76, 82, 84
 Christian 6 10, 34, 85

D

Danmarks Lærerhøjskole 55, 73, 79, 81-82, 84
 Danmarks Pædagogiske Bibliotek 81-82, 84
 Dansk (faget) 7, 22, 39, 44, 47-48, 51, 60, 66, 70, 73-74
 Danske Kancelli, se >Kancelli
 Disciplin 35-36
 Driebein, Viggo Andreas Vilhelm 19, 69

E

Elevtal 13, 28-31, 71
 Eksamen 33-34, 36, 39-40, 66, 72
 Engelsk (faget) 44, 66, 73
 Eskildsen, Claus 50

F

Faglokale 5, 21, 26, 32, 55, 59, 64
 Flygtninge 24, 76
 Flyvestationen 21, 75
 Forskolelærerinde 20, 39, 69, 71, 79
 Frederik 6 17, 49, 64
 Fremmedsprog 9, 38, 44, 46-47, 66-67, 82
 Frikvarter 5, 14, 16, 40, 43, 67-68
 Fysik (faget) 12, 21, 39, 44, 53-55, 73-75
 Førstelærer 11, 13, 16, 69

G

Gehl, Vilhelm 17, 64
 Geografi 39, 44, 47, 56-58, 71, 73, 75
 Græs, være på 77
 Gudiksen, Sigurd 9, 40, 82
 Gymnastik (faget) 12, 37, 39, 41, 44, 47, 61, 64-66, 72, 74-75
 Grünfeld, Thomas 7, 24-25, 35, 43, 48, 56, 70-71

H

Hansen, Ove 11, 29, 82
 Hansen, Per Mogens 69
 Harboe, Bente, se >Wolffsen, Bente
 Hareskov Skole 23, 30, 35, 78
 Hauch, Christian 11, 23, 68

Hegelund, Jørgen 40, 50, 82
 Herlev 8, 25, 37

Historie (faget) 12, 39, 44, 47, 56-57, 60, 73
 Horst, G.H. 37, 71
 Husgerning (faget) 44, 47, 61, 64
 Hverdagsundervisning 14, 23, 29
 Høyer, Chr.J. 71
 Håndarbejde (faget) 24-25, 44, 61-62, 73

I

Idræt, se >gymnastik
 Indbyrdes undervisning 17-18, 82, 84-85

J

Jacobsen, Poul Erik 70
 Jarner, Frida 8-9, 33, 35, 40, 50, 53, 55, 61, 65, 67-68, 79, 84
 Jensen, Hans 41, 83
 Jensen, Jens 18-20, 37-39, 60
 Johansen, J.F. 83

K

Kalkar, Otto 36, 39
 Kancelli 17, 27, 81
 Karakterer 33-35
 Katekisation 37, 44
 Kirke- og Undervisningsministeriet, se >Undervisningsministeriet
 Kirke Værløse 9, 30-32, 56, 79
 Kirke Værløse Skole 5, 17, 24, 30-31, 36-38, 48, 53, 56
 Klassetal 13, 16, 24-25, 27-28, 31-32, 39
 Konfirmation 33-34
 Kornmod Realskole 22
 Korsager Skole 38
 Kristendomskundskab, se >religion
 Krog, Elisabeth 8, 39, 57, 64, 71-72, 79

L

Larsen, Joakim 43, 49
 Lauritzen, Ch. 39-40

- Laustsen, Vermund G. 14, 41, 73
 Lille Værløse Skole 5, 30, 48, 53, 56, 71, 77-78
 Lindberg, Otto 61, 66, 72
 Læsebøger 48-50
 Læsning 12, 43-44, 48, 56
- M**
 Matematik 9, 39, 44, 46, 52-53, 60, 73
 Mellemskoleeksamen 34, 78
 Morgensang 8, 33, 67
 Mortensen, Carl 39, 48, 56, 60
 Mortensen, Hans 17, 21, 36, 39, 54, 59, 71
 Mortensen, R.C. 21
 Mortensen, Valdemar 16, 36, 38-39, 41, 47, 64
 Morville, Aage 30, 47, 69, 71
 Musik, se >Sang
 Møller, Arne 23-24, 68-69
 Måløv 17 31, 41
 Måløv Skole 27, 38, 40, 64
 Måløvvej 8, 28-29, 31-32, 77, 79
 Måløvkraft 17, 30-31
- N**
 Nachteggall, F. 64
 Naturfag 11, 36, 39, 53-54, 58-59
 Naturhistorie (faget) 39, 44, 47, 56, 58-59, 71, 75
 Nordentoft, Inger Merete 51
 Nørager-Nielsen, Nina 31, 84
- O**
 Olsen, Abeline 20, 23, 39, 71
- P**
 Parkskolen 31, 76-77
 Pauser, se >Frikvarter
 Praktik 9, 19, 24-25, 27, 37-38, 40, 70, 72
 Praktikant 19, 39-41
 Praktikskole 5, 38, 40
 Praktikundervisning 10, 14, 17, 19, 36-40, 48, 51
 Privatseminarium 13
 Privatist 19
- Prøver 9-10, 12, 16, 33-35, 86
- R**
 Ranum Statsseminarium 11, 24, 69, 84
 Realeksamen 22, 34, 78
 Regning (faget) 7, 12, 14, 16, 39, 43-44, 46-47, 52-53, 56, 60, 72
 Reiff, Johannes 12, 42, 70-71, 73
 Reiff, Karen 71, 73
 Religion (faget) 9, 16, 37, 43-44, 55-56, 60, 70, 72, 82 74
 Reventlow, Christian Ditlev 27, 48
 Reventlow, Johan Ludvig 40, 83
 Ribe Seminarium 11, 24, 55
 Riber, H.W. 16
 Riffbjerg, Sofie 72
 Riffbjerg, Thorvald 40
- S**
 Sang (faget) 18, 39, 44, 47, 59-61, 73, 84
 Saxtorph, Jacob 13, 17, 21, 69, 83
 Schmidt Nielsen, Gunnar 12, 55, 73-75
 Schmidt Nielsen, Lily 11-12, 51, 55, 65, 71, 74
 Seminariereglementet 9-10, 12-14
 Senstius, Helmer 66
 Silkeborg Seminarium 22, 73, 84
 Skaarup Seminarium 11, 24, 73
 Skoledistrikt 5, 13, 17, 23-24, 30-31
 Skoleplan 29-30, 32
 Skrivning (faget) 16, 33, 39, 44, 47-48, 56, 60, 70, 72
 Skudsmålsbog 33-34
 Sløjd (faget) 21, 44, 47, 61-63, 72, 75
 Spanskrør 34-36
 Steensen, Christian 60
 Sthyr, Hans V. 44
 Sthyrskes Cirkulære 32, 43-45, 47-48, 52-53, 55-58, 60, 64, 66, 85
 Storm Petersen, Robert 50
- Svømning, se >gymnastik
 Syvstjerneskolens 31, 78
 Sønderbøskolen 78
- T**
 Tegning (faget) 21, 24-25, 39, 44-45, 47, 59-60, 66, 72-73
 Thomsen, Poul 55, 73
 Tidemand, Odin Wolff 19, 69, 84
 Trongårdsskolen 14
 Tysk (faget) 44, 48, 66
 Tønder Seminarium 11, 50, 74
- U**
 Undervisningsministeriet 19, 29, 31, 36, 39, 60-61, 75, 81, 85
 Undervisningsplan 29, 32, 43, 45, 61, 67, 85
- V**
 Vajsenhuset 16
 Varming, Ole 73
 Vidnesbyrd 33-35, 79
 Villa Steensbo 70
 Vinther, P.J.M. 22
- W**
 Wegener, Jens Ernst 17, 37, 69
 Wolffsen, Bente 9, 60, 68, 76, 82
 Wolffsen, Herman 9, 12, 23, 25, 30, 33, 63-64, 69-70, 72, 74, 76, 84-85
- Z**
 Zahle, N. 22, 50, 83
 Zinck, H.O.C. 59-60
- Å**
 Åmandens Hus 9, 25, 31